

www.localmotives.com

nr. 4.0
mars 2001

/KULTURSKRIFT

om fusion

MOTTO for KULTURSKRIFT

*The medium is the message
The medium is the mess age
The medium is the mass age
The medium is the massage*

Marshall McLuhan – 1960åra

*Du skal ikke tro at du er noe
Det er: Du skal ikke tro at du er NRK
Du skal ikke tro at du er DNA
Du skal ikke tro at du er lærer i norsk
Du skal ikke tro at du kan mer norsk enn NRK
Du skal ikke tro at NRK bryr seg om deg
Du skal ikke tro at en lærer er like klok som en arbeider
Du skal tro at du er NRK
Du skal ikke le av Dagsrevyen
Det er: Du skal ikke tro at ikke fjernsynet ser deg*

Georg Johannesen – 1987

2001 – en tidsskriftodyssé

2001 LOCALMOTIVES ANS, Stavanger • Ansvarlig redaktør: Jan Inge Reilstad • Grafisk formgivning: Geir Egil Bergjord • Omslag: *Sosionom fusion*, akvarell av Andreas Soma • Side 2: *Pedagogisk pool*, akvarell av Andreas Soma • Side 83: *Ped. pool*, akvarell av Andreas Soma • Patrick Nilsson sine tegninger på side 4, 12, 32, 66 og 82 er fra serien "Rhode".

Localmotives takker bidragsyterne for velformulerte skriftstykker
og Norsk Kulturråd for økonomisk støtte til prosjektet.

INDEX

06 Norsk kulturskrift – Leder

08 *En uke i Babel*, ukedikt av Georg Johannesen

Skrift om nettet og den nye offentligheten

15 Per Helge Berrefjord – *Fjerde statsmakt ligger brakk, den Femte statsmakt er blakk*

18 Ivar Søvold – *Netteknologiens innvirkning på kulturen og offentligheten*

20 Jan Inge Reilstad – *En nettanarkists bekjennelser*, intervju med Eivind Nag

26 Jøran Rudi – *Samtidskunsten og det offentlige i den nye medievirkeligheten*

29 Kristin Bergaust – *2001 – 2006 – 2016*

30 Anne H. Robberstad – *Om teledonten og andre kunst(re)medier*

Skrift om tidens skrift

35 Audun Skjervøy – *Da Arne Garborg vart mållaus*

37 Jostein Gripsrud – *Mediedinosaurene*

38 Thomas Hylland Eriksen – *Kulturtidsskriftets langsomme tid*

40 Jan Inge Reilstad – *Tidsskriftenes ånd er budskapet*

44 Joakim Botten – *Retningsnummer*

46 Erik Falk – *Tegn?*

47 Yngvild Færøy – *Tale om brede og smale*

48 Espen Endresen – *Bør Norge have et Universitet I sitt eget Skjød?*

50 Jostein Gripsrud – *Bokhøstens makkverk*

51 Cecilie Wright Lund – *Må kritikken vike for PR-stoffet?*

53 Morten Harry Olsen – *Lettvinhetens tyranni* continued

57 Trond Andreassen – Noen tabeller og figurer fra *Bok-Norge*

60 Hans Marius Hansteen – *Ordene og tallene*

63 Magne Drangeid – *Den dialogiske journalisten*

65 Georg Johannesen – *Journalistikkens dialektikk?*, utdrag fra Hans Skjervheim og det kommunikative mistaket

Skrift om den politiske kulturens kulturskrift

69 Turid Birkeland – *Kulturpolitikk i en mediatid*

71 *Lenker til de politiske partienes arbeidsprogram for 2001-2005 med eventuelle visjoner for norsk kunst og kultur...*

72 Paul Bjerke – *Fortsatt partipresse*

75 [parergon] – *Vil du bli kulturminister?* (et brettspill)

78 Mer om NETTVERSJONEN av Kulturskrift

79 Mer om nettmagasinet LOCALMOTIVES

79 Redaksjonen takker

80 Avslutning med småord fra en peptimistisk forfader

Norsk kulturskrift

KULTURSKRIFT er det fjerde nummeret av nettmagasinet LOCALMOTIVES, og det første nummeret som i tillegg kommer i papirform. Det er også det første nummeret vårt som er helt tekstbasert. Temaet var opprinnelig ment som et bredere fokus på den norske kulturoffentligheten, på begrensningene men særlig mulighetene som foreligger for den offentlige norske skriften om kunsten og kulturen.

Redaksjonens utgangspunkt var firedelt:

- virkningene av den nye digitale teknologien
- følgene av den etter hvert sterke markedsliberaliseringen av Norge
- effekten av at de folkelige politiske holdningene flyter ut av sine rammer
- og mediernes egen tilpasning til en mer særpreget økonomistisk tenkning.

Da vi begynte å grave oss ned i emnet fant vi imidlertid ut at det var et vell av forskere og institusjoner som arbeidet med lignende prosjekter, fra *Norsk Kulturråd* til *Institutt for journalistikk* til *Rådet for anvendt medieforskning* til de skjønnlitterære forfatternes eget bransjeblad *FORFATTEREN* – hvor forfattere kritiserte landets kritikere, slik at kritikere igjen kunne kritisere forfatternes kritikk – til renommerte spaltister og faste kronikører i ymse medieorgan.

Men alle disse behandlet stort sett dagsavisenes kulturoffentligheter.

Redaksjonen ville konsentrere seg om den mer alternative offentligheten som finnes i landet, og da særlig i tidsskriftene, samt ikke minst den betydningen Internett har hatt og vil få for den norske kunst- og kulturoffentligheten.

Et spørsmål vi stilte oss var om det samme nå skjer med folkets medievaner som det tilsynelatende har skjedd med folks politiske partitilhørighet?

Om tabloidiseringen av den norske offentligheten de siste 20 årene nå endelig er skåret inn til beinet på en slik måte at folk frigjøres fra dårlige medievaner og fordommer om offentligheten, slik at de igjen begynner å orientere seg etter eget hode, med kvalitet og forståelse som ledestjerner for sin egen innhenting av informasjon?

At folk er klare for å dykke ned fra nyhetenes overflate i dags-

mediene til dypkulturelle beveggrunner og sammenhenger utlagt av folk med annen erfaring og innsikt enn den tabloide journalisten nødvendigvis kan eller får besitte?

At samtidskunsten får større betydning rett og slett fordi at folk forstår at de der møter et annet blikk på verden og virkeligheten enn i en gjennomsnitts norskamerikansk avis – for **det er nå blitt såpass synlig at avisene er bedrifter i et marked som serverer produkter uten innhold og nyheter uten røtter?**

At vi til tross for at mange forfattere og kunstnere ukritisk tilpasser seg til et råere pengemarked og en dårligere tabloidpresse – jfr. for eksempel Eivind Tjønneland og Torunn Borge i fjorårets debatt om kulturradikalisme – er på vei inn i en tid hvor folk flest vil etterspørre en mer humanistisk, medmenneskelig, kulturorientert og kunstnerisk spørrende offentlighet?

Ja, at vi trass i økonomismen og teknoverdenens galopperende fart lever i mulighetenes tid for tidsskriftene, ukeavisene og kulturavisene?

DET BETYR eventuelt at redaksjonene, eierne og leserne i de alternative mediene må benytte situasjonen, før den igjen forsteines av dårligere vaner og slettere medier.

DET BETYR at staten, kulturinstitusjonene og kulturmesene må kjenne sin besøkelsestid, og ikke la mulighetene for en forbedret kunst- og kulturoffentlighet i stikken av redsel for eller manglende kunnskap om ny teknologi og fremtidige kommunikasjonsformer.

Vi har valgt å dele innholdet opp i tilgjengelige bolker. Bidragsyterne her er enten kultureddaktører i norske tidsskrift eller ukeaviser, nye sentrale kunst- og kulturaktører eller også mer etablerte rikssynsere med høvelig akademisk, kunstnerisk eller mer autodidakt bakgrunn.

Vi har valgt å starte med en avdeling med tittelen **SKRIFT OM NETTET OG DEN NYE OFFENTLIGHETEN**. Her bringer ikke minst Ivar Søvold, Jøran Rudi, Eivind Nag og Per Helge Berrefjord inn mange gode og sterke synspunkter på hvilken betydning nettet vil kunne få for den norske kunst- og kulturoffentligheten, og hva som bør gjøres for å utnytte nettets potensiale på en mer-menneskelig måte. Denne bolken bør være spennende lesning for alle som ønsker å forstå mer av forholdet mellom teknologiutvikling, offentligheter, mangfold og samfunnsformasjon.

I den største avdelingen, **SKRIFT OM TIDENS SKRIFT**, er det først og fremst tidsskriftets styrke som dokumenteres. Innledningsvis bringer vi kritiske bidrag bl.a. fra medieprofes-

sor Jostein Gripsrud, som retorisk spør om ikke tidsskriftene har forrådt seg selv og offentligheten ved i stor grad å velge å bli fagtidsskrift med esoterisk begrepsbruk og uangripelig skrift. Han beskylder tidsskriftene for å ha blitt små nerdete offentligheter som har mistet sin allmenndannende kraft, og dermed muligheten til å være nettopp en alternativ offentlighet. Vi synes det er en kritikk vel verdt å starte et nummer om KULTUSKRIFT med. Selvkritikk er et redelig utgangspunkt.

I siste del av denne avdelingen viderefører vi ikke minst en del sentrale debatter og arbeider som er gjort siste halvåret. Her trykker vi også et utdrag av Georg Johannesens nye artikkel om "Hans Skjervheim og det kommunikative mistaket", som vil være å finne i sin helhet i nettversjonen av KULTUSKRIFT, på <http://www.localmotives.com>, sammen med masse annet stoff som ikke får plass i denne papirutgaven, bl.a. en del klassiske tekster om emnet. Localmotives er også takknemlige for å kunne publisere Johannesens nye ukedikt "En uke i Babel".

I SKRIFT OM DEN POLITISKE KULTURENS KULTUSKRIFT har vi bl.a. invitert tidligere kulturminister Turid Birkeland til å bidra med en artikkel i kjølvannet av APs to år lange programarbeid om og for kulturfeltet. Et arbeid Birkeland har vært leder for. Vi synes det er interessant at det (fortsatt) største norske partiet velger å bruke så mye tid og krefter på et slikt arbeid. Det er liten tvil om at de politiske partiene har mye ugjort arbeid før kunst- og kulturfeltet i Norge blir forstått og gitt betydning etter kunstneriske kvaliteter, allmenndannende potensiale og samfunnsmessig nyttefaktor. Vi håper at AP her for en gangs skyld er i fronten.

For de spillelystne bringer vi til slutt et bidrag I form av et brettspill fra redaksjonen I tidsskriftet for samtidsmusikk, [parergon], med den talende tittelen: *Vil du bli kulturminister?* Vi synes det er et godt spørsmål.

Redaksjonen søkte i fjor høst Norsk Kulturråd om støtte til KULTUSKRIFT, ikke minst fordi vi ville sende det endelige resultatet – om bra nok – i posten til utvalgte politikere og kulturaktører lokalt og nasjonalt.

Julaften var jeg så sammen med min meglersvoger, som i presang av arbeidsgiveren denne julen fikk den nye norske oversettelsen av bokkolossen *Atlas Shrugged* (1957), på godt norsk *De som beveger verden*, av Ayn Rand, den individualistiske kapitalismens ferskeste bibelprodusent. Han fortalte at arbeidsgiveren hadde kjøpt inn deler av opplaget for utsendelse til ansatte, kunder og *Stortinget*. Det slo meg da at heller ikke denne vår tanke om utsending til de folkevalgte var

særlig original, og at politikere sannsynligvis får postkassen full av alskens publikasjoner fra norske bedrifter og borgere med større økonomiske ressurser enn vi og våre humanistisk assosierte noen gang vil råde over.

Uansett takker vi selvsagt Norsk Kulturråd for støtte. Og selv om vår utsendelse skulle drukne i havet av skriftgaver til politikere våre, så sender vi likevel KULTUSKRIFT som flaskepost ut til den politiske og kulturelle offentligheten.

Så får finnerne avgjøre om flasken inneholder skisser til kart over hvor mediehunden ligger begravet i vår tid.

Redaksjonen har dog med stor glede notert seg at mange dags- og kulturaviser har tatt for seg tidsskriftkulturen etter at vi sent i fjor høst sendte vår første innbydelse ut til utvalgte norske kulturredaksjoner om å delta i KULTUSKRIFT. Bare det er kanskje resultat godt nok for et prosjekt som dette? Men nei, neppe! Uten blygsel tror vi at du vil ha ganske mye større utbytte av å lese dette skriftet.

Vi ønsker deg god lesning.

JIR – RED.

REDAKSJONEN

Jan Inge Reilstad
Geir Egil Bergjord
Susanne Christensen
Helene Selvåg

EN UKE I BABEL

Av Georg Johannesen

5. Da steg Herren ned for å se byen og tårnet som menneskenes barn hadde begynt å bygge.

6. Og Herren sa: Se, det er ett folk, og ett tungemål har de alle; dette er det første de tar seg fore, og nu vil intet være umulig for dem, hvad de så får i sinne å gjøre.

7. La oss da stige ned der og forvirre deres tungemål.

8. Så spredte Herren dem derfor over hele jorden og de holdt opp med å bygge på byen.

9. Derfor kalte de den Babel, for der forvirret Herren hele jordens tungemål.

1. MOSEBOK, 11. KAPITTEL, vers 5 -9.

1. Mandag

Guden i Midt-Østen ble redd tårnet i Babel
med jordbek for kalk og tegl i stedet for stein
Guden tok heisen ned og ga oss private språk

Han sa (så å si) i 1. Moseboks ellefte kapittel:
Bølgene i sanden gjentas i åkre, åser og hauger
Rop det oppover i hule strå og nedover i tørre hull

Harpestrenger er gjerder mot et spir i zenith
Så gjelder det (som før) å bygge tårnet bredt nok
med flytende trapper ut mot de store ringene

2. Tirsdag

Babylonerne bor i byer med forståelige navn
Beirut, Babel, Beijing, Bergen, Bombay
Byplanleggerne i Babel kan alle tall og ingen ord

Bygningsrådet har blinde rådmenn her som i Berlin
I Oslo rykker ingen nedover, bare bortover
for på den måte å bygge høyere enn taket

Alfabetet er en korsang med åtteogtyve vers
Dersom en hvit hagesnegl prøver å bjeffe
er den verre enn en hund og god som en katt

3. Onsdag

Jeg er ikke arkitekt for Babels usynlige tårn
Mine arbeidshansker ble sko da jeg krøp til fjells
Rosene i Babel går i klunger og blir gule som urin

Månen i Babel er en sol som speiler seg i en stein
Barn og gamle sykler på rygg og ser oppover
i håp om å få øye på et nytt tak over hodet

Jeg er stolt av Babels skyggetårn om kvelden
Sydkorset og Nordstjernen møtes over mønet
Hvis ikke kan du kalle meg en arkitekt

4. Torsdag

Svevende graver dreier rundt i Babels Pariserhjul
Når gode arkitekter rømmer i de ondes biler
hører vi ekko av skuddveksling i garasjelegget

Har du hørt gnålet fra mine enkleste drømmer?
De dreide seg om å få ta på høytstående kvinner
som forsvant oppover i en synkende latter på -a

Jeg stod igjen med jord i munnen på en stige av luft
Hva skal vi la være å synge om i Babels ordbok?
Kjellerne er åpnet, dit flykter fallende takstein

5. Fredag

Det jeg likte best i det nye (og gamle) Babel
var at ikke tiden - som Hamlet sa - var gått av ledd
men rommet: Sfærenes musikk er et punktert orgel

Jeg er fra det mest babelske Babel og taler rett ut
fra levra eller fra gallen eller fra bukspyttkjertelen
som fra de to hullene over lårene foran og bak

Jeg går oppover med jevne skritt i klatretau
Hvis ikke alle forbrytelser ble begått i Babel
ville ikke Babel hatt så fullkomne lover

6. Lørdag

Babels naboby er Babel, byen har eget tårn
Innbyggerne er så kloke at de lugger hverandre
for å samles i øverste etasje uten de skallede

Gamle menn i 70. etasje heises forsiktig ned
fra tak til kjeller med en murstein i munnen
Unge folk bæres til topps og hopper på taket

Arkitektene sa: Trekkfuglene er av metall og støv
Hvert trinn i tårnet er en bokstavelig bokstav
Trinnene kan ikke bli høyere enn havets overflate

7. Søndag

Vi måler opp hjørnestolper med en fartsmåler
Hver familie (for eksempel) i Oslo er en enke
med uforståelig enkemann og minst to ufødte barn

Esperanto og engelsk er babelsk som nynorsk bokmål
Tårnets tenkende sement er rommets sovende øye
To synske øyne veier ti gram, fem pluss fem er ti

I et gresk hav sang sangeren med det avrevne hodet
Soler av sterk lyd pekte på hans våte munn og hake
Han sa at hun het: Punktum, punktum, komma, strek

Skrift om nettet og den nye offentligheten

Fjerde statsmakt ligger brakk, femte statsmakt er blakk

Av Per Helge Berrefjord

- De tradisjonelle nyhetsmediene speiler ikke leng-er virkeligheten – de gir ikke svar på de spørsmål folk naturlig stiller seg – som de har *god grunn* til å stille seg, i det samfunn de lever i.
- Blir internett-redaksjonene; den femte statsmakt, den hardt tiltrengte redning for en offentlighet som er brutt sammen?
- Om så skjer: Det vil ta lang tid før den er ordentlig på bena. Kanskje er vi nærmere utopien om fri flyt av informasjon i dag enn vi noen gang vil komme.

Pressen – avisene, tidsskriftene, radio og fjernsyn, med andre ord enveismediene – har gitt opp å være “den fjerde statsmakt”. I sak etter sak, i Norge som i andre nasjoner med “fri presse”, viser redaksjonene – med [få unntak](#) – sin manglende vilje til å forsyne befolkningen med grunnleggende fakta. Fra [Mette-Marit-rykter til USAs presidentvalg](#) og [palestinernes triste skjebne](#): De store nyhetskanalenes journalister og redaktører nikker og bukker til pressetalsmenn og -kvinner, de springer mellom møter og konferanser der de lar seg føre med ferdige manus for dagens begivenheter. Et tallrikt korps av fotografer, mikrofonbærere og folk som kaller seg journalister lager et innhold med stadig mindre variasjon, og stadig større forutsigbarhet.

Ekspertisen på hva som er en mediebegivenhet

– ut over de helt opplagte som naturkatastrofer, massedødsulykker og mord – har pressen gitt fra seg til konsulenter og medierådgivere i og utenfor redaksjonene. Journalistenes jobb er gått fra å stille verden stadig nye spørsmål til å følge en oppskrift, en “formel”, for hvordan deres avis, radio- eller TV-program skal være satt sammen – hver gang.

Dermed er den fjerde statsmakt lagt brakk – trolig for godt. 1900-tallets journalistikk i enveismediene lar seg neppe pløye opp på nytt, der den nå er gjerdet inne av industrimagnatene. Vi er ved et medieteknologisk vannskille. **Den femte statsmakt, internettets – loveismediets – offentlige rom, er allerede langt mer politisk potent. Det er hit alle som ikke orker underholdningsnyhetene nå søker hen. Det er her man finner fakta som**

er fortrenget eller oversett av nyhetsindustrien.

Mette-Marit-saken, slik den utspant seg høsten 2000, er et skoleeksempel, både når det gjelder den norske redaktørstands blindhet for egen tradisjon og rolle i samfunnet – og for hvor kortkommen, og hvor blakk, den femte statsmakt ennå er.

Opp Slottsbakken toget de en solblank høstdag i år 2000 – hovedstadsredaktørene i sine fineste 17. mai-frakker. Tilbake i sine respektive redaksjoner hadde de kun én knallhard nyhet, og den forble intern: De nedla totalforbud mot mer Mette-Marit-stoff! – med unntak selvsagt av de offisielle meddelelser fra Slottet. På den tiden kunne disse være underholdning nok i seg selv, men helt på siden av hva denne saken dypest sett handler om – for pressen, for monarkiet og statsformen, og for det norske folk. Mette-Marit var av pressen i forveien konstatert å bli landets dronning ved neste kongeskifte. Samtidig hadde pressen godt kjennskap til et knippe svært grove historier som sirkulerte om henne.

Mange dypt analyserende forskere kommer til å gå tilbake og studere hver minste detalj i dette begivenhetsforløp. Det vil bli levert tekst i milevis om Mette-Marit og hennes vei inn i den kongelige familie. Alle som fra en eller annen vinkel har tatt for seg de fenomener som blir kalt postmoderne, historikere, samfunnsvitere av alle slag, prester og psykologer, vil utrede og analysere dypt og seriøst. Atter andre vil gjøre det mindre seriøst. De vil neppe heller gjøre det spesielt kort, eller kun for den ene gangen.

Som et eksempel på pressens knefall

er det som skjedde likevel kort forklart: Den fjerde statsmakt svikter sin leserkontrakt når den ikke stiller de spørsmål folk flest stiller seg – om vesentlige og/eller iøynefallende fenomener i det offentlige rom. Mette-Marit-ryktene både var og er et slikt fenomen. Samfunnet har krav på, kongefamilien også, at pressen sjekker såpass sterkt stoff – sjekker det ut av historien ryktemessig og inn som de fakta det måtte være. Når pressen ikke gjør det, mister den troverdighet som fjerde statsmakt. Med tiden mister den også sine lesere, som vil vende seg andre steder for å holde seg orientert. I våre dager betyr det å sjekke hva de kan finne om saken på internett.

Og de fant! Men det var kun et snaut døgn at nettstedet Jetzet i en kort oppsummering kunne berette om det materiale som sirkulerte i redaksjonenes nærhet. Dog: På noen timer (men etter at titusenvis hadde lest saken) var nettstedets eier truet til taushet, blakk som han straks var blitt. **En liten bekreftelse,**

blant mange, på den fundamentale sannhet om nettokonomien: Det finnes ikke egenkapital blant internettgründerne, som i lang tid kommer til å måtte lene seg på tradisjonelle mediers penger, arbeid og tenkemåte.

Jeg har en tilleggsteori om hvorfor

det gikk så galt med pressens utsendte på Slottet. Den har å gjøre med at pressens forfall forlengst har inntrådt. Hvorfor tedde de alle seg så pinlig uansvarlig, sett på bakgrunn av begivenhetens karakter?

Jo, som andre samfunnsinstitusjoner har den fjerde statsmakt, personifisert gjennom sine redaktører og journalister, en kollektiv psyke. Ryggmargsrefleksen de tidligere har livnært seg på, er vekk. En normalt utrustet redaktør ville, konfontert med de grove historier om Mette-Marit, vel vitende at hun ligger an til med tiden å bli Norges dronning:

- A) Blitt sjokkert,
- B) Forlangt å få materialet grundig sjekket, enten gjennom egne kanaler – eller ved å gi det til politiet.
- C) Dernest, når fakta var bragt på det rene, stilt spørsmålet om hva som kan eller bør publiseres om disse ryktene.

På trinn C vil det være avgjørende for redaktøren hvilke samfunnslag og -institusjoner som er involvert, og hvilken offentlig interesse eller relevans de fakta man finner, dermed har, nå og i et historisk perspektiv. Først i aller siste fase må redaktøren ta stilling til selve framstillingen; hvilke ord og eventuelt bilder som skal brukes, hvordan det man har å bringe til torgs skal "sies".

Ryggmargsrefleksjonen hos de dominerende nyhetsredaktører i dagens presse er ikke lenger fordomsfritt og uten tabuer å undersøke og finne fakta selv. Ryggmargsrefleksjonen deres er å bevege seg så tett og spekulativt opp til kjendisstoffets grenser som mulig. Når de på forhånd visste at det ikke ville være sømmelig i "det norske hus" å brette ut *detaljene* i Mette-Marit-ryktene – uansett hvort løgnaktige eller sanne de måtte være – så snudde de ryggen til.

Vi lever i den postmoderne tidsepoke,

og har følgelig både en postmoderne presse og et postmoderne kongehus. Det betyr – slik jeg tolker postmodernitetens positive sider – at man kan leve som offentlig person med hva som helst av fortid. Vel å merke som fortid, det vil si levned

som i alt vesentlig er redegjort for og dermed avsluttet.

Så lenge redaktørene i norsk presse ikke har gjort jobben sin når det gjelder ryktene om Mette-Marit, så forblir disse ryktene nåtid. For hva "vet" vel ikke "folk flest" stadig vekk? Bare spør Tron Øgrim. Han og jeg deltok i en paneldebatt utpå høsten i fjor. Han var langt mer informert enn meg om innholdet i Mette-Marit-porteføljen, og mest bekymret for at vår kommende dronning skulle bli utsatt for utpressere! Likevel var han full av forståelse for at redaktørene snudde ryggen til "en så ekkel sak".

Hva slags skinnhellighet er det

som rir redaktørene (og Tron Øgrim)? Den i forkant anonyme hvemsomhelst blir stadig oftere utlevert av sensasjonsjagende redaksjoner. Når de lar være å omtale denne typen rykter om virkelig prominente mennesker, annet enn i antydningens form, er det i folkets sfære ensbetydende med å bekrefte "det alle vet".

Mitt standpunkt er dette: Mette-Marit er ikke en samfunnstopper, og kommer aldri til å bli det, hva som enn vil åpenbare seg om hennes fortid. Når vår kommende dronnings fortid ikke lenger er en rykteflom på folkemunne, men tørr tale og beslag av eventuelle unevneligheter, blir det i alle fall en lettelse i forhold til mulige utpressere. Det vil også bli et vern mot den spekulative bruk som nok vil komme, dersom materialet er slik Tron beskrev for meg i baren, etter vår medvirkning i paneldebatten på NRK-journalistenes årsmøte.

Et prominent historisk skille og eksempel? Ja.

Nytt i samme gate er det at TV-mediet – med de andre mediene på slep – utsetter flere og flere vanlige, helt ordinære menneskeskjebner for de verste fornedrelser, i mer og mer utspekulerte former. Noen blir lokket med mot betaling og utsikten til et øyeblikks berømmelse. Vanlige folk som på andre måter havner i medienes søkelys blir regelrett invadert – og utlevert.

I den fjerde statsmakts glansdager gjaldt anonymitetsvernet "mannen i gata", og den hadde også godt grep om fenomenet fortielse. I dag er begge deler borte .

Mette-Marit-stoffet vil opplagt fortsette som en fet og spektakulær føljetong. Inntil videre er det nok å vise fram det nyss forlovede par, som feirer jul og deltar i en og annen offisiell begivenhet sammen. Senere kommer nye kapitler med nye vinklinger. Hovedstadspressen og -politikere, embedsfolk og vanlige

folk gleder seg allerede til høstens bryllupsfeiring, særlig de som vil bli invitert på Slottet.

Men historisk sett er disse begivenheter likevel en parentes.

Den fjerde statsmakt, så falmet allerede, og monarkiets liv og levned, har ikke lenger noen fundamental forbindelse med opprettholdelsen av et levende demokrati og en levedyktig kultur. Snarere det motsatte, vil noen mene.

Storting og Regjering bør i det minste ikke la seg blende av de postmoderne faktene rundt Kongefamilien, men legge et sterkt, politisk engasjement i alt som kan berge og bygge den femte statsmakt – det vil si:

1. Opprettholde dagens tekniske åpenhet og redaksjonelle frihet for absolutt alle på internettet, slik at
2. Bruken av toveismediet kan kultiveres over en tilstrekkelig lang periode til å få den femte statsmakt skikkelig i siget, og en ny historisk epoke på bena.

Fordelen med mediene på nettet er at de allerede har så ufattelig mye å by på. Ulempen er nettopp det.

Massevis av kvalitetsstoff til tross: **Det vil ta år å komme forbi dagens innholdsmessige kaos og ikke minst den økonomiske mistrøstighet som hersker blant førstegenerasjonen av internett-ildsjeler. Det er fremdeles langt mellom godt synlige og samtidig nyskapende nettredeksjoner.** Der de finnes, står det gjerne idealister eller drømmere bak.

Noen av dem drømmer om en bedre verden, andre om å tjene masse penger. Med dagens sammenbrudd for "den nye økonomien" blir det nok stadig færre å se av de siste. Men det vik-

tigste er ikke til å ta feil av: Nettet taler der andre tier. Nettet gir i historiske øyeblikk og i de mest alvorlige samfunnsmessige spørsmål også den grundigste orientering.

Solid journalistikk på nettet: Flere av de beste redaksjonelle team i den internasjonale, engelskspråklige presse har også nettutgaver. [Her finner du noen favoritter.](#)

Mette-Marit-ryktene, slik de ble omtalt i nettavisen Propaganda [18. oktober](#) og, [20. oktober](#)

Edward Said, ledende USA-basert palestinsk forfatter, har nylig publisert en lengre tidsskriftartikkel om Israel/Palestina-konflikten. Her dokumenterer han blant annet hvor umulig det har vært å få internasjonal presse til å basere sine rapporter på historiske fakta. [Dette er linken til artikkelen, "Palestinians under Siege"](#), der den er å finne på nettstedet til [London Review of Books](#). En eldre artikkel av Said om samme tema, ["Unoccupied Territory"](#), gir likeledes et for oss nytt og anderledes innblikk i Oslo-avtalens juks og formann Arafats forræderi mot sitt eget folk – og dermed forklaringen på hvorfor det går som det går i denne endeløse konflikten.

Massemediene i USA er en underholdningsindustri, med svært få "fjerde statsmakt-medarbeidere" igjen i første rekke. Dette var, og er, ekstra tydelig i forbindelse med [presidentvalget i år 2000](#).

Per Helge Berrefjord ga i fjor sommer ut boken "Den femte statsmakt – Journalistikkens rolle og metoder i et digitalt, nettbasert mediebilde". Den finnes også som nettutgave, på <http://www.vitex.no/femtestatsmakt/nettbok>. Her er videre utdyping og lenker til andre kilder, både når det gjelder bokens innhold og flere av de spørsmål som reises i denne artikkel, ikke minst de politiske utfordringer som påpekes mot slutten.

Reklamebransjetidsskriftet Kampanje (se faksimile) var blant de mange som utnyttet «Mette-Marit»-effekten på egen forside i fjor.

Et raskt blikk på denne forsiden: Det er helt korrekt at hun utover høsten 2000 ble - og fortsatt er - mediens mest salg fremmende ikon-ansikt. Kampanjes redaksjonelle knagg for å utnytte dette var å ringe rundt til en liten håndfull PR-folk og be dem uttale seg om Slottets håndtering av Mette-Marits forhold til Kronprisen. Det ble til førsteside-oppslaget «Kåret til årets PR-tabbe: Ingen slår Mette-Marit».

En litt merkelige vri på tittel/foto – dette var jo ikke Mette-Marits tabbe, men staben på Slottets, så det burde med andre ord vært et bilde av slottet her. Kampanjes hykleri slår likevel ikke den samlede presses.

Netteknologiens innvirkning på kulturen og offentligheten

Av Ivar Søvold

Positiv, negativ eller nøytral?

Netteknologien er nøytral. Det vil mange ledende teknologiaktører hevde. Enten det er Microsoft eller Telenor. Dermed kan de unngå å ta stilling til hvordan deres teknologi brukes. Om Telenors linjer formidler internettraffikk med tvilsomt innhold eller om Microsofts nettverkssystemer brukes i ildledningssystemer i krigen på Balkan er noe teknologileverandørene ikke trenger å forholde seg til. Telenor blir rett nok konfrontert med slike saker fra tid til annen. Og offisielt tar man selvfølgelig avstand. Samtidig er det fint å kunne anvende ytringsfrihetsretorikk når det ikke er anledning for en slik aktør å kontrollere og drive sensur. Pengene fra formidling av tvilsomt innhold er like gode som pengene fra tante som ringer fra Voss.

For å snu på innledningen: Er netteknologien nøytral? Hvis netteknologien er nøytral, så er det rimelig å hevde at den heller ikke kan ha noen innvirkning på kultur eller offentlighet. La meg komme med noen eksempler:

Bedriftsøkonomisk utvelgelse

Eksempel 1: Fra kulturens egenverdi til kulturens (p)engeverdi.

Mulighetene og fremtidsoptimismen som fulgte med internettøkonomiens raketutvikling i 1999 og 2000 førte til en rekke oppkjøp og fusjoner. Snart var internettleverandøren America Online verdt dobbelt så mye som mediekonsernet Time Warner. Selskapene fusjonerte. Ny-milliardærer i America Online tok over 2/3 av verdien på det sammenslåtte selskapet. Samtidig med dette - eller kanskje på grunn av det - kom diskusjonen i norsk offentlighet om en sammenslåing av NRK og Telenor. Det er vel ingen som tror at det var hensynet til kulturens vilkår og utvikling som var utgangspunktet for denne ideen? Det er økonomien som er det interessante i en slik sammenslåing. Fordi netteknologien trenger noe å formidle. I form av TV-programmer, radioprogrammer, artikler, tekster. NRK har innholdet. Telenor kan distribuere på nye teknologiske autostradaer. Vi vet ennå ikke om en sammenslåing mellom Telenor og NRK blir realisert. Men det er uansett svært sannsynlig at NRK i stadig større grad blir møtt med krav om bedriftsøkonomisk inntjening. Dette er en argumentasjon som ledende aktører i politikk og næringsliv ikke stusser over. "...fordi NRK står overfor store konkurranseutfordringer..." (Kulturminister Ellen Horn til NRK etter utnevnelsen av nytt

styre i NRK 20. juni 2000)

Kulturell determinant

Eksempel 2: Den som sitter foran TV hele kvelden setter den kulturelle dagsorden.

For å trekke konsekvensene av en markedstilpasning av kulturaktørene et skritt videre. Det er seermålingene som er utgangspunktet for å vurdere et programs suksess. Når Tande P hadde en million seere på lørdagskvelden var det en brak-suksess. Og NRK hadde nådd sine målsetninger i konkurransen mot TV2. Men, det er ingen som har spurt meg, Ivar Søvold, om hvilke programmer jeg helst vil skal vises på TV en lørdag kveld. Det er tross alt kanskje 4 millioner som *kunne* se på fjernsyn denne aktuelle kvelden. Altså er det 3 millioner som ikke så Tande P. Fordi de ikke satt foran skjermen, ble de heller ikke talt med i målingen av programmets suksess. Selv om de har betalt like mye lisensavgift som de som valgte Tande P.

Som likeverdig lisensbetaler ønsker jeg andre programmer. Som jeg kan velge fra når jeg i blant har anledning til å sitte ned foran skjermen. **Slik det er nå, har vi et slags "minoritetens tyranni" - de som sitter taust ukritisk foran skjermen, og som i realiteten kanskje utgjør bare 20% av befolkningen en fredag kveld.**

Det er ikke minst viktig å innse at begrepet konkurransedyktighet er en lite eksakt størrelse når vi snakker om NRK. I den offentlige debatt og i kravet om et mer konkurransedyktig NRK kan det se ut som om "bedriftsøkonomisk" eller "konkurransedyktighet" er absolutte begrep. Det er langt fra tilfellet. Det er som så mange andre steder spørsmål om å definere målemetoden.

Demokrati

Eksempel 3: Hypotesen om det demokratiske nettet.

Da internett ble kjent for almenheten en gang på midten av 90-tallet, var drømmen om et demokratisk medium en av de optimistiske visjonene. Et medium der alle stilles likt. Der det ikke er pengene som bestemmer for deg. Årsaken til dette var at det ikke koster noe å bruke nettet. Alle kan gratis legge ut sine hjemmesider. Presentere seg selv og sine ideer. Uten sensur. Uten innblanding.

Dette er forsiden av medaljen. Antall sider med informasjon som er tilgjengelig fra internett dobles hver 3. måned. Selv om det er enkelt og gratis å legge ut informasjon, betyr ikke det at noen kommer til å finne den. Det er fortsatt slik at "money

rules". Den som har råd til å betale for mye reklame med henvisning til sine sider, er også den som får mest oppmerksomhet på nettet.

En hypotese er at nettekologien kanskje kan føre til ytterligere maktkonsentrasjon i næringslivet. Etterhvert kommer sannsynligvis flere og flere til å handle matvarer over nettet. Hvis du skal bestille drikke til barneselskapet og bestille på nettet - hva velger du da? Happy Cola eller Coca Cola? I forretningen kan du tross alt ta og føle på flaskene. Holde de opp mot lyset. Inspisere og finne ut at - jo, denne Happy Colaen ser faktisk ganske ålreit ut. Hva gjør du på nettet? Du har ikke hørt om produktet, fordi produsenten ikke har råd til å kjøpe annonseplass, lage reklamefilmer og andre markedsfremstøt. Du kan ikke løfte flasken og få inntrykk av innpakningens kvalitet. Hvordan skal du noen gang få tillit til flasken med Happy Cola. Resultatet kan være at de tungt etablerte varemerkene fra finansielt sterke aktører vil vinne. Mindre slagkraftige produkter skyves ut over sidelinjen.

Forbilder

Eksempel 4: Voldelige dataspillfigurer som rolleforbilder.

Den kulturelle identiteten hos den oppvoksende slekt skapes blant annet av helter og forbilder. På 20- og 30-tallet var det Amundsen og Bronselaget. På 50- og 60-tallet Elvis og James Dean. Fortsatt har vi idretts- og filmstjernene. Men en ny faktor er dataspillene. De unge sitter i timevis i "simulatorer" der de skal innta en rolle og spille denne ut som i spillene med heltinnen Lara Croft. Ofte rett nok i det godes tjeneste, men med alle midler og muligheter i sin makt. Mange spill er bra, men mange gir direkte kamptrening med stikk og hugg og dreping i alle former og med alle slags våpen.

Den kulturelle vridningen i dette er også interessant. Vi bruker stadig mer av vår tid til å la oss underholde av produkter fra store internasjonale selskaper med sete i USA eller Japan. Foran maskiner som er fylt med programvare fra leverandører der dataspesialister, hvis grunnleggende moral og ideer vi ikke kjenner, utvikler virtuelle virkeligheter med sine heltepos og private moralisme. Sa noen verdensomspennende kulturell ensretting?

Felles identitet

Eksempel 5: Samtidighetens fellesidentitet svinner hen.

Med aviser, radio og fjernsyn i noen få hovedkanaler har vi i et hundreår eller to fått en slags felles offentlighet. For det første har informasjonen blitt gjort tilgjengelig for alle. For det andre har alle fått den samme informasjonen samtidig. Dag

etter dag. Dette har vært resultatet av at vi har hatt et lite antall kanaler i hvert medium å forholde oss til. Med nettekologien er det muligheter for at dette bildet forandres. Når det ikke lenger er slik at det finnes et ferdig oppsett av programmer i fjernsyn, men at alle tilbys en liste etter egne interesser og behov, vil det kanskje skje noe med opplevelsen av felles medieidentitet. Felles identitet skapes gjennom felles opplevelser, felles innsikt og felles holdninger. Når alle definerer, eller får definert, sin egen virkelighet - hvor blir det da av den kulturelle identiteten?

Hva som kan hende når mennesker utsettes for en slik nyvunnet frihet er beskrevet av sosiologen Richard Sennett i boken *Corrosion of Character*. Den nyvunne friheten gjør at vi lett gir avkall på det stabile og kastes ut i en åpen, fri verden der stengslene er borte, mulighetene legio og ingen hindrer oss. Som Sennett påpeker har dette en pris. Og den betaler vi med mindre mening, trygghet og stabilitet.

Nettøkonomien er en ung bransje med unge aktører som ikke har opplevet tilbakeslag og nedgangstid. Hurtig vekst, hyppige fusjoner og oppkjøp er noen av de daglige ingrediensene. Drivkreftene i form av store kortsiktige gevinster overskygger spørsmålene om det som er langsiktig godt for bedriften, arbeidstagerne og samfunnet. **Maktkonsentrasjonen er ofte tuftet på vaklende kulturell innsikt og forståelse.**

Hva så?

Man kan hevde at teknologien bare er der. At den ikke har noen verdiladning. At det ikke er noe nytt i at teknologien medfører forandringer for menneskene og samfunnet. At vi har sett dette før. Teknologien er neppe så nøytral som mange kanskje later til å tro. Det er heller ikke nødvendigvis slik at mer teknologi er et gode, bare fordi man får mer. Et slagord i tiden er "Bredbånd til alle". Dette innebærer tesen om at jo mer teknologi, jo bedre for alle. Dette er i utgangspunktet en tvilsom sannhet. Teknologiutviklingen bærer med seg mange positive og spennende muligheter for utvikling av vår kultur og offentlighet. Men, uten en viss skepsis og ransakelse blir det først spørsmålet om hva som er bra for økonomien - ikke for menneskene - som blir besvart. Og det er jo ikke det vi egentlig vil, eller...?

Ivar Søvold er gründer og toppleder for IT- og internettelskaper gjennom 10 år. Han etablerte IT-selskapet Numerica AS i 1986. Ledet etableringen av Mogul Norway AS i 1999/2000. Han har bred internasjonal erfaring fra rådgivning og konsulentoppdrag i Øst-Europa, Asia og Afrika, samt en rekke styreverv i ulike selskaper. Han har gitt foredrag og artikler om verdiskapning med IT, IT-utfordringer for fagbevegelsen, globaliseringsutfordringer, målstyring i skolen, mv. For tiden selvstendig konsulent/rådgiver. E-post: ivar.sovold@mogul.com.

En nettanarkists bekjennelser

En samtale med Eivind Nag

Av Jan Inge Reilstad

Hva i all verden mener han egentlig? Hva er vitsen?

Spørsmålene ble stilt av en rettroende venn våren 2000. Nag hadde da nyss fått store avisoppslag landet over fordi han hadde kjøpt opp domenenavnene NORAD, Skatteetaten og Legeföreningen. Det vil si: Avisoppslagene kom av at han faktisk hadde etablert hjemmesider på disse nettadressene, hvor han ikke minst hadde formulert sitt nag til de angjeldende institusjonene. Publikum på nettleit kom ikke til NORAD men til anti-NORAD. Skattebetalerne kom til skattesnyterne, mens "Legeföreningens" informasjon kanskje helbredet noen lesere, men föreningen selv ble svartmalt.

Redaksjonen i Localmotives inviterte Nag til samtale om nettets betydning for det norske samfunnet og den norske offentligheten. Vi mente at han måtte være den rette til å mene noe offensivt og ungt om Nettet og Jeget som, ifølge sosialfilosofen Manuel Castells i hans allerede berømte verk *The Information Age*, er kjernestørrelsene i den dialektikken samfunnet må forstås ut ifra i vår nærmeste fremtid.

Allerede før han har satt seg understreker Eivind Nag at han er autodidakt. Han er helt klart stolt over å ha unngått organisert utdanning etter grunnskolen. Utdanning er fordummende slår han fast uten snev av beskjedenhet. Skolen og samfunnet i dag produserer en ny type mennesker, fortsetter han ufortrødent, alt imens han tenker seg til ved kafebordet, nemlig Den Passive Sapiens. Målet er tilsynelatende å formidle menneskene med et mest mulig ekstremt korttidsminne og en størst mulig anti-kreativ praksisholdning. Mennesket blir et kreatur, sier han, i en tidsalder hvor teknologien faktisk kan gjøre oss mer menneskelige.

Det eneste som teller for mennesket er egentlig å være innstilt på problemløsning, fortsetter han klippefast. Kreativ kildebruk og stofftilegnelse er den eneste gode utdanning man kan gi seg selv etter at autoritetene har gitt slipp på en. Dette er hva bøkene og nettet tilbyr de som gidder. Slikt lærer man uansett ikke på noen norsk skole.

Den holdningen – eller ethos – man trenger for å kunne gjennomføre et slikt livsprosjekt mener Nag er utlagt i begrepet om core issue: det alltid å gå rett til sakens kjerne. Eller omformulert: alltid snarest å finne den levende marginen i seg selv.

Localmotives: Vi går rett på forhistorien. Hvorfor gjorde du det? Laget hjemmesider med titlene NORAD, Skatteetaten og Legeföreningen med et så provoserende innhold?

Eivind Nag: Dette var noe jeg og enkelte kamerater hadde tenkt på svært lenge. De tre institusjonene var ikke tilfeldig valgte. NORAD for eksempel er representant for en type institusjon som sørger for å holde liv i halvkorrupte diktatorer i utviklingsland. Tenk deg at makten i et slikt land har 100 kr til rådighet, hvor av 50 går til krig og 50 til mat og medisiner. Tenk deg så at landet får 100 kr mer av NORAD, hvor av alt må og skal gå til mat og medisiner. Da skjønner likevel alle at makten etterpå har 100 kr til krigføring og 100 kr til mat og medisiner. At det stort sett er slik det foregår er ganske åpenbart om man ser litegrann historisk på det.

På den annen side: For 20 år siden var det absolutt sterkeste jeg kunne gjøre å skrive et leserinnlegg i en avis. Der lå min yringsfrihet og min demokratiske rett plantet – i et leserinnlegg i Rogalands Avis. Terskelen en person måtte over for å nå mange var særdeles høy. Man måtte i utgangspunktet ha et respektabelt navn og rykte, altså være en passe rik og god borger med rett utdanning. Det måtte være moteriktig publisitet om ens meninger. Og man måtte selvsagt være en god skribent for å komme gjennom redaktørens nåløy. Nettet derimot har fjernet denne terskelen helt. Vi trådte lett – og i våre øyne elegant – over denne terskelen ved å produsere de hjemmesidene du referer til.

Hva annet skjedde i etterkant av medieoppslagene i fjor?

Etter at NORAD & co ble klar over mine hjemmesider som kunne assosieres med deres navn, så har jeg blitt saksøkt bl.a. av Den Norske Legeföreningen. Plutselig datt det ned svære bunker med papirer på uforståelig advokatspråk i postkassen min. Dét er et maktarrogant og autoritært språk det. Men takket være nettet kan et menneske som ikke har det ringeste peiling eller interesse for dette språket greie å hamle opp med hele maktsystemet bak det. David har fått mye bedre odds mot Goliat med nettet, som er en stor og kraftig slynge. Legeföreningen leide inn et lass med konsulenter og advokater, og ville regelrett kjøre meg gjennom den tøffeste papirmølla deres.

Men det jeg gjorde var å gå på nettet og finne lignende saker. Jeg fikk også tilgang til dokumentene i disse sakene. Jeg fikk tilgang til folk fra ICAM, som er det overnasjonale organet som behandler saker omkring bruken av domenenavn. Disse foret meg med relevant stoff, også om alt det som Legeföreningen

holdt på med. *Kun via nettet klarte jeg altså å tilegne meg kunnskap og viten nok til å håndtere en presset livssituasjon uten at det kostet meg mer enn strøm og tellerskritt til PC-en. Jeg hadde overhodet ikke kontakt med advokat underveis i prosessen. Og jeg vant saken. Uten nettet hadde jeg blitt rævpull.*

Utrolig. Hva mer skjedde?

Jeg har tatt ned sidene nå. Det var et prosjekt. Jeg lovet faktisk å ta ned sidene. Ellers fikk jeg jo masse mail fra folk som satte pris på tiltaket. Foruten Legeforeningen ble jeg imidlertid senere også anmeldt av skatteetaten. Skatteetaten er jo selve institusjonaliseringen av ineffektiviteten i statssystemet. De henter inn pengene fra folk flest for å finansiere ineffektiviteten til NSB og NORAD. Det er viktig å betale skatt, men den bør brukes bedre av innkreveren, mener nå jeg. Den saken som er anlagt fra Skatteetaten er for øvrig til behandling nå. Men denne saken skiller seg ikke ut fra den Legeforeningen hadde, resultatet bør bli det samme.

Legeforeningen er på sin side en viktig aktør for et svekket og lite effektivt helsesystem i Norge. Deres visjon er færrest mulig leger som tjener mest mulig. Dette er tydelig om du trer langt nok tilbake. Du kan si at det er ikke nok åpenhet omkring forholdet mellom Legeforeningen og staten. Det er ikke transparent nok. Det er et mangelfullt utviklet forhold mellom informasjonens frihet og grådigheten i systemet. Deres grådighet får større vekt og styrer altfor mye av den indre utviklingen i hel-sevesenet i og med at folk flest ikke kjenner til forholdene og mekanismene i dette feltet.

Tilbake til de gamle tersklene du nevnte man måtte over for å kunne delta i offentligheten før om årene. Er det ikke en fordel at man kan skrive før man bekjenner seg offentlig? At man må bevise at man har fulgt med og tenkt litt?

Jo. Men viktigst er at offentligheten nå er blitt mer differensiert. Alle dem som tidligere hadde monopol på offentligheten kan fortsatt delta på samme overbevisende måte. Men i tillegg kan mange andre stemmer komme til orde, som ikke er korrekte verken politisk eller grammatisk. Den offentlige meningen til den som skriver dårlig norsk kan godt være mer verdifull enn den som formuleres av den grammatisk korrekte. Denne muligheten er kanskje den aller viktigste med nettet. Heri ligger et voldsomt demokratisk potensiale. Alle stemmer teller, ikke bare i urnen men også i offentligheten. Det er ingen stor innvending at dette også kan ha negative følger for offentligheten.

Men det er vel fortsatt slik at tersklene er store for å kunne delta, selv på nettet? Nettet er et svært ungt medium. Er det ikke slik at makten ganske snart, og før nettet er skikkelig voksent, vil sørge for en form for kontroll og manipulasjon av nettet?

Nei. Det er det mest positive med nettet. Avisene er redaktørstyrt. Nettet kan aldri bli redaktørstyrt. Eller bare små deler av nettet vil bli redaktørstyrt på den gamle avismåten. Ingen kan stoppe meg fra å delta med mine meninger – uansett.

Men selve bruken av nettet da... brukervanene: Vil det ikke naturlig komme til store kommersielle eller institusjonelle portaler som styrer våre nettvaner? Portaler som igjen styres av redaktører. Overnasjonale eller statlige organer vil komme til å lage forskrifter for nettbruk, osv.

Nei. Nettet er et selvregulerende anarki. Ingen kan noen gang få en slik autoritet på nettet. Det er umulig. Nettet er for abstrakt og universelt. Ingen forskrift for nettet kan være mulig å håndheve. Nettet består av et milliontall servere som ingen praktisk talt vet hvor befinner seg. Og hvilken rettsinstans skulle forfølge deg om du skriver på norsk, når serveren dine sider er lagt ut på ligger i Nederland, og et eventuelt FN-mandat, som vel er det eneste som kan være globalt anerkjent, ikke tas alvorlig?

Dessuten kan informasjon lagres i satellitt. Dermed finnes den ikke i noe land. Den er tax-free. Det vil helt klart snart dukke opp fristater hvor alt elektronisk er lovlig, akkurat slik som det finnes skatteparadis vil det komme informasjonssparadis hvor det ikke forekommer noen form for elektronisk diskriminering.

Om man vil gjøre nettet ulovlig eller totalregulert, som enkeltstater visstnok har gjort forsøk på, så er ikke det noe egentlig problem for brukerne. Man trenger jo ikke en fysisk kabel for å være på nettet. Alle som ønsker det vil uansett kunne ta inn sine sataniske vers. Man kan høyst gjøre det vanskeligere å delta på nettet, men da bare ved totalitære midler, som neppe er fristende for Vesten.

Dessuten finnes PGP, som er en krypteringsalgoritme som ingen har knekt ennå, og slike vil alltid finnes og florere av på nettet. Myndighetene i USA gjorde faktisk akkurat denne ulovlig. Det var ikke lov å eksportere denne elektronisk. Produsentene skrev derfor koden ut på 5000 papirsider, som de tok med til utlandet og scannet inn igjen på maskinen. Slike koder er jo veldig interessante for eksempel for terrorister, som dermed kan kommunisere enkelt og sikkert uten å bli tatt av noen myndigheter.

Her er vi kanskje ved kilden til dette rene anarkiets problem...?

Vel. Tenk deg at vi lever i et demokrati, det skal avholdes valg, og la oss si at 60% av befolkningen faktisk mener at nazisme er tingen. Er da ikke et skikkelig demokrati slik anlagt at flertallet bestemmer? Hvem er det som bestemmer hva som er rett og galt i offentligheten, som alltid er politisk på et vis, i et demokrati?

Dette ville vel noen si nettopp aksentuerer demokratiets begrensninger. I dette svært hypotetiske tilfellet ville historieboka motsi holdningene i samfunnet på en veldig radikal måte. Da har en demokratisk offentlighet over tid muliggjort noe som, for dem som gidder å lese, ikke er demokratisk.

Ja, greit, kanskje. Demokratiet er i dette tilfellet muligens bare igjen i selve prinsippet og ikke i praksis. Men poenget er at dersom jeg er en nazist hvis ideologi skulle ekskluderes fra samfunnets offentlighet, så ville jeg nettopp bare benytte meg av nettets krypteringsmuligheter. Kneblingen ville bare gi meg et annet og vanskeligere språk, uleselig for dem som vil ta meg, men leselig over hele kloden for dem som støtter meg. Vi må også huske på at det tradisjonelle maktapparatet på mange måter frykter nettet.

Ja, hva skjer med samfunnsmakten i og med nettet? Du mener at nettet leverer makt tilbake til folket?

*Alle former for makt hegner om seg selv, også den demokratiske makten. Våre egne maktinstitusjoner er ikke noe unntak. Men demokratiet er i praksis ikke mer enn et par hundre år på våre kanter, og kan ses på som et foreløpig utmerket endepunkt for den kulturelle evolusjonen. Det er viktig å anerkjenne noen regler i en samfunnsformasjon, slik som demokratiet og ytringsfriheten. **Men i realiteten har vi ikke hatt reell ytringsfrihet før nå – med nettet. Det vil på sikt endre maktforholdene.***

Du mener at først nå er ytringsfriheten på avsenderens hånd og informasjonsfriheten på mottagerens hånd?

Du kan si at filteret for hva som er akseptabelt skal være hos meg selv, ikke hos andre verken enkeltmennesker eller byråkratiske institusjoner. Dersom byråkraten ikke liker damer som koser på film, vel så er det helt i orden. Det er hans valg å ikke se på. Men jeg vil. Jeg elsker å se på nakne damer som kjører på. Det er det kjekkeste jeg gjør, kanskje. Ikke sant!

Men her berører du pornografien. Den verst tenkelige arten av pornografi er knyttet til misbruket av barn. Det er

jo nettopp avdekket et vell slike pedofili-ringer på nettet...

Ja, men her har jeg et sikkert motargument. For det første har utbytting av barn dessverre alltid foregått. Forskjellen er at nå spres det også slike bilder på nettet. Men hør, dersom jeg liker småjenter, er det da ikke bedre at jeg ser dette på nettet enn at mine behov blir totalt undertrykt før de til slutt kommer til praktisk uttrykk i overgrep slik vi har sett det senest i fjor i Kristiansand?

Dette er jo den klassiske moderne konflikten om offentligheten. Stimuleres man til etterligning av hva samfunnet tilbyr seg selv av språk og bilder gjennom mediene, eller er bildene forebyggende? Blir det for eksempel mer vold av amerikanske voldfilmer eller ikke?

Jeg vil si: Det er virkelig paradoksalt at rovmord er lov og ganske så vanlig på norske kinoer, mens pornografi er forbudt. Den som ikke skjønner det er gal. I den kjente filmen Seven tar en fanatisk religiøs rovmorder på seg et penisfuttal med en kniv i enden. Han knuller så en prostituert til døde som straff for hennes dødssynd vellyst. Det mentale bildet i mitt hode da jeg så denne filmen var så forferdelig og grotesk. Men dét er lov i Norge. To mennesker som elsker derimot, eller på godt norsk puler, det er helt forbudt.

Noe alle voksne mennesker sannsynligvis skal gjøre mange ganger og nyte og lage barn ved, og som er lovlig i praksis, det er ulovlig i denne offentligheten. Mens det som er aldeles forkastelig og menneskelig motbydelig, og ganske riktig strengt straffbart i praksis, det er helt lovlig i denne offentligheten. Dette er så tragisk at det er morsomt i en ufattelig forstand. Det sier mye om offentligheten i land av vår type. Motargumentet er, i hvert fall sett fra ungdommens ståsted, at de alltid vil hige mest etter det som er forbudt. Det er likevel det bestialske vi eventuelt må verne oss selv imot.

Ja, hva slags konsekvenser får nettet for den politiske offentligheten?

Jeg er først og fremst sjokkert over at nettet ennå ikke er tatt i bruk i den demokratiske valgprosessen. Valg må skje på nettet. Til vanlig foregår det norske valg to dager i løpet av 365x4=1460 dager. Velgeren har en eneste dag mellom 08.00 og 20.00 til å finne frem til valglokalet og der bestemme seg for politisk holdning de neste fire årene. Det er vår faktiske demokratiske frihet. Den er tilfeldig og tannløs. Den ekstreme motsetningen til dette systemet er at alle sammen får stemme i alle enkeltsaker, noe som er teoretisk mulig men praktisk uansvarlig.

Mellomtingen her er en annen type representativt system. Alle bør for eksempel snarest få opprettet sin egen valgoppsettside på nettet. For dem uten gjøres datamaskin tilgjengelig i stor skala på for eksempel bibliotekene og andre offentlige institusjoner. I tillegg lages et distribusjonssystem der stemmer kan distribueres videre til folk man stoler på. La oss si at jeg har vært i mange nok oppkvikkende kaffeselskap med deg til at jeg tenker at du er den beste til å forvalte min stemme. Jeg gir altså min stemme videre til deg, og det uten å være nødt til å få aksept fra deg først. Kanskje har du også andre å representere, for eksempel kona di. Når du stemmer videre stemmer du så for alle stemmer på din valgkonto.

Men er ikke dette praktisk umulig?

Nei. Dette er helenkelt å ordne via nettet. Jeg mener at det fortsatt bør være stortings- og kommunevalg, selv om man bør vurdere også andre store saker for folkeavstemning. Valgprosessen vil bare bli mer trinnvis og vedvarende.

Skal det da være lov å distribuere stemmer til for eksempel partiledere? Vil ikke et slikt system stå i fare for å bli mindre differensiert? Bli mer entydig og virke avpolitiserende heller enn repolitiserende på den moteriktige og velfødde middelklassebefolkningen?

Nei, det hele vil bli mer differensiert. For det dynamiske aspektet i dette ligger i at valget er konstant. Velgeren må ha tilgang til sin stemme underveis i valgperioden via sin valgoppsettside, og må kunne flytte denne dersom hans stemme kommer til å representere noe han er aldeles imot. Hver velger må ha et tydelig valgtre som hele tiden viser hvor stemmen har tatt veien. Gjennom muligheten for å flytte egen stemme underveis i perioden vil tvert i mot behovet for å følge med i de politiske beslutningene bli mye større. Dersom det er saker man gremmes over kan man lett sjekke om ens egen stemme støtter saken. Er saken viktig nok for vedkommende velger vil han kanskje flytte sin stemme på grunn av dette. Politikeres ukloke beslutninger vil umiddelbart få konsekvenser. Så må man enes om hvor mange ganger en stemme kan flyttes i en valgperiode, så ofte man vil, en gang i året, ti ganger...?

Det du nå signaliserer blir vel heller et altfor differensiert system? Ekstremt administrasjonskrevende og byråkratisk. Vi klager jo allerede nå over at vi lever under et mindretalls regime, som er altfor ustabil og usikkert og som ikke kan gjennomføre en solid politikk. Den uforutsigbarheten som ville følge av ditt forslag er jo total... Den folkelige moteoppfatning er jo ikke akkurat trygg. Og tenk på

den makten de kommersielle mediene ville få i dette systemet...!

Det viktige utgangspunktet her er at politikken ikke fungerer i dag. Det politiske engasjementet er svært labert. Det er viktig å motivere til delaktighet i den politiske offentligheten, som i dag styres av halvtamme markedsmedier. Da må man først og fremst se mulighetene i den nye teknologien, før man begynner å skrelle bort bieffektene. Core issue her er at folket skal ha rett til å styre landet og ha meninger om de viktigste sakene. Rent teoretisk er det beste at folket kan gjøre dette til enhver tid. Uansett bør deres mulighet til å endre staa i politikken komme til uttrykk langt hyppigere. Om det er hver måned, hvert halvår eller hvert år, eller om det kun er i store enkeltsaker, eller om man deler valgene opp i politiske felt som muliggjør at man kan gi sin stemme til forskjellige parti og personer innenfor ulike felt, eller om man alltid må avgi stemmer til lokale/regionale personer – det viktigste er å endre det nåværende valgprinsippet til noe bedre.

Men det er klart at direktedemokratiets demokratiske substans er svært avhengig av mediernes substans. Med nåværende valgsystem kan kanskje fem maktpersoner trumfe gjennom en løsning i en stor enkeltsak som majoriteten er imot. Mitt forslag innebærer muligens at fem mediepersoner kan være utslagsgivende for valget i en enkeltsak. Men som tidligere sagt gjelder det uansett å lære folket opp til utstrakt bruk av Internett. Det vil være med å underminere de tradisjonelle mediernes makt.

Hvor lett blir det å styre med et slikt system? Hva om det var mulig å stemme på Høyres finanspolitikk og SVs utdanningspolitikk? Alle skjønner at man ikke kan få det beste av alt. Det er jo det politikk handler om.

Alle budsjett måtte fortsatt gå opp. Poenget her er ikke endringen, men at man politiserer offentligheten igjen. Det gjøres best ved å utnytte nettets potensiale til å gjøre ting mer fleksible enn nå. Jeg er overbevist om at det vil komme endringer i selve valgsystemet, men jeg er redd for at det blir kosmetiske endringer uten virkelig kraft, altså endringer som ikke utnytter nettet på en innovativ måte. Makten ønsker aldri egentlig å gi folket makt. Uansett hva de selv tror og sier.

Forholdet mellom personvalg kontra saksvalg – hva mer vil du si til det?

Jeg er enig med Solheim og Jagland om at personvalg er viktig i en valgordning. Populariseringen som ligger i dette er mindre enn gevinsten av politisk motivasjon gjennom identifise-

ring. Men det store utslaget får man først dersom man gir folket muligheten for påvirkning oftere enn hvert fjerde år. Nettet må brukes til å skape en dynamisk og demokratisk offentlighet med større åpenhet. Og det må være mulig å bli valgt inn i viktige politiske stillinger uten å måtte være medlem av noe politisk parti. Vi ser jo stadig vekk eksempel på at personer åpenbart har mer greie på fagfeltet til statsrådene enn statsrådene selv. Men det må være lov til å si nei til verv man plutselig er ønsket i. Den samfunnstjeneste et politisk verv egentlig er må selvsagt også bli bedre betalt. For ikke bare må kravene til samsvar mellom tale og handling bli større, også resultatkravene må økes overfor det politiske systemet.

Partiene? Kan de overleve?

Jeg er imot partiordningen. Folk er ikke tøffe nok til å være ærlige mot seg selv og folket, som har valgt representantene inn. Altfor ofte ser vi at disse kun forholder seg til partienes antatte egeninteresser. Det blir halvskabbete kompromisser som endelig løsning. Hestehandlingen blir fort altfor dum. Jeg er AP og for kontantstøtte, mens du er FRP og for at bedrifter skal kunne slippe kvikksølv ut i fjorden. Det som skjer er at de sier til hverandre at dersom dere stemmer med oss så stemmer vi med dere. Begge fortrenger og er fornøyde til det verste for landet. Moralen fordamper over tid fra denne typen hestehandling, for det kan etter hvert ikke skilles mellom guds og djevelens hester, eller mellom gode villhester og onde kjepphester.

Når du snakker om hester! Da fjernsynet kom satt familiene foran skjermen og følte at de med ett var i Ngoro-Goro skogene sammen med Sverre M., for deretter å drepe skurker fra hesteryggen sammen med Festus i ville vestens Kruttrøyk. Men etter en stund så fant de alle ut at de egentlig bare satt hjemme i samme gamle stua foran en lite fin trekasse. Vil ikke dette skje også med Internett og plastikk-PC'en?

Jo, delvis. Og det er uansett positivt å lære seg å bruke datamaskinen korrekt. Kortest mulig tid på, mest mulig effektivt. Forskjellen mellom TV og PC er at overfor sistnevnte må brukeren faktisk gjøre noe selv for å ha glede av den. Datamaskinen aktiviserer. Nettet muliggjør noe for brukeren. Nettet vil bli større og bedre enn alle bibliotek til sammen. Dette er det radikale som vi glemmer så altfor fort.

Et annet stort problem med nettet er vel at kildebruken nivelleres til det usaklige og parodiske, og innebærer en fare om total avdanning i løpet av kort tid?

Vel, dette handler om å lære seg å filtrere informasjon. Det tror

jeg vil bli vår tids store techne – den teknikken som skiller de vise fra de dumme. Man må sjekke hvem og hvor mange som mener hva. Det er gamle kilde- og etikkkrav som må følges opp for et nytt medium. Både telefon og mail finnes. Og den gamle reporteren vil jo fortsatt ha misjon som et menneskelig utenforstående vitne. Men verifisering lettes for politikeren, journalisten og oss andre med nettet. Det blir flere måter å verifisere på. Det er poenget.

Hvordan? Blir det ikke bare mer å verifisere?

En måte å gjøre dette på er at myndighetene tildeler hvert eneste menneske en digital signatur, som vil virke som et digitalt fødselsnummer eller en personlig nøkkel. Dermed vil enhver mail kunne bekreftes som sendt av rette vedkommende, for kun hans mail kan ha kryptert inn denne signaturen – som et godt gammelt segl. Mottager kan så eventuelt få signaturen bekreftet ved henvendelse til en database hos for eksempel Folkeregisteret. Og dersom noen endrer på noe i mailen vil dette forpurre krypteringen, og være synlig for avsender og ved henvendelse til databasen. En bekreftelse ville da kunne fortelle at mailen er fra Eivind Nag, men den er forandret slik og slik. *Jeg er overbevist om at slike digitale signaturer kommer. De vil ikke minst bli nødvendige for en sikker valgordning.*

Hva skjer egentlig med menneskenes identitet som følge av den nye teknologien?

Alle som har vært en del på nettet blir overveldet av størrelsen, utbredelsen og detaljrikdommen av data. På et vis blir man så liten at man ser for seg at enkeltindividet blir helt overkjørt. Det er for så vidt bra å se at man er liten. Samtidig viser min historie med skatteetaten det ekstreme potensialet for å vinne en egen og sterk identitet. Forholdet mellom individet og samfunnets institusjoner jevnes ut, vil kunne bli mer horisontalt og mindre hierarkisk. Jeg tror også at den globale kunnskapen til slutt vil styrke den lokale identiteten. Det blir en avstand å se seg selv gjennom. Mennesket vil bli var sin egen grådighet om du vil.

Ditt begrep om grådighet – det er her ment som en betegnelse på en naturlig drivkraft i mennesket?

Ja. Det kan du godt si. Og det er bedre med folks mangfoldige grådighet enn med maktpersonenes ensidige grådighet, kan du også si. Det er i det hele tatt i dette feltet for et utvidet demokrati til fordel for individet at jeg har aller størst interesser, og hvor jeg kunne tenke meg å gjøre nye innsatser. Kanskje jeg skulle kontakte det partiet jeg sogner mest til for å delta i

deres tenkning omkring utvikling av demokrati og valgordninger på nettet? spør han meg til slutt ut i lufta, med et bredt flir om munnen.

Vel. Jeg spurte ikke hvilket parti det var han sognet til, Eivind Nag. Men jeg spurte til slutt om hva han leser. Nettet, sa han, men ikke norske nettaviser, som stort sett består av artikler oversatt fra utenlandske nettaviser eller NTB-stoff. Men digit.no gikk da an. Av tidsskrift leste han bare WIRED. Typisk kulturoptimister på vei til neste informasjonsparadis, tenkte jeg. Men sannsynligvis har han likevel rett: Vi bør alle lære oss å utnytte nettet mer og bedre enn vi ennå gjør. Den prosessen gir oss kanskje muligheten for en ny dannelsesprosess, ikke bare av den materielle samfunnsformasjonen men av samfunnets humanistiske praksis i en kulturbevisst offentlighet – og den bør ikke som nå ha en rent teknologisk-økonomisk avantgarde.

Samtidskunsten og det offentlige i den nye medievirkeligheten

Av Jøran Rudi

Innledning

Det norske samfunnet har utviklet seg raskt gjennom 90-tallet, og vi har vært vitner til en teknologisk utvikling som få hadde forestilt seg hastigheten av. Samfunnet har i samme periode også gjennomgått viktige forandringer på et ideologisk plan, og som følge av dette har et nytt vokabular utviklet seg også hos oss som arbeider med kultur. Grovt sett kan man si at markedsliberale ideer har vunnet frem i offentlig forvaltning, samtidig som kulturbudsjettene ikke på noen måte har vokst i samme takt som det offentlige ansvarsområdet og betydningen av offentlig engasjement.

Denne teksten vil beskrive relevante deler av utviklingen, drøfte konsekvenser, problemer og utfordringer.

IKT, samfunn og samtidskunst

Bruken og utviklingen av IKT har forvandlet samfunnet radikalt. Datamaskiner betraktes nå som nødvendige komponenter i stort sett all type virksomhet, og oppfinnsomheten i skapningen av nye arenaer for både kommersiell og kulturell samhandling later ikke til å kjenne noen grenser. Eksperimentviljen er stor, og IKT har blitt en populær teknologi som det knytter seg både forventninger og nysgjerrighet til.

For ti år siden hadde de færreste hørt om Internett, og WWW var ikke oppfunnet. I januar 2001 har vi allerede bak oss det første store raset av børsballonger som forsøkte å bygge forretning på elektronisk grunnlag. Denne utviklingen har ikke vært styrt av det offentlige – dynamikken har blitt skapt av privat initiativ og oppfinnsomhet. Det offentlige har imidlertid *interessert* seg sterkt for IKT, og offentlige plandokumenter om IKT er mange. Det offentlige har sett nye muligheter for formidling, og blant annet opprettet et norsk kulturnett som består av fire sektornett og noen samlende fellestjenester. Dette kulturnettet er nå i sitt siste oppstartår, og vil bli evaluert av Kulturdepartementet for eventuell videreføring.

Fordi IKT er en samfunnsendrende teknologi er den uunngåelig både som tema og arena for skapende virksomhet. Samtidskunst, enten det dreier som om bilder, lyd, bevegelse, tekst eller kombinasjoner av disse, springer ut av samfunnet slik det står. Denne særegne "levendeheten" er i sin natur ukontrollerbar, og gir mange snurrige og ikke alltid like vellykkede resultater. Et kunstliv er naturligvis ikke komplett uten en

tradisjon – det sier seg selv – men det er ikke *levende* uten en samtidskunst som også evner å prestere noen *virkelig gode* verk som på grunn av sin kvalitet klarer å trenge seg ut av sin nisje og inn i den bredere offentligheten. Vi har som samfunn derfor intet annet alternativ enn å forsøke å skape gode utviklingsmuligheter for samtidskunsten (uavhengig av uttrykksform). I særdeleshet er dette viktig for kunstnerisk arbeid og kunstuttrykk som involverer den nye teknologien.

Institusjonenes rolle

Det er allment akseptert at alle kunstfelt har behov for støttevirksomhet i organisasjoner, institusjoner og festivaler for å blomstre og utvikle sin egenart, og disse støttefunksjonene mottar normalt offentlige bevilgninger ut i fra en vurdering av at virksomheten er kulturpolitisk verdifull. Det har vært reist kritikk mot institusjonalisering – at dette medfører en forbening av innholdet, og at institusjonene ikke evner å fange opp det mest levende og virkelig nyskapende i utviklingen av kunsten. Dette er nok riktig for flere av de store institusjonene det ofte siktes til, men man skal i rettferdighetens navn huske at de har som *oppgave* å forvalte fortidens (også den nære fortids) uttrykk. De små institusjonene, som er samlingspunkter for *nye* fagfelt, kjemper med å skape mening i både uttrykk og nye medier, og svekkingen av *disse* institusjonene rammer de allerede små fagmiljøene, som representerer forutsetninger for langsiktig utviklingsarbeid.

I feltet teknologibasert kunst er gapet mellom bevilgning og behov av de aller største, og avstanden til de politiske festtaler og uttalte strategier på kulturpolitisk topplan er enda større. Bevilgningene er så små at de organisasjoner, verksteder og produksjonsmiljøer som finnes, knapt klarer å opprettholde troverdighet og kompetanse, og dette hemmer sterkt muligheten for seriøs og langsiktig satsning, som begge er *forutsetninger for kvalitet*. Dette lover dårlig for både samtid og fremtid, og det er vel unødvendig å nevne at de betydeligste kulturnasjoner i Europa prioriterer temmelig annerledes.

Behovet for omprioritering

Dersom den uttalte satsningen på teknologi i kunstnerisk arbeid og formidling skal samsvare med virkeligheten, må det nye faktisk også prioriteres budsjettmessig, ikke bare retorisk. Kulturdepartementet og Stortinget har dessverre ikke til nå evnet å prioritere nytt fremfor gammelt i stor nok grad - det har blitt med plandokumentene. Budsjettvinnerne i ethvert nasjonalbudsjett innbefatter nærmest alltid de store institusjonene, som teatre, orkestre og museer, mens de nye produksjonsstedene nærmest sulter i hjel. Det har med årene blitt vanskelig

å forstå avstanden mellom den stadig uttrykte ambisjon om satsning på det nye - og praksisen ved hvert budsjettforslag.

I det norske systemet, som ofte innebærer at en fast plass på stasbudsjettet er lik "trygghet", er det lett å forstå politikernes behov for å redusere faste bevilgninger og heller tvinge frem modernisering gjennom bevilgning av prosjektstøtte. Det går an å tenke seg at politikere og nedsatte komiteer slik lettere kan stimulere til aktivitet som betraktes som mer relevant enn annen. **Siktemålet med å svekke institusjonenes makt hviler kanskje slik på en prisverdig motivasjon. Men ironien er at denne tankegangen rammer de svakeste miljøene/institusjonene sterkest, og at de store later til å klare å unndra seg de skarpe, kritiske budsjettkutt** - deres budsjetter øker. At for eksempel de store symfoniorkestrene, som (samlet sett) langt på vei ignorerer samtidsmusikk, øker sine bevilgninger, mens miljøene som arbeider for samtidsmusikken står på stedet hvil eller svekkes, er mildt sagt lite i tråd med Kulturdepartementets uttrykte ønsker om å prioritere det nye, spesielt gjennom å styrke kunnskapen om IKT i kunstnerisk virke. I *realiteten* betraktes det av KD som mer vesentlig at et herværende symfoniorkester f. eks. skal settes i stand til å turnere i Tyskland med verk av avdøde tyske komponister, enn at norske komponister skal spilles av orkesteret. Man kan fristes til å betvile det tidsmessige i prioriteringene.

Liberalisme og populisme

Denne noe dystre situasjonsbeskrivelsen preges av den markedsliberalistiske tankegangen som har vunnet frem i den politiske forståelsen av hva som skal være fellesoppgaver, og hvordan de skal drives. Offentlige krav til egeninntjening hos institusjonene fremmes stadig sterkere – både gjennom at institusjonene skal ta på seg kommersielle oppdrag, og gjennom søknader om prosjektfinansiering. Dette kommer ofte i konflikt med institusjonenes langsiktige utviklingsarbeid, "grunnforskningen". Prosjektfinansiering er videre en svært kostbar måte å finansiere prosjekter på, og store tidsressurser går tapt i detaljutvikling av søknader som ikke blir innvilget. Effektiviteten styrkes dermed *ikke*, og ironisk nok må også institusjonen være av en viss størrelse for å disponere tilstrekkelig arbeidskraft for å kunne ta del i denne prosessen - de mindre faller også her utenfor. Verken mangfold eller effektivitet styrkes - og langsiktigheten svekkes til fordel for hva som er politisk mest populært. Faglige hensyn taper.

Dette utvikler seg i en tid hvor (nye) medietyper smelter sammen, og hvor skillet mellom forskjellige typer leverandører av teknikk og innhold blir mindre. Konkurransen om oppmerk-

somhet og kunder øker, og erfaring tyder på at det er midtbanen i kulturlivet som styrkes. **Faren for at medias faglige dybde og bredde skal svekkes er reell, og vi ser det tydelig i språkb Bruken at kulturpolitiske perspektiver oftere enn før viker for krav om lønnsomhet - og at politikere oftere ytrer at bevilgningene må gå til det som er mest populært.**

Konvergens og smalere utviklingsspor

Konvergens er i seg selv interessant, både på grunn av sammensmelting av medier og på grunn av de nye muligheter for samhandling og brukervalg som er bygget inn i den nye teknologien. Muligheten for egenpublisering av tekst, lyd og bilde kan lett brukes til å styrke både ny tverrfaglig kunst og formidling, og interessen hos både skapende og formidlere er god. Smalere utviklingsspor kan her oppnå både billig og effektiv formidling, som for eksempel den Kunstnett Norge har lagt opp til gjennom sitt tilbud om gratis hjemmesider for kunstnere og opplæring i arbeid med forskjellige medietyper.

Vi har med andre ord en ny type arena, hvor budsjettstørrelse og institusjonell tyngde ikke dominerer landskapet på samme måte som ellers. Men for at arenaen ikke skal ekskludere de smalere utviklingssporene, er det av største betydning at kunstnerne sikres mulighet til å utvikle *sine* kunnskap. Dette skjer best gjennom at enkelte mindre institusjoner settes i stand til å holde på kompetanse stor nok til å drive langsiktig utviklingsarbeid. Enda en gang kan Kunstnett Norges arbeid med utvikling av formidlingsverktøy for kunstnere (og nettkunst) trekkes frem som eksempel, og NoTAMs arbeid for komponister og musikere gjennom utvikling av program- og maskinvare er et ypperlig eksempel på de frukter langsiktig arbeid kan gi. Slike utviklingsmiljøer må ikke stekkes av liberalistiske krav om lønnsomhet – det vil underminere deres hovedoppgave, som er støttevirksomhet for de smalere utviklingssporene.

I kulturlivet er vi alle litt politikere, fordi vi gjerne vil noe med det vi gjør – vi opplever at vi arbeider med noe viktig. Det er derfor mye engasjement og entusiasme å bygge på, men dersom kunstneres tilgang til kompetente miljøer for arbeid med nye medier ikke opprioriteres økonomisk, så vil utvikling av konvergens i teknologi og media ikke kunne bli utnyttet av det norske kulturlivet på en seriøs måte. Varierende grad av amatørisme vil bli resultatet, og formidlere med ståsted i kunstlivet vil ikke kunne hevde seg i konkurransen med kommersielle aktører, som allerede er i ferd med å rykke inn og "skjevfordele" oppmerksomheten til salgbart midtbanestoff.

Offentlig ansvar, oppsummering

I Norge har kulturpolitikken blant annet hatt som oppgave å opprettholde en norsk egenidentitet gjennom produksjon av kunstuttrykk i en verden der normalt samkvem ellers ville ført til at egenarten ble borte. Dagens internasjonalisering endrer ikke dette, snarere aksentuerer den behovet for et slikt perspektiv.

Midtbaneuttrykkene, den tradisjonelle kunsten og musikken, har få problemer med å hevde sine nisjer, men de smale (og i norsk sammenheng nye) kunstuttrykkene som også internasjonalt fremdeles utvikler sin egenart, har store problemer. Tilpasning til markedet er én ting, grunnforskning er noe annet. Utvikling av spillet skjer ikke når alle befinner seg på midtbanen, så styrking av mangfoldet er en nødvendighet når nytt skal skapes og muligheter utnyttet.

Dersom Norge skal ha troverdighet som kulturnasjon i et samtidsperspektiv, så må kunstneres mulighet til å ta samtidens viktigste teknologi i bruk sikres. Dette er mulig på bredt og nasjonalt grunnlag bare dersom det finnes relevante støttemiljøer for produksjon og formidling, som det norske kulturnettet, og kompetanseseter som NoTAM, Kunstnett Norge, BEK, Atelier Nord, og Lademoen kunstnerverksteder. Det er også behov for flere.

De offentlige oppgavene må løses av offentlige organer, gjerne i samarbeid med hverandre. Den oppdeling mellom kultur, utdanning og næring som nå råder, virker i mange tilfelle mot sin hensikt gjennom å vanskeliggjøre det samarbeid som faglig sett er naturlig mellom kunstnere og forskere, i utviklingsarbeid, utdanning og etterutdanning. Men dette må skje hos institusjoner som har sterk nok økonomi til selv å *drive* tverrfaglig utviklingsarbeid. Ren koordinering av andres arbeid er ikke nok, for alle deltakere i samarbeidsprosjekter har oftest sine felt, og egentlig nok med sitt.

Hodepinen forsterkes av at kulturbudsjettet ikke vokser i samme takt som oppgavene, og da må noen upopulære prioriteringer gjøres. Dersom man vil ha en livskraftig *utvikling*, så kan man ikke satse konservativt på fortidens uttrykk. Det er det som skapes *nå* som skal gi resultater i fremtiden, og dermed må samtidsmusikken og samtidskunsten prioriteres på en helt annen måte enn i dag, om nødvendig *på bekostning* av tradisjonen.

Hermed går en oppfordring til kulturminister og kulturdepartement om å sørge for at de levende miljøene for kunst og formidling styrkes slik at de *reell* er i stand til å hevde seg i arbeid

med den nye teknologien og i den nye medievirkeligheten, om nødvendig gjennom å *redusere* bevilgningen til tradisjonsbærerne og de som nesten utelukkende beskjeftiger seg med fortidens uttrykk.

Jøran Rudi er leder av NoTAM (Norsk nettverk for teknologi, akustikk og musikk) og ansvarlig redaktør av Kunstnett Norge. E-post:

joranru@notam.uio.no

Web-adresser: <http://www.notam.uio.no/> og <http://www.kunst.no>.

2001-2006-2016

Av Kristin Bergaust

Hvem er vi om ti år? Var vi annerledes, levde vi annerledes for ti år siden? Vil du spå om teknologiutviklingen 5 år fram?

Hadde du datamaskin og mobiltelefon for ti år siden, i 1991? Hvis du hadde det, var disse dingsbomsene helt annerledes både funksjonelt og estetisk enn dagens. De gjorde færre ting nokså annerledes enn nå, og hadde en annen symbolverdi. (De veide og kostet ti ganger så mye som nå!)

Hadde du internettforbindelse i 1996? Sært, kult og litt avantgardistisk?

I dag er det sannsynlig at både mobiltelefonen og datamaskinen er selvfølgelig verktøy for deg, og at du kommuniserer via e-post og mobiltelefon som en del av daglige arbeidsrutiner og vanlig hverdagsliv.

Mediene er fulle av folk som sier at det går fort, kanskje for fort, det er for mye informasjon og kommunikasjon. E-handelen har hittil ikke oppfylt forventningene, og ny økonomi er kanskje bare en bløff for å få tak i risikovillig kapital. Likevel: Jens Stoltenberg følger opp Gros berømte tese om at det er typisk norsk å være god, og uttaler at Norge skal bli best på e-handel. Markedsføringsfolkene utbrer seg om hvordan reklamens funksjon er å bygge identitet og fortelle historier. Rask konklusjon: Markedet har rappa kulturen. Kanskje er konklusjonen vel kjapp, men markedet forsøker hardt og de jobber bra. De kan klare det. De har den nødvendige ryggdekningen økonomisk og politisk.

Hvorfor mangler den politiske debatten omkring kulturen som en del av teknologiutviklingen? Er det fordi vi ikke har noen reell kultur- eller kunstdebatt i den norske offentligheten? Er det fordi norsk kulturpolitikk handler enten om institusjoner eller om kultur og kunst som virkemidler til å oppnå velferd, integrering og sysselsetting over hele landet? Er det fordi vi mangler visjoner for hva kunst og kultur kan bety i utviklingen av kommunikasjonssamfunnet?

Alt dette og litt til. Vi forstår ikke at fremveksten av kommunikasjonsteknologien innebærer kulturutvikling, enten vi tenker over det eller ikke. Nye former og normer vokser frem på siden av og hinsides institusjonene.

Hva gjør kunstinstitusjonene, kunstnerne og kunstviterne?

De bedriver faglig interessante diskusjoner i mindre fora som handler om maleriets påståtte død evt. påståtte liv eller i radiokale tilfeller om fotografiets etterrettelighet i forhold til virkelig-

heten. Når kunstinstitusjonene forsøker å interessere seg for fenomener som utvikler seg parallelt med kommunikasjonsteknologien, blir det som ofte ut fra et ståsted i en museal hengemyr hvor man panisk vil tilpasse nye uttrykksformer til en institusjonell ramme den ikke passer inn i. Det interessante ved nettkultur og -kunst ligger i utviklingen av ytringsrom som representerer en annen arena og som utnytter potensialet i teknologien til nettopp å utfordre og overflødiggjøre stivnede institusjoner.

Vi trenger nye sammenhenger og institusjoner som er i stand til å generere aktivitet og debatt omkring kommunikasjonsteknologi, samfunnsutvikling, kultur og kunst. De kunstinstitusjonene vi har er ikke i stand til å ivareta dette slik de fungerer i dag. Internasjonale eksempler viser likevel at det er mulig for kunstinstitusjoner å bidra til dette. Kiasma i Helsinki er et geografisk nærliggende eksempel på en institusjon som reflekterer over samtidskunsten også gjennom å ta for seg de endringene og utfordringene kommunikasjonsteknologien representerer. Gjennom workshops, presentasjoner og utstillinger har Kiasma maktet både å formidle problemstillinger til publikum og media, og å støtte utviklingsprosesser som ligger på siden av det etablerte kunstlivet men nær viktige spørsmål i forholdet mellom kunst, kultur og kommunikasjonsteknologi. Det var også svært viktig at Documenta i 1997 arrangerte en "Hybrid Media Workshop", som en del av utstillingen og slik innlemmet nettaktiviteter i samtidskunsten.

Har kunstnerne noe å bidra med?

Jeg tror fortsatt det. Begrepet "The Art Trap" har versert i nettkunstmiljøer, og betegner en kunstfelle man angivelig kan bli sittende i hvis man definerer seg som kunstner og dermed innordner seg den sosiale og økonomiske strukturen som omgir kunst og kunstnerisk aktivitet. Jeg har tro på at samtidskunsten som virksomhetsområde er åpent for særegne arbeidsmetoder. Man kan stille spørsmål uten nærmere grunngeving, drive undersøkelser av hva som helst etter de metoder man finner for godt. Man kan forske i felt man ikke vet noe om og finne opp nye metoder for å gjøre det.

Kanskje slikt arbeid kan bringe frem noen refleksjoner over hvordan det blir å være her om 10 år?

I det minste er det mulig vi får vite mer om hvordan det er å være her nå.

Kristin Bergaust er billedkunstner og leder av Atelier Nord. E-post: kristin@anart.no. Hun har et eget nettprosjekt på følgende adresse: <http://anart.no/-nylverden>, I tillegg til egen hjemmeside: <http://anart.no/-kristin>.

Om teledonten og andre kunst(re)medier

Av Anne Helen Robberstad

Hvor mange som i utgangspunktet er opptatt av kunst kommer til å miste interessen på veien mot selve kunstopplevelsen?

Hva er samtidskunst? Hvilken rolle/betydning har den? Får den?

Er samtidskunsten viktig for deg og meg?

Men hvem bestemmer hvilken kunst som er viktig for deg og meg?

I dag er det slik at samtidskunsten på mange måter kan ses på som en taper i mengden av informasjon som blir pådyttet oss. Foruten aktive agenter med gode strategier kan vi tape en hel motkultur i et teknologisk jafs. Heri ligger et åpenbart ansvar å ta for både kunstnere, offentlige instanser og riksdekkende informasjonskanaler av ymse slag.

Lottomillionærer er ikke som andre millionærer....

I fjor fikk Norge 227 nye lottomillionærer. Det er ganske mange.

Jeg øyner en sjanse til å bli millionær, hvis jeg begynner å lotte...

Dersom jeg begynner å lotte, og når jeg da blir lottomillionær, ja så har jeg en drøm... En drøm om å drive en gallerikjede, ikke noe Rema-kunst altså, men en gallerikjede som har til formål å formidle samtidskunsten!

Galleriene, og det skal være mange av dem, skal være spredt ut over alle distriktene, på steder hvor ikke engang riksutstillingene tar turen, fra Lindesnes i sør til Kirkenes i nord ...

Samtidskunsten som formidles skal engasjere! Slik at vi får en bred debatt over hele landet, en debatt om kunsten som liv og livet som kunst. En debatt som gjør at det ikke bare er skiresultatene som gjør oss stolte over landet.... Hurra!

Vi kunstnere vil at mennesker skal forstå at kunst er viktig, at den bør få en del av den tiden som er til rådighet.

Men må samtidskunsten virkelig ta i bruk reklamens virkemidler for å få publikums interesse og tid?

Ulike kunstnergrupper konkurrerer mot hverandre om penger, plass og oppmerksomhet. Det er virkelig en form for bortkastet konkurranse.

Teledonten

I Haugesund, som er min fødeby, foregikk det en heftig debatt

engang på 80-tallet. Stridens kjerne og utgangspunkt var Teledonten. En skulptur av kunstneren Odd Sama, som fikk hard medfart både på folkemunne og i media. I 1988 ble Teledonten mobbet bort fra Haugesund.

Navnet oppsto da en journalist i Haugesunds Avis skulle lage en omtale av denne skulpturen som Haugesund kommune hadde fått satt opp utenfor Televerket. Teledonten er en variant av den lokale folkelige benevnelse på det mannlige kjønnsorgan, "tilledont".

Etter mang en diskusjon i sinne og frustrasjon fikk de ansatte ved televerket og resten av Haugesunds befolkning ønsket sitt oppfylt. Teledonten tapte kampen og ble i 1989 ført hjem til billedkunstnerens hage på Brusand, Jæren. Der ble den liggende til langt ut på 90-tallet.

Teledonten, eller Portal som den nå kalles, står nå lykkelig utenfor fylkes-galleriet i Førde, Sogn og Fjordane. Ferden dit var heller ikke helt uproblematisk, men det er en helt annen historie.....

Hva om Teledonten hadde fått stå utenfor Televerket i Haugesund?

Ville folk til slutt akseptert skulpturen, eller ville debatt og engasjement vedvart?

Som kunstner kan en ikke bare legge skylden på andre, kreve at alle andre skal øke sin forståelse og interesse for samtidskunst. Kunstnerne må selv ta ansvar. De må selv ta ansvar for at kunsten blir vist. Det er det mange som gjør ved å delta på alternative gallerier og i utradisjonelle utstillingsrom.

Nylig stilte kunststudenter fra Kunstakademiet i Trondheim NTNU ut arbeider på et av byens kjøpesenter. Senterleder Ole Eidem sa til NRK at han trodde at kunst og kultur ville bli en stadig vanligere måte å profilere kjøpesentrene på. I Tokyo viser den unge alternative kunstscenen sine arbeider bl.a. nettopp i store kjøpesenter – for å bli sett rett og slett.

Vil vi klare å skille kunsten fra reklamen, eller er det ikke så viktig?

I UKS (Unge Kunstneres Samfund) arbeides det nå med å opprette kontakter til næringslivet.

Har næringslivet forutsetning for å kunne samarbeide med kunstnerne til kulturen og offentlighetens beste?

Her er et utdrag fra Morgenbladets nettutgave -

<http://www.morgenbladet.no>

Kunst og Kapital

Danske LO fikk det for seg at kunsten er tingen.

Lønnsorganisasjonen foreslår at staten skal bruke

130 millioner på å smykke danske arbeidsplasser med billedkunst. LO-formann Hans Jensen tror dette vil stimulere arbeidstakernes fantasi og arbeidsglede. Litt kunst på veggene eller en skulptur i resepsjonen skal visstnok gi kreative hjerneceller fornyet energi. Se for deg dansende, syngende og glade medarbeidere foran den vesle kunsten, som nettopp har fått æren av at bedriftens økonomi går i været. Kunst blir kapital. Men hvem skal foreta innkjøpene? Kunstfaglige utvalg? Sannsynligvis vil tradisjonell kunst foretrekkes. Allerede kjent og annerkjent for sin dekorative funksjon. Samtidskunsten prioriteres nok ikke. Den kunsten kaller ikke på gjenkjennelsens glede, men krever konsentrasjon, og et åpent sinn. En kunst som heller vil antyde kaos og forvirring enn ro i et stressende arbeidsmiljø.

Truls Lie

Teknologiens muligheter

Det foregår en diskusjon rundt de digitale mediene, digitale bøker, kunst på nettet, og kino hjemme i stua, osv. En digital hverdag der alle sitter alene foran hver sin datamaskin og ser verden gjennom en 21" skjerm. Et skrekksenario for mange.

Teknologi alene er ikke et mål i seg selv, innholdet vil alltid være det viktigste, noe jeg tror alle kunstnere er fullstendig klar over. Ny teknologi stiller krav til oss, men gir også muligheter. Mennesker trenger tilstedeværelse, nærhet, og fysisk kontakt med ting. Jeg tror ikke fremtiden blir dominert alene av en fremmedgjørende teknologi. Selv om kjøleskapet blir personifisert og får en stemme vil vi ha behov for fysiske opplevelser.

Kunstformidling vil være vanskelig og tungvint uten hjelp fra teknologien. Teknologien i dag gir oss en mulighet til å nå hele landet samtidig. Ved hjelp av Internett og videokonferanser vil en kunne formidle samtidskunst rett inn i stua! Kunstnersenter og kunstforeninger rundt om i landet har nemlig en gedigen anledning til å skape debatt omkring kunst i sine lokale miljøer. Ved hjelp av ny teknologi vil en kunne bygge bro mellom de ulike kunstinstitusjonene, og samtidig nå flere mennesker. For å kunne utnytte teknologien som finnes på markedet kreves det i alle kunstinstitusjoner i Norge kompetanseheving, og ikke minst en langt bedre, oppdatert utstyrspark! Et ønske fra min side er at de ulike kunstnersentre og kunstforeninger rundt om i landet ser muligheten som finnes i denne type formidling, og at de får bevilget de tiltrengte pengene.

Hvordan kan en rent praktisk gjennomføre formidling av samtidskunst via f.eks. Internett?

La oss ta Haugesund Billedgalleri som et eksempel. På kvelder eller ettermiddager arrangerer man virtuelle utstillinger hvor publikum geleides gjennom utstillinger som opprinnelig foregår i Oslo eller på Kunstmuseet i Trondheim. Utstillingen blir annonsert som en videokonferanse på storskjerm, hvor dem som vil kan snakke direkte med den personen eller kunstneren som presenterer utstillingen. Katalogen for hver utstilling har Haugesund Billedgalleri skaffet seg på forhånd, slik at publikum kan kjøpe denne. En slik formidling vil kanskje ikke være hundre prosent rettferdig overfor kunstverket, men den vil nå ut til mange samtidig. Denne formen for kunstformidling vil imidlertid forhåpentligvis inspirere til at folk oppsøker gallerier og museer, for tross alt å se samtidskunsten på nærmere hold. Den kunsten som faktisk handler om publikums samtid.

Kunstnere fra inn og utland vil se med nye øyne på utstillingsplasser rundt om i distriktene, i og med at de ulike institusjonene kan profilere seg med en stor publikumsmasse, både via Internett og publikum som er fysisk til stede. Skoleklasser kan dra til sin lokale kunstforening, for å se kunst fra både inn- og utland. Det må da være noe for lunkne skolebudsjett...?

Forandringer vil aldri kunne skje kun avhengig av teknologiske nyvinninger. Forandringer kan ikke skje uten at det finnes en vilje og et ønske om forbedring....

Anne Helen Robberstad er billedkunstner.
E-post: annehrobberstad@hotmail.com.

Skrift om tidens skrift

Da Arne Garborg vart mållaus

Av Audun Skjervøy

Kva om Arne Garborg hadde levd i dag? Ville han ha kasta seg over internett slik han kasta seg over dei friskaste europeiske ideane for hundre år sia? Ville det ha vore mogleg for han å leggje frå seg papiret og den velbrukte pennen, skru att lokket på blekkhuset og hive seg inn i det digitale kaoset? Og viss det no hadde vore mogleg for han å gå frå eiga tid og fram til vår – korleis ville han ha skildra det han såg?

Vel, eg har kanskje ikkje betre grunnar til å stille slike spørsmål enn at det er eit Garborg-år, og at Arne Garborg som forfattar og fri intellektuell så til dei gradar var med i samfunnsdebatten i si tid. Nettopp derfor er det moro å leike med tanken på kva Garborg ville ha sagt dersom vi flytta han til vår samtid.

Sannsynlegvis ville han ha blitt mållaus.

Dette kan nemleg vera ei kort oppsummering av kulturtilstanden i landet anno 2001:

- Dei rikaste mennene her til lands - og det er sjølv sagt mennene som er rikast - kjøpmennene Hagen og Reitan, skipper Røkke, spekulant Sveaas, fabrikkeigar Andresen jr., godseigar Løvenskjold, for å nemne somme, rår over økonomiske midlar som får det statlege kulturbudsjettet til å sjå ut som ein fluelort. Og dei vil ikkje dele med andre. Tvert i mot: Dei krev meir.

- **Landets utanriksminister og stordelen av det politiske etablissementet har store vanskar med å ordleggje seg på ein forståeleg måte. Dei har rett og slett ikkje herredømme over språket...** Diverre har ikkje språket herredømme over dei heller. Eller kanskje er det deira eigne tankar og mangel på slike som skaper rot?

- Mange av forskarane innafor det såkalla akademien slit med det same problemet. Dei forskar og forskar, meir og meir for kvarandre og mindre og mindre for oss andre. Dei har iallfall store vanskar med å fortelja oss om det.

- Nasjonalgalleriet har for lengst vakse ut av lokala sine, og problemet har for lengst vakse over hovudet på politikarane.

- Dei viktigaste teaterscenene dundrar frå det eine underskotet til det neste. Teatersjefane sparer, og politikarane sparer enda meir.

- Vi har så mange fjernsynskanalar at ingen lenger er sikker på talet. Likevel er ikkje program-mangfaldet større enn at dei interessante programma gjennom ei veke kan teljast på ei hand.

- Kvar laurdagskveld samlar norske familiar seg føre fjernsynet for å sjå på ein kvinneleg programleiar som er så frekk at ho fortel dårlege vitsar og gjer alt ho kan for å dumme ut politikarar som allereie har demonstrert dumskapen sin.

- Kvar kveld elles i veka set norske familiar seg føre fjernsyna for å sjå eit endelaust program om endelause intrigar ved eit hotell som ikkje finst. Barne- og familieministeren er så moralsk fortørna over programmet at det er like før ho er villig til å innføre sensurlover her til lands. Åndshovdingen som er såkalla redaktør for fjernsynskanalen, vil naturlegvis ikkje ha noka innblanding i den redaksjonelle fridommen.

- Kulturministeren oppnemner ny styreleiar i ein av dei fremste kulturinstitusjonane her til lands - ein annan av fjernsynskanalanane. Alt tyder på at styreleiaren ikkje har peiling på kultur, men det blir sagt at han har peiling på styrekultur. Og når styreleiaren endeleg finn ein kandidat til stillinga som kringkastings sjef, finn han ein økonomidirektør. Da var styret hans så gjennomsyra av ukultur at han ikkje såg anna utveg enn å gå.

- Arne Garborgs bøker kan aldri bli hovudbok i ei av dei største bokklubbane - berre fordi han har så totalt manglande økonomisk sans og så lita forståing for marknaden at han skriv på nynorsk.

- Ei jente frå Sørlandet - med det poetiske namnet Mette-Marit - som tilfeldigvis har møtt ein gut frå Asker - med det tradisjonsrike namnet Haakon (da dei døypte guten, hadde det diverre ikkje gått opp for dei kulturmedvitne foreldra at dobbel a vart bytta ut med å meir enn 50 år før guten vart fødd) - var frå hausten år 2000 viktigare enn alle andre saker til saman for den største avisa i landet. (Her må eg leggje til at foreldra også kan ha vore framsynte. Kanskje såg dei at med internett kom å-en berre til å bli ein klamp om foten - eller rusk i tastaturet? I så fall får eg berre orsake. På den andre sida: I andre saker har ikkje foreldra akkurat vist seg å vera blant dei mest progressive, så det skal litt til før eg orsakar.)

- Da eg nyleg var på internettseminar i regi av Norske Avisers Landsforening, der eg - nokså motvillig - er indirekte medlem, var det så mykje snakk om korleis ein kunne tene pengar, og så lite snakk om kva ein skulle tene pengar på, at eg gjekk etter lunsjen. Maten var nemleg god..

- Kulturfolket sutrar. Dei får for lite pengar, det blir skriva for lite om dei, dei blir for lite respekterte, folk flest les for lite, dei går for lite i teater, dei går for sjeldan på kunstutstillingar, dei engasjerer seg ikkje i politisk debatt, og iallfall ikkje i kulturdebatten, dei er for trongsynte, sneversynte, intolerante, vrangvillige,

konservative; for lite opne, nysgjerrige... Ja, det er nesten så ein kan gå tom for ord av mindre.

- Og Fremskrittspartiet var nyleg det største politiske partiet i landet. No har dei krangla seg ned til andreplass, og vi er mange som vonar at dei held fram med å krangle.

Jau, Arne Garborg ville nok ha blitt mållaus.

Men det er no, først når Garborg-en kunne ha komme seg over den verste målløysa, eg tek til å lure på om det er så ille - og om ikkje Garborg hadde sett like mykje som ville ha gledd han. For ein ting er at kulturfolket sutrar. Det verkar nesten som om det skal vera ein del av å vere eit kulturmenneske. Ja, ein del av det "samfunnsengasjementet" kulturfolk er oppdregne til å ha - iallfall fram til dei siste par tiåra av 1900-talet. Det er klart at vi gjerne vil ha meir når vi ser koss dei meskar seg, alle dei som har meir, og som ikkje vil dele med oss; dei som har som sitt fremste kulturuttrykk å ha ein Rolex på armen, eit par Jaguarar i dobbelgarasjen og ein båt på stas ved Aker brygge.

Ein annan ting er at Garborg hadde større grunn til å sutre enn det til dømes Kjartan Fløgstad har. (Og no har eg ikkje skrive at Fløgstad sutrar. Grunnen til at eg blandar han inn i dette, er at Fløgstad er stor i vår tid, som Garborg var det i si. Dessutan blir ikkje Fløgstad lenger hovudbok i ein av dei store bokklubbane - berre fordi han skriv på nynorsk)

Men eg kan ikkje forstå anna enn at kulturen lever i beste velgåande - ja, han er nesten spreisk. Ikkje berre nesten, heller. Han er spreisk. Meir spreisk enn nokon gong. Og det trass i at Karl Eirik Schjøtt-Pedersen, Gudmund Restad, og kva dei no heiter, dei tvillingane som bytest på å styre Finansdepartementet, har gjort sitt beste for å få oss til å tru at det som ikkje kastar pengar av seg, det kastar ikkje noko av seg. Det er mange som ikkje er dumme nok til å tru på slik bokføring.

Den som vil mette kultursvolten sin, får metta kultursvolten sin i dag. Aldri har kulturen hatt fleire offentlege rom å flyte rundt i. Aldri har det vore større breidd innafor skriftkulturen, biletkulturen, musikkulturen og alle dei kunstartene som kryssar desse uttrykksformene. Aldri har vel samfunnet tolerert fleire sære og streite, provoserande og keisame kulturuttrykk enn i dag. Avstanden frå Odd Nerdrum til Morten Viskum, frå Eldrid Lunden til Anne Karin Elstad, frå Andrej Nebb til Egil Hovland er stor.

Slik sett hadde nok Arne Garborg mykje større grunn til å sutre. Han gjekk volten rundt i Kristiania. Han fraus. Han

skreiv og skreiv og skreiv. Han sutra ikkje. Han slåst. Ikkje for seg sjølv, men for å betre samfunnet...

Kanskje kan ein like gjerne spørja om kulturfolket har fått det for godt. Så godt at det ikkje lenger gidd å slåst for samfunnet - akkurat som dei hine, dei med Rolex-ura, de veit.

Audun Skjervøy er ansvarleg redaktør i kultur- og vekeavisa Dag og Tid.

E-post: audun@dagogtid.no.

Webadresse: <http://www.dagogtid.no/>.

Mediedinosaurerne

Av Jostein Gripsrud

Like før påske døde en av den nynorske kulturens beste representanter i etterkrigstiden, professor i nordisk litteratur ved Universitetet i Bergen, min gamle veileder, Bjarte Birkeland. Han skrev i sin tid standardverket om Per Sivle og var som professor en klok, vidsynt støttespiller for nyskapende litteratursosiologisk forskning, inkludert kritiske nytolkninger av nettopp nynorsk litteratur og kultur. Birkeland var rett og slett "ein dana mann" – kunnskapsrik og reflektert på et bredt kulturelt og samfunnsmessig felt.

I tråd med dette var han, og det er hovedsaken her, også en uvanlig dyktig tidsskriftredaktør. Nærmere bestemt for Det Norske Samlagets nå 105 år gamle Syn og Segn. **Tidsskrifter av denne typen er kanskje den grundige, generelle dannelsens viktigste medium.** Birkeland ble knyttet til redaksjonen på 50-tallet, mens opplaget lå omkring 1500. I hans tid som redaktør på 60-tallet ble opplaget tidoblet i forhold til dette utgangspunktet, til 14-15000 eksemplarer per utgave.

Nå kommer Syn og Segn i omtrent 3500, mens det fem år eldre Samtiden går ut i ca 4500 eksemplarer. Redaktørens kvalifikasjoner er imidlertid bare ett aspekt ved denne utviklingen. 60-tallet var et tiår med tidsskriftblomstring, parallelt med framveksten av debattbøker i paperback. Det var en tid med et stort dannelsessug. Tidsskriftredaktører med følelse for tidsånden kunne regne med mange lesere. Folk med langt hår og Bob Dylan som sjefsunderholder var interessert i det meste – zen-buddhisme, historie, jazz, imperialism, filosofi, atomvåpen, nordnorske småbruk, poesi og marxisme. Studenttallet ble tredoblet i løpet av tiåret, og dette utvidet markedet for stoffmessig bredt anlagte tidsskrifter.

Gitt den nesten tilsvarende økningen i studenttallet de siste femten årene eller så, skulle man vente tilsvarende tidsskriftvekst på 90-tallet. Men dagens studenter ved universitet og høyskoler er i følge mine egne undersøkelser snarere flittige lesere av alminnelige ukeblad. Bare et mikroskopisk antall leser tidsskrifter – av enhver art. Medisinerstudentene leser legeforeningens blad, ellers går det stort sett i KK og Se og Hør. Verken Samtiden eller Syn og Segn er med på listen over de 50 mest leste blad, magasiner og tidsskrifter blant studenter. Det er heller ikke Gyldendals litterære tidsskrift Vinduet eller det politisk orienterte Nytt Norsk Tidsskrift.

Det kan virke som den vide interesse- og kunnskapshorisonen som kjennetegner ordentlig dannelses er gått i oppløsning. I mange år har spesialisering vært stikkordet for de deler av befolk-

ningen tidsskriftleserne tradisjonelt har blitt rekruttert fra. **Det synes stadig sjeldnere at en som er seriøst interessert i litteratur eller annen kunst også er seriøst opptatt av politikk - og omvendt.**

Det amerikanske begrepet "nerd" er importert primært som betegnelse på tendensielt asosiale, teknologifikserte personer. Men det finnes også kunst-nerder, økonomi-nerder, sports-nerder og så videre. Medieutviklingen, inkludert digitaliseringen av radio og tv, følger og støtter denne tendensen gjennom oppdelingen av publikum i segmenter og spesialiserte tilbud til alskens særgrupper - med betalingsevne og annonsørappell. Før fantes det fag-idioter og sportsidioter, nå er registeret av idiotvarianter tilsynelatende i ferd med å bli radikalt utvidet: Det greske begrepet "idiot" betydde "den som står alene", utenfor bystaten, polis, altså politiken. En idiot er en som ikke har greie på politikk, i bred forstand.

En kan ikke skru tiden tilbake, og nostalgi er alltid suspekt. Men det som står på spill her, er realiteten i begreper som almen dannelse og almenkunnskap - kunnskap og innsikt på flere felt, kombinert i en eller annen forståelse av sammenheng. De almenkulturelle tidsskriftene, med røtter tilbake til den europeiske ur-offentligheten på 1700-tallet, framstår med kombinasjonen av bredde og dybde i økende grad som mediedinosaurer blant kjappe journalistiske produkter, reklamesvulvende magasiner og spesialiserte underholdningskanaler.

Men dinosaurerne opplevde en renessanse etter Spielbergs film Jurassic Park. Mediedinosaurerne kan oppleve noe i denne retningen - om de på lignende oppfinnsomt vis kan komme i kontakt med underliggende behov og strømninger. Ønsker om forståelse og innsikt i sosiale og kulturelle sammenhenger finnes i rikt monn, åpent og latent. De kan ikke innfris for alle i tidsskriftenes relativt krevende form. Men når over en tredjedel av befolkningen har høyere utdanning, og medietilbudet ellers er som det er, burde de i prinsippet ha et meget stort potensielt publikum.

Det trengs sannsynligvis nytenkning om form og innhold om en igjen skal oppleve noe som ligner den tidobling av opplaget Bjarte Birkeland i sin tid medvirket til for Syn og Segns vedkommende. Har deltidsredaktører, om de er aldri så dannede, tid til slikt? Tidsskriftene preges nå av tidsnød i mer enn en forstand. Folk må prioritere hardere, medietilbudet er mangedoblet. **Da må tidsskriftene faktisk reflektere og foregripe samtiden, og skrives for en opplyst allmennhet, ikke for forfatternes fagfeller.**

Jostein Gripsrud er professor i medievitenskap ved UiB. Han har hatt en rekke sentrale verv i medie-Norge de siste tiårene. Fast mediespaltist i Dagens Næringsliv. For tiden også leder av prosjektet Kulturell uorden.

E-mail: jostein.gripsrud@media.uib.no

Cultural Disorder Project Home Page: <http://www.svf.uib.no/media/kulturell-uorden/>

Kulturtidsskriftets langsomme tid

Av Thomas Hylland Eriksen

“Alt går så fort i våre dager,” sier Odd Børretzen: “Ikke bare tiden, ikke bare flyet til Amerika, biler tog og båter, ikke bare musikk. Japanerne har fått tiden ned til fire minutter og femten sekunder på en avspilling av Beethovens femte symfoni. Så fort går det.”

Rart at Børretzen skulle nevne Beethoven. Det gjør nemlig Milan Kundera også, i sin lille, merkelige roman *Langsomheten*, som i likhet med *Noen ganger er det all right* utkom i 1995. Helten i Kunderas roman, en tsjekkisk vitenskapsmann på konferanse i Vest-Europa, sitter på sitt hotellrom og fortviler over hastigheten i nyhetsformidlingen. Han ser hvordan glimt avløses av nye glimt uten at det lar seg gjøre å spore noen rekkefølge, sammenheng, uten at det er mulig å veve dem inn i det store teppet som heter Historien, og hvordan hvert glimt formidles så andpustent fordi det neste glimtet står og tripper. Samtidshistorien, sier han, blir fortalt på samme måte som en konsert der man spiller alle Beethovens 138 operer etter hverandre, men bare de åtte første taktene av hvert stykke. Om ti år, tenker han seg, spiller de bare den første noten av hvert stykke – ett hundre og åtteogtredve noter til sammen. “Og om tyve år vil hele Beethovens musikk bli oppsummert i én eneste veldig lang summende tone, som den uendelige lyden han [Beethoven] hørte den første dagen han var død.”

Hastighet smitter, i mediene som andre steder. De raskeste mediene, fjernsyn og nettaviser, blir imitert av trykte medier. Artikkelen blir kortere, med tydeligere budskap og mindre bakgrunnsanalyse. “NRK Alltid Nyheter” reklamerer for sin del med at de oppdaterer nyhetene hver halvtime, mens det nye WAP-formatet for overføring av informasjon må begrense seg til overskrifter og ingresser. WAP-telefonene (som neppe vil slå an i det lange løp, men vil bli erstattet av dingser som ligner) har en skjerm som er litt over dobbelt så stor som skjermen til en vanlig mobiltelefon, samt en slags internett-tilkobling. Man kan for eksempel sjekke værmeldingen, børskursene, kinoprogrammet, nyhetsoverskriftene og e-posten på en WAP-telefon, og få ferske nyheter nær sagt kontinuerlig. (Tidligere måtte man vente til Dagsrevyen. Hvilket fremskritt!) Dersom denne typen format brer om seg, vil informasjonen nedkortes ytterligere. Det er ganske enkelt ikke praktisk gjennomførbart å lese en lang tekst på en skjerm som rommer maksimalt et par hun-

dre tegn. Dessuten er det et allment prinsipp for informasjonsrevolusjonen at når en kort og en lang versjon av “det samme” konkurrerer, vinner den korte. **Spørsmålet er hva som går tapt. Et kort svar kan være sammenheng og forståelse. Tilføyelsen heter troverdighet.** Det er strevsomt nok å redigere en dagsavis, som blant annet selger på å være først ute. Men, som en *Aftenposten*-redaktør rakk å nevne under en hektisk samtale på et gatehjørne: Tenk på hvilket endeløst mareritt det ville være å skulle fungere som desksjef for WAP-utgaven av en avis, med krav om kontinuerlig oppdatering! Nyhetene ville knapt rekke å tastes inn før de måtte publiseres. En slik situasjon er like rundt hjørnet mens jeg skriver dette.

Temaet er ikke riktig kommet på dagsorden på 01-tallet ennå, men det er på høy tid at det skjer. For den samme akselerasjonen som bekymret en del tenksomme mennesker i det nitende århundret, har fortsatt frem til i dag, og den har skutt fart etter at datamaskinnettverkene og den satellittbaserte kommunikasjonen knyttet verden sammen tettere enn noen telegraf eller noe dampskipselskap kunne drømme om å gjøre.

For riktig lenge siden var alle brev håndskrevne, og de ble distribuert med langsomme postsystemer (hest og vogn, seilskip osv.). Det tok lang tid å skrive brev, og det tok lang tid å distribuere dem. I løpet av 1800-tallet akselererte både produksjonen og distribusjonen av brev: Skrivemaskinen kom, og noen tiår tidligere førte både tog og dampskip til at transport ble sikrere og raskere. Et stykke ut på 1900-tallet ble fly også tatt i bruk for å distribuere post. Nå kunne man holde kontakt med onklene og tantene i Amerika uten å vente vinter og vår på svar. På 1950-tallet kunne man kanskje få et svar fra Minnesota etter bare tre uker, med litt flaks.

Og nå? Nå begynner vi å bli utålmodige etter svar omtrent et halvt minutt etter at vi har trykket på “Send”-knappen på skjermen.

Denne akselerasjonen har flere typer av konsekvenser, for ikke å si bivirkninger. Fordelen og hensikten med e-post er at den gjør det raskt og lett å kontakte andre mennesker. I riktig gamle dager, da vi fremdeles var prisgitt de cellulosebaserte formene for kommunikasjon, var det materielle terskler som forhindret utidig mas på andre. Sagt på en annen måte lå det en motstand i teknologien, som fikk oss til å tenke oss om minst én gang før vi skrev et brev. Selve brevskrivningen tok tid, papiret måtte brettes og legges i konvolutt, man måtte skrive utenpå konvolutten og klistre på frimerke, før man til slutt la konvolutten i postkassen. (Og så er det distribusjonen, da, underlagt loven om menneskelig svikt som den er. Min lokal-

avis hadde nylig et førstesideoppslag som lød: "Ekspressbrev tok seks dager!") Disse beskrankningene rammer ikke e-posten. Derfor sender vi i dag mange flere e-brev enn vi tidligere sendte cellulosebrev. E-post er en velsignelse når man er på avsendersiden, men kan være en forbannelse når man befinner seg på mottagersiden.

Ignacio Ramonet, redaktør i *Le Monde Diplomatique*, skriver at det i løpet av de siste 30 år er blitt produsert mer informasjon enn på de foregående 5000 år. Han illustrerer med et talende eksempel: "Et eneste eksemplar av søndagsutgaven til *New York Times* inneholder mer informasjon enn en dannet person på 1700-tallet kunne tilegne seg i løpet av et helt liv."

Jeg vet ikke om fremføringen av Beethovens symfonier går raskere i dag enn ved urfremføringen. Men Wenche Foss uttalte ved en anledning at hun husket en *Rosmersholm*-forestilling som tok fire samfulle timer. Da stykket ble satt opp i 1998, ble det klokket inn på litt mindre enn to timer totalt, uten at regisøren hadde klippet nevneverdig eller fjernet pauser. Statsviteren Ulf Torgersen, som refererer dette, har også gått til Stortingets arkiver og sammenlignet hastigheten i Trontaledebatten med jevne mellomrom siden annen verdenskrig. I 1945 tastet referentene gjennomsnittlig inn 584 anslag pr. minutt. I 1980 var tallet steget til 772, og i 1995 var det oppe i 863. Politikerne snakket med andre ord omtrent 50 % raskere på 90-tallet enn på 40-tallet. Det er mange fragmenter som slåss om plassen, mellomrommene blir fylt opp, og tiden er knapp både på avsender- og mottagersiden.

Kulturtidsskriftets tid er langsom tid. Der kan en leser som ikke har fylt opp alle sine mellomrom, oppdage at hun har interesser og talenter hun ikke visste om. Og som alle vet, er det bare i mellomrommene at kreativitet er mulig. Derfor representerer kulturtidsskriftet en stadig mer marginal, og stadig mer livsviktig, motkultur.

Thomas Hylland Eriksen er professor i sosialantropologi. Han har tidligere vært redactor av tidsskriftet *Samtiden* i 7 år.

E-post: t.h.eriksen@sai.uio.no. Web-adresse:

<http://www.uio.no/%7Egeirthe/index.html>

Tidsskriftenes ånd er budskapet

Av Jan Inge Reilstad

Da jeg var 14 år gammel sa jeg til min mor at jeg hadde et mål om å lære meg å snakke slik at alle alltid skjønte hva jeg sa. Jeg hadde allerede sett så mange håpløse problemer oppstå som følge av at folk misforstod hverandre med og uten vilje. Jeg godtok det rett og slett ikke. Jeg var overbevist om at full kommunikasjon var mulig, og et betydelig mål for et godt menneske.

Med full klaff ville dét selvsagt ha vært en fabelaktig lære å utbre. Men hvordan skulle jeg i så fall ha gjort det? Sørgt for utbredelsen, mener jeg. Gått som Jesus gjennom gatene i Stavanger sentrum med 40 fanatiske disipler fra Kongsgård videregående skole på slep? Blitt politisk aktiv i det minimale lokallaget av SV? Skrevet en kronikk i Dagbladet og/eller The Sun? Latt meg intervju i lokalradioen av NRK Rogaland? Ringt Claus Wiese eller Jon Almaas om mine innsikter og oppdagelser? Skrevet en lang og omstendelig artikkel i Samtiden? Eller kanskje sende e-mail på alle mulige norske og utenlandske mailinglister jeg kunne oppdrive? Skrive et høflig brev til Jürgen Habermas om hjelp til formidlingen?

Jeg hadde sannsynligvis bare holdt kjeft og gått på kafe, tenker jeg. Fordi jeg ville innsett at jeg bare var ung og gal. At det viktige ikke er å få verden til å gå opp, men å forstå og fastholde at verden *ikke* går opp. Syntesen er slik sett mindre viktig enn antitesen. Veien viktigere enn målet. **Offentlighetens dypeste rolle er individ- og samfunnsdannelse i mange og gode nok kunnskapsnivå og verdilag.** Alle burde i dag vite at det menneskelige individet *først og fremst* kommer av samfunnet, og ikke er gitt av Gud, naturen, verdenshistorien, barndommen eller det indre eller ytre kosmos' stadige fusjoner og fisjoner. Men i dag kan vi i stor grad si at mediene er dette samfunnet, at samfunnet igjen kommer av mediene. Mediene er ikke bare den fjerde statsmakt, men den første samfunns- makt. Mediene er budskapet?

Marshall McLuhan

Det er merkelig. Å gjenlese Marshall McLuhans banebrytende medieskriverier fra 60-tallet gir en følelse av at tiden har stått stille. At ingenting har hendt – på 40 år. Det er som alt han sa om virkningene av den tidens analoge medier egentlig var ord beregnet på virkningene av vår tids digitale medier:

Electric circuitry has overthrown the regime of 'time'

and 'space' and pours upon us instantly and continuously the concerns of all other men. It has reconstituted dialogue on a global scale. Its message is Total Change...

Når sosialfilosofen Paul Virilio 20 år etter utvikler sitt begrep om "dromologi" – læren om *farten* som den kanskje viktigste samfunnsformaterende kraft, og når samme Virilio 40 år etter skriver boken *The Information Bomb*, hvor han lanserer informasjonsbomben som farligere enn atombomben, ja så skriver han i ett av McLuhans mange kjølvann.

Marshall McLuhan var en teknofil filosof med stor antropologisk dybde i sin tenkning. **Han forstod sammenhengen mellom menneskene, språket og de mediene vi til enhver tid lar språket strømme gjennom på en fundamental måte – som konkret, taktil og materiell åndsdannelse.** Hans tenkning var historiefilosofisk og politisk-økonomisk av den *peptimistiske* sorten, altså med en grunntone som var både pessimistisk og optimistisk – samtidig.

Once we surrendered our senses and nervous systems to the private manipulation of those who would try to benefit from taking a lease on our eyes and ears and nerves, we don't really have any rights left. Leasing our eyes and ears and nerves to commercial interests is like handing over the common speech to a private corporation, or like giving the earth's atmosphere to a company as a monopoly.

Ja, hva skjer når mediene kun tenker på seg selv som private og kommersielle aktører i et marked? Slike spørsmål fikk frem pessimisten i McLuhan. *Mennesket og media* er den norske tittelen på en av McLuhans mer berømte bøker. Her formulerer han nettopp ordspillet om at "Mediet er budskapet", som han siden skal vri i det uendelige til nye aktuelle medieforståelser: *The Medium is the mess age, The Medium is the mass age, The Medium is the massage*, for å nevne noen. McLuhan er uten tvil opptatt av å gjøre synlig mediens betydning for måten vi sanser verden, virkeligheten og oss selv på. På mange måter er det heller ikke mediet, men en overordnet og totalisert "følesans" som er McLuhans eget budskap, hvor ikke minst de utvendige taktile sanser er viktige for selv- og samfunnsdannelse.

Hans aforistiske budskap kan vi derfor moderere til at (for eksempel) komposisjonen, stilen, bildet i mediet er budskapet. Det som blir synlig i mediet er budskapet. Men ifølge McLuhan er det nettopp selve mediet som oftest blir synlig i mediet.

Derfor: Mediet er budskapet. Sagt på en annen og positiv måte: Bare ved å følge bildeklippene i dagsrevyreportasjen og sprangene i ordstrømmen fra reporterens munn, får vi avstand nok til å kunne bruke Dagsrevyen til noe som helst annet enn nivellering av eget tanke- og følelsesliv. Det gir oss nærhet nok til selv fysisk å kunne "anvende" mediet. Når vi skjønner at teve-nyhetene er mer kunstige enn kunsten, for nyhetene skjuler sin kunstferdighet, ja da har vi tatt det første steget opp fra den ufriheten som skjuler seg i bunn av fjernsynets mediekvalitet. Den ufriheten som på ulikt vis selvsagt finnes i bunn av ethvert medium. Men det nytter ikke å stanse der, slik pessimisten vil ha en tendens til.

Den norske dannelsens største medier

Hos oss i Norge er det vel først og fremst et fåtall akademikere og forfattere som tør luften egen pessimisme over medieutviklingen. De blir gjerne oppfattet som små, rare og anakronistiske mennesker – klovn og narrer mer enn profeter – uten sømmelig redsel for mediens norsk-amerikanske gapestokk. De aller fleste andre slåss om å formulere en kritisk optimisme med brodd både mot pessimistene og kommersialiseringen, gjerne med ironisk snert, hvor de selv tilsynelatende "bruker" mediene. Mediene elsker begge leire like mye.

"Television is teaching all the time. It does more educating than all the schools and all the institutions of higher learning". Også disse McLuhans ord er sannsynligvis sanne, og burde legge store moralske, etiske og estetiske føringer på disse mediene. De sterkeste aktørene i den fjerde norske stasmakt er selvsagt fortsatt produsentene av tevebilder: NRK, TV2, TV-Norge, TV3, osv. Særlig de to førstnevnte må betraktes som de mest avgjørende medier for hvordan dannelsen av norske mennesker og vårt eget samfunn utvikler seg. **Disse mediernes betydning for den generelle allmenndannelsen er sannsynligvis større enn skolens utdaterte undervisning, politikernes opportunistiske avgjørelser, faglitteraturens opplysningsnivå, skjønnlitteraturen og filmens etiske og estetiske bragder, ja, mer enn vibrasjonene fra nærmiljøets fellesskap.** Men hva skjer? Det norske Teve er i dag ikke annet enn business og underholdning. Det norske samfunnet har godtatt denne definisjonen over hele linja, fra medieforskeren til politikeren til hvermannen. Kringkastingssjefen må være økonom. Mangfoldet og den alternative kvaliteten bygges systematisk ned med færre midler og mindre sendeflate. Det blir mindre og mindre å hente i tevediet, hvis innhold mer og mer blir en form for allment akseptert dop. Det er: Mediet er budskapet.

Riktignok leser nordmenn flest aviser i verden. Det er ingenting

som mer er en tids skrift enn avisskriften. De norske avisene er ikke dårligst i verden, men dårlige på en ideologisk måte: De tror alle at de har det best tenkelige oversyn over verden. Ifølge verdensborgeren Johan Galtung er det egentlig omvendt. Norske medier er en form for puddelpresse hvor bare det kan komme på trykk som kan trykkes i amerikanske aviser, eller omvendt. Det finnes knapt alternative verdensanskuelser i norsk presse, slik de finnes i de fleste andre siviliserte land. De dårligste avisene ligner mer og mer på daterte versjoner av Guinness rekordbok. Hvem hadde mest sex i går? Hvem myrdet flest? Hvilken politiker hadde penest klær i stortingskaféen? Hvilken kunstner malte seg selv med størst ståpikk? Man blir ikke vis av norske aviser lengre. Det er sagt og det er snart sant. Det ligger litt i sakens natur. **Man blir stort sett informert og konfirmert av norske aviser.** Blant dagsavisene har VG og Dagbladet samme funksjon som NRK og TV2 blant tevediene. I NRK siterer de riksavisene og i riksavisene siterer de NRK. De fire store er av en annen dimensjon: Aftenposten, Bergens Tidende, Stavanger Aftenblad og Adresseavisa. De har i hvert fall fortsatt noen journalister som ikke bare sitter på kontor, selv om også de blir færre, og de siterer gjerne fra andre kilder enn NRK og riksavisene, for eksempel fra NTB og danske aviser. Men også disse mangler mot i forhold til dybde, ved å publisere et utvidet kronikk- og artikkelstoff. De vaker stort sett i nyhetens tomme overflate. Et essay forekommer nesten aldri i en slik norsk avis. Det blir sikkert for lite lokalt og for kunstferdig! Derfor: Mediet er budskapet.

Den norske dannelsens viktigste medier

På den annen side har vi enkelte kultur- og ukeaviser i landet med et betydelig potensiale. På den ene siden Morgenbladet. På den andre siden venstreavisene Dag og Tid og Ny Tid, og ja vi bør absolutt ta med dagsavisen Klassekampen i den oppregningen. Her er det ikke mediet men innholdet som er budskapet. Samtidig har Dagens Næringsliv hevet standarden på eget produkt gjennom de siste årene, ikke minst i medie-spørsmål, slik at de i dag fremstår med en nesten troverdig kritisk holdning, så vel til medier som til næringslivet. Avislesningen i Norge er imidlertid preget av innavl når vi i så liten grad leser utenlandske aviser, først og fremst de viktigste danske og svenske, som Information og Dagens Nyheter, men også tyske, franske, engelske og andre. Her finner vi den typen dagsaviser som ivaretar både nyhets- og dybdekravet til en dannet offentlighet. Mennesker som vokser opp i strøk med slike aviser vender seg til en annen forståelse av mediens nytte, en annen forståelse av hva som kreves for å bli til et dan-

net menneske.

Jeg tror at vi som språkfelleskap hadde vunnet på å innføre EN avisdag i uka, hvor vi leste minst 5 aviser hver: Lokavisa, en venstreavis, en liberal avis, en skandinavisk og en annen europeisk/global. Lørdag er utvilsomt den beste dagen til slikt, som en ukeoppsommerende festdag. For meg ville det for eksempel bli Stavanger Aftenblad, Klassekampen, Morgenbladet, Information, Die Zeit, e.l. Fordelen ville være at vi ikke trengte å lese aviser midt i uka. Da kunne vi til gjengjeld surfe en halvtime hver dag gjennom de viktigste avisene på nettet, gjerne på jobben. Det ville være å betrakte som en svært viktig del av den pågående etterutdanningen av oss som oppdaterte og aktuelle arbeidstagere. På ukekveldene kunne vi lese et essay eller en artikkel om de sakene/temaene som vi *virkelig* var interesserte i. Der kommer tidsskriftene inn.

Likevel er det tydeleg for ein lesar i dag at den offentlege samtalen har endra seg. Den gode tid og det armslag Garborg tar seg i sine skrivestykke, finst knapt rom for i tidsskrift i dag. Samtalen då ga tid til stilistiske utformingar som skapte kunstprosa. Garborgs resonnement går alle trinn og innbyr til heit, ryddig debatt. Ein kan undra kva for strategi Garborg ville valt i dag, med informasjonskvantum som spreidd basis for ein atomisert offentleg samtale.

Det skriver Karin Moe i sitt etterord til en samling av Arne Garborgs viktigste essays og artikler, som kom ut i 1998. I dette nummeret av KULTURSKRIFT bidrar Dag og Tid redaktør Audun Skjervøy med en artikkel med tittelen "Då Arne Garborg vart mållaus". Han antyder at selv kunstnerne og kulturfolket i dag er mer opptatt av rolexen enn samfunnet deres kunst og kultur inngår i. **Samtidig signaliserer medieviter Jostein Gripsrud i sine to artikler, en om tidsskriftenes nerdifisering og en om neanderthaliseringen av kulturstoffet i dagsavisene, det samme synspunkt som Moe over: Tidsskriftene fins, men tidsskriftenes ånd mangler.** Det er de mediene som sniker seg inn mellom det moderne fagtidsskriftets altfor dype fellesskap og de tabloide dagsavisenes overfladiske fordømming som vil kunne bli til de viktigste fremtidige mediene for dannelse i Norge.

De norske kultur- og ukeavisene er allerede nevnt som en slik god kilde. Tilvendingen til Internett som et stort bibliotek både for historie og dagsaktuell samtid vil også kunne riste oss løs fra steingamle og utslitte medievener. **Så lenge ATTAC finnes kan det selvsagt også oppstå store folkelige bevegelser som protest mot mediekonsernernes pengepolitikk. Ja, journalis-**

tene kan på sikt komme til å aksjonere mot sine egne arbeidsgivere. De vet at de som journalister i dag er bedre utdannet enn noen journalist noen gang har vært, men at avisproduktene de supplerer med skrift blir stadig dårligere, i den forstand at den blir mer og mer tilpasset middelmådigheten i samfunnet, altså tilpasset dem makten til enhver tid ønsker skal ha motmakten – nemlig dem som ikke bruker motmakten. Alle dem i den enorme norske middelklassen som synes det er stas med enhver form for fremmedgjøring og tingliggjøring – bare det betaler seg i kroner og øre. Altså dem som tenker likt mediekonsernene selv. Repolitiseringen av samfunnet er likevel ingen umulighet, men en nødvendighet. **Tidsskriftenes ånd er derfor budskapet. Til alle mediene.**

Ekskurs om en kommende artikkels skjebne

I 1980 holdt den norske fredsforskeren Johan Galtung et foredrag under et seminar i Danmark, om hvordan han mente at de viktigste dykkulturelle problemene i Sovjetunionen – fem i tallet – i løpet av en 10-års periode ville komme samlet opp til overflaten. Han mente at dette ville føre til unionens umiddelbare fall. Året etter ble foredraget til et skriftstykk i artikkelform, med den engelske teksten "The Fall and Decline of the Soviet Empire". Verken foredraget eller artikkelen ble kommentert i norsk presse, verken i 1980, 1981 eller i 1989.

Sent i januar 2001 sitter jeg så igjen foran husalteret og ber om at Knut Olsen må finne tilbake til den tapte reportasjestien. Mannen som nå leder Redaksjon21 i NRK var en gang Norges beste på levende og aktuell reportasje. Nå arbeider han hardt for å bli husket som Norges dårligste programleder. Jeg tenker at gårdsdagens Knut Olsen umulig kan kjenne dagens Knut Olsen. **Som det heter i NRK-reklamen: Du blir hva du ser. Knut Olsen ser hver dag inn i NRKs kameraer.** Vel, denne kvelden hadde han besøk av talsmannen for de 40 viktigste offiserene i det norske militæret. De var på offensiven, for de visste at forsvarsdepartementet nå utredet forsvarets fremtid. Det er gutter som vet at angrep er det beste forsvar. Talsmannen slår med en gang til med at i og med den kalde krigen er truslene mot nasjonen blitt betydelig flere. Han utbroderer det ikke, bare slår det fast. Knut Olsen bukker ham ivrig videre. Et slags argument fremfører han dog til sist, når han på denne måten argumenterer for at fremtiden er uvis: *Ingen kunne ha forutsett sammenbruddet i Sovjetunionen i 1989.* Jeg er en sedat siddis bosatt i Sandnes med samboer og tre unger, en som oftere ser barne-TV enn dagsrevyen. Jeg vet imidlertid om ganske mange etter hvert, som foutså det sovjetiske fallet, men de finnes ikke i den militære ledelsen eller i NRK.

Våren 2001, nettopp i disse tider, holder Johan Galtung visstnok på med en ny artikkel. Innimellom alle sine andre gjøremål – de uavlatelige forsøk på å lære konfliktparter verden rundt å finne *core issue* i de dypkulturelle eller dypstrukturelle motsetningene, på sine mange flyreiser rundt og rundt globusen for å ivareta forskningens plikter og etterspørselen etter systemkritiske foredrag – skriver Galtung på en artikkel med arbeidstitelen "The Fall and Decline of the American Empire". Her vil han etter eget utsagn, under et foredrag på Den Sosialpedagogiske Høgskolen I Sandnes januar 2001, signalisere 14 dypkulturelle konflikter i det amerikanske samfunnet, som med stor sannsynlighet vil komme samlet til overflaten i løpet av de neste 20-25 årene.

Vi vet at norske dagsaviser sjelden trykker artikler eller kronikker over 8.000 tegn, jfr. Dagbladet og resten av det som Galtung selv kaller puddelpressen. Hans kommende artikkel vil derfor neppe bli kommentert av Teve eller norsk dagspresse – den heller. Norske ukeaviser som Morgenbladet og Dag og Tid vil etter all sannsynlighet kommentere Galtungs kommende artikkel uavhengig av at den er nevnt I dette skriftet, men selvsagt avhengig av at artikkelen er godt skrevet, poengtert og troverdig, med "resonnement som går alle trinn og innbyr til heit, ryddig debatt", for å holde oss til Karin Moes Garborg. Det er likevel bare norske tidsskrifter, foruten bokutgivelser, som vil kunne trykke hele Galtungs neste artikkel. Og det er bare nettmagasiner som vil kunne trykke artikkelen umiddelbart etter at den foreligger. Det er bare nettmagasiner som kan etablere skriftlige (og muntlige) debatter som tåler lange motinnlegg. Det er bare nettet som kan spre et viktig budskap (fort nok) over alle mulige grenser. Vi må innse: Mediet er mer og mer nettet.

Vi må innse: Full kommunikasjon er umulig, en fordømmende tanke, bare mulig innenfor en ubevisst eller totalitær samfunnsformasjon. Men god kommunikasjon er mulig. Tidsskriftenes ånd er budskapet.

Jan Inge Reilstad er redaktør og daglig leder av nettmagasinet LOCALMOTIVES. Han er frilansskribent og litteraturkritiker I noen gode norske aviser.
E-post: janinge@localmotives.com
Web-adresse: <http://www.localmotives.com>

Retningsnummer

Av Joakim Botten

Da det første nummeret av tidsskriftet ARR gikk i trykken for 11 år siden, var foliosiden allerede preget av den nye dataalderen. Under redaksjonelt stod det oppført to layoutansvarlige, én illustrasjonsansvarlig, og ikke minst – én EDB-ansvarlig. Det seksifrede telefonnummeret hadde et 02-prefiks - anonymt plassert i en parentes. Helt nederst på siden stod det med liten skrift, og kanskje noe større stolthet; "Manus til dette tidsskriftet ble produsert på mangeslags maskinvare, med enda flere slags programvare. Grafikk ble tatt inn med en 🍏 scanner og tilhørende programvare, og bearbeidet i SuperPaint 2.0. De ble sydd sammen på en 🍏 Macintosh™ SE30 v. hj. a. Microsoft® Word™4.0, etter å ha blitt importert via Apple Filkonverterer, og skrevet ut på en (Mac eple), og alle produktnavn, er varemerker for sine respektive eiere. Arr 1/89 er trykt hos Otto Falch, Lørenskog."

Foliosiden sier oss mye. Den sier noe om hvor kjapt teknologi- en endrer seg. At kommunikasjonsformer endrer seg. At man til enhver tid prøver å holde tritt med tida. At reklame og spon- soring – om enn ikke i dette tilfellet – kan være en del av det å opptre i den kulturelle offentlighet. Eller sett fra en annen side; at teknologi for mange fremstår som fremmed både i dag og for elleve år siden. **At teknologien bare er et redskap. At kul- turoffentligheten ikke utgjøres av redskapene - den utgjøres av de som tar del i den som aktører.**

For hvert enkelt tidsskrift er det mangelen på evnen til å være seg bevisst denne rollen som aktører som er den farligste - ikke det at offentligheten er trang økonomisk, ensrettet politisk eller komplisert teknologisk. Det som i dag blir betegnet som forflatning, lettvintheter, kommersialisering eller meddelelsens problemer er hverken noe enestående nytt eller noe som skjer uavhengig av aktørene som deltar i en kulturoffentlighet. Samtidig er det ikke noe ensidig fenomen, som kan ses uav- hengig av den tiljubede endring i kommunikasjonsteknologi og informasjonstilgjengelighet. Det er lett å glemme at kulturof- fentligheten sjelden er i endring til kun noe verre eller kun noe bedre. Man kan si at det er hvilken tematisering og forståelse av denne tosidigheten eller mangesidigheten ved offentlighe- tens samspill med teknologiske, kulturelle og politiske krefter, som er viktig for tidsskriftene som del av en større kulturof- fentlighet.

Da ARR startet for 11 år siden hadde vi i vår første utgivelse en lederartikkel som tok for seg det tidsskriftet ville jobbe med

og mot. Samtidig dukket det opp et leserbrev før tidsskriftet overhodet hadde kommet ut! Offentligheten så ut til å fungere over alle forventninger. Karen Mathilde Haugland skrev i sin innsendte artikkel: "Troen på at et tidsskrift skal kunne endre tingenes tilstand i noen vesentlig grad er vel kanskje på vikende front. Allikevel har det opp gjennom norsk historie de siste 200 åra ikke vært mangel på prosjekter hvor de som sto bak faktisk trodde intenst på at deres tidsskrift skulle føre til endringer." Espen Schaanning gjorde i lederen sin oppmerk- som på at denne troen bare delvis eksisterte i tidsskriftet redaksjonelt: "God (idé-)historie problematiserer, kritiserer og undergraver eksisterende maktforhold ved å vise hvordan de stammer fra fortida. God (idé-)historie skjærer hensynsløs ARRe opp igjen. ARR er sitt navn verdig hvis det kan bidra til å understøtte denne paradoksale strategien: studere forti- den for å bli kvitt den. Jeg tror ikke at ARR noen gang radikalt forandrer verden (I might be crazy, but I am not stupid). Men det kan i alle fall bistå så godt det kan i avlivningsforsøkene av fortida." Hvor godt ARR har lyktes i sin målsetning får bli opp til andre å vurdere. Det som har vært viktig for tidsskriftet til enhver tid, til tross for skiftende redaksjoner, er hvordan vi har forholdt oss til og forsøkt gripe inn i det vi har kalt "en intellek- tuell offentlighet". Begrepsvalget er først og fremst en under- strekning av at ARR er et fagtidsskrift, til tross for at det selv- følgelig også kan ha et allmennkulturelt nedslagsfelt. Samtidig har vi forsøkt å unngå å være et esoterisk fagtidsskrift, og for- søkt å kommunisere med flere leserkretser – både med og uten ny teknologi.

Da det første rene nettmagasinet ble lansert i Norge brukte det også anledningen til å reflektere over sitt eget tidsskrift og muligheten til å gripe inn i den kulturelle offentlighet - akkurat slik ARR gjorde for 11 år siden. Til inntekt for sine syn og visjo- ner tok de en medieprofessor, Jostein Gripsrud, som skulle bygge opp under at papirform var tradisjon, mens nettet var et nytt og sterkt medium. De skapte seg avstand fra andre "tids- skriftaktige" nettsted - som i større grad fungerte "mer som informasjonssider for arrangementer eller opererer med korte og heller overfladiske anmeldelser av kunstneriske ytringer." Localmotives hadde et godt poeng, men problemet med blant annet "overfladiske anmeldelser" begrenser seg selvfølgelig ikke bare til "tidsskriftaktige nettsteder". I større deler av kul- turoffentligheten ser man tegn til at sutring tar over for kreati- vitet, avfotograferinger blir viktigere enn uttalelser, og for- håndsannonsering tar kritikkens plass. Dette gjør spillerommet større for tidsskriftene, og gir mulighet til å sette et kritisk lys på kulturoffentligheten som helhet. Det merkelige er likevel at tidsskriftsaktørene i flere tilfeller er del av den utviklingen de

selv kritiserer. I dag ser det ut til at de som selv mener de utøver en kritisk kulturoffentlighet, selv ikke helt klarer å opprettholde en kritisk rolle som er sterk nok til å også gjelde dem selv.

I løpet av det siste året er det mangelen på en kulturkritisk interesse som kanskje har vært det mest slående –ikke den eventuelle forflatningen generelt. At nye tidsskrift dukker opp tyder også på at det er nye områder som oppstår, eller at gamle områder i den kulturelle offentligheten er forlatt av andre. Det man må spørre seg er om den kritiske kulturoffentligheten har begynt å bli ufarlig? Er kulturoffentligheten selv bare et stort rom for kommersialisering og konsum, eller har den fortsatt funksjoner ut over det rent underholdende? Det skal selvfølgelig ikke glemmes at det siste året også ble preget av en tidsskriftsinitiert debatt, som startet med Eivind Tjønnelands artikler i ARR og Vagant, og som ble avrundet med debatten rundt Torunn Borges pamflett på Oktober Forlag. Ei heller at den systematiske nedbyggingen av rikskringkastingens kulturformidling ble møtt med store protester. Kanskje ikke kulturoffentligheten er så sykdomsrettet som folk vil ha det til likevel?

Det viktigste er at man ikke slår seg til ro med slike unntakstilfeller som synes å bekrefte en velfungerende kulturoffentlighet. Debatten om kulturradikalismen ble kun viet plass i større medier etter gjentatte gjenopplivningsforsøk fra enkeltpersoner, og oppropet mot nedleggelsen av Kritikertorget ble møtt med en kald skulder. Likevel kan man kanskje tro og håpe på at tidsskriftskulturen ikke bare diskuterer sin manglende plass i offentligheten, men også prøver å gripe inn i – i hvert fall en liten flik av – den norske offentligheten. **Det å skrive er en offentlig handling som må ha interesse for andre enn en selv,** i følge Dag Solstad. I ARR prøver vi å skrive for andre enn oss selv, og vi vil noe med det vi gjør. Vi prøver å utgir fire retningsnummer hver år. Om det er (02)-prefiks eller www spiller mindre rolle. Vi håper vi lykkes, og tar gjerne kritikken både med og mot oss.

Joakim Botten er medredaktør av tidsskriftet ARR. E-post: j.c.botten@iks-stud.uio.no.
Web-adresse: <http://www.hf.uio.no/iks/arr/>.

Tegn?

Av Erik Falk

Vi lever i et informasjonssamfunn. Periodevis er man imidlertid fristet til å mene at mengden av stemmer som ønsker å komme til orde er alt for stor. Vi overøses av likegyldigheter og hjernevaskende underholdning. Selv blant de som hevder å ha noe interessant på hjertet, er diletantene ofte i flertall. Så hvem skal bestemme hva som er bra og hva som er dårlig?

Selvfølger det den enkelte selv som må finne ut hva han liker, og hvilke stemmer som appellerer, men enkelte veivisere og guider er nyttige for å stake ut kursen. Som kulturtidsskrift har vi en viktig oppgave i å stimulere til egen tenkning. Man har ikke nødvendigvis tenkt så mye om man kun ser de filmene som har fått terningkast seks i Dagbladet.

Tegneseriene er et ungt medium. Det kan i hvert fall ofte føles slik. Etter drøyt 100 år sliter det fortsatt med å bli tatt seriøst (i motsetning til filmen som ble til på omtrent samme tid, men for lengst er tatt opp i "det gode selskap"). Til dels er det med god grunn at tegneseriene sliter. Mesteparten av det som gis ut er som rosa tyggegummi; samlebandsprodusert masseunderholdning for barn. Noen voksne kan kanskje ha en kurios interesse for rosa tyggegummi, men det serveres sjeldent på gourmetrestauranter.

Når vi likevel finner det bryet verdt å bruke tid på tegneserier er det fordi vi har sett mulighetene i mediet. I motsetning til hva som kanskje er tilfellet med andre kunstformer, er det fortsatt mye ugjort og mange uoppdagede muligheter. Vi engasjerer oss derfor ikke så mye på grunn av de tegneseriene som finnes fra før, men på grunn av dem som kan komme. De beste tegneseriene er ennå ikke laget!

Når det er sagt finnes det allerede en god del virkelig sterke tegneserier internasjonalt. **Dessverre gjør de store norske tegneserieforlagene manglende evne/vilje til nytenkning at disse i liten grad er kjent hos oss.** Heller ikke de store bokforlagene har følt noe ansvar i så måte, etter at Cappelen gav ut flere kvalitetsserier på 80-tallet. Det har blitt en sannhet at kvalitet og seriøsitet innenfor tegneserier ikke selger. Samtidig har tidene og kulturen forandret seg betraktelig siden 80-tallet. Både film, musikk og litteratur har

Illustrasjon: Jason

beveget seg bort fra det strømlinjeformede og fått storselgere med utgangspunkt i alternativ- og undergrunnskulturen. Tegneseriene hører hjemme i dette bildet.

Ekstra spennende er det å se at en offentlig støtteordning på noen få hundretusen i løpet av få år har medført at Norge produserer tegneserier i verdensklasse. Og typisk nok har det meste av denne utviklingen skjedd utenfor de store tegneserieforglagene. Serieskapere som Christopher Nielsen, Jason og Karine Håland begynner etter hvert å få den oppmerksomheten de fortjener også blant et større publikum, selv om det fortsatt er vanskelig å livnære seg som serieskaper i Norge. Med noe større oppbakking fra media og store forlag hadde mulighetene vært større. Som tegneserietidsskrift håper vi å bidra til og stimulere utviklingen samtidig som vi informerer om den. Helt fra vi startet i 1986 har det vært en erklært målsetning å være det naturlige samlingspunktet i det norske seriemiljøet og informere om alle forgreninger av det.

Tegneserier står foran mange utfordringer i forhold til ny teknologi. Nyere medier som TV/video og dataspill har i stor grad overtatt rollen som barneunderholder. Forhåpentligvis kan dette medføre at mindreverdighetsstempelet forsvinner, og at tegneseriene kan bli oppfattet som det de faktisk er; en kunstnerisk uttrykksform på linje med f.eks. billedkunst, film eller litteratur. Forhåpentligvis vil vi framover se flere tegneserier som er mer forseggjorte eller kunstnerisk ambisiøse også på norsk. Tegneserieforglagene har imidlertid foreløpig i liten grad forstått at nye tider krever omstilling. Stort sett forsøker de fortsatt å selge de samme produktene som tidligere; seriehefter som Fantomet og Donald har utviklet seg minimalt de siste 30 - 50 årene. Samtidig opplever de synkende opplagstall... Også i en slik utvikling føler vi at TEGN har en rolle.

En sak som har blitt flittig diskutert rundt tegneserier (som i og for de fleste andre medier), er hvorledes tegneserier skal møte Internett? Kan tegneserier leses på nettet, eller er de best i papirutgaver? Hvorledes kan man publisere på nettet? Opphavsrett? Lay-out? Allerede er det mulig å lese tegneserier fra hele verden på Internett. TEGN vil følge diskusjonen og utviklingen, og har egen Internettside med daglige nyhetsoppdateringer som supplement til den fylldigere papirutgaven som kommer to ganger årlig. Nettstedet tar også mål av seg å være en veiviser og portal til tegneseriens verden på nettet.

Erik Falk er redaktør av tidsskriftet TEGN. E-post: redaksjon@tegn.no. Web-adresse: www.tegn.no.

Tale om brede og smale

Av Yngvild Færøy

EN MANNSSTEMME NYNNER PÅ EN SANG. STEMME ER TRØTT OG RUSTEN, MELODIEN ENKEL, PÅ GRENSEN TIL DET BANALE. DET ER ÅPENBART EN BARNESANG - *LA LALA LALALALA LA LA, LA LALA LALALALA LA, LALA LALA LA, LALA LALA LA, LA LALA LALALALA LA LA, LA LALA LALALALA LA*, TRAVER DET AV GÅRDE SOM ET ESEL ETTER EN GULROT, OG JEG LURER EN STUND PÅ OM DEN IKKE SNART ER FERDIG, OG SÅ FADES DEN LANGSOMT NED OG BLIR BORTE.

TIL TROSS FOR NYNNINGENS ANMASSENDE OG UINSPIRERTE KARAKTER, BLIR JEG RØRT. HVORFOR?

Når jeg forteller nye bekjenskaper at jeg er billedkunstner får jeg ofte følgende respons: "Å, så spennende, hva slags bilder lager du da?".

De fleste nordmenn vet ikke at billedkunst er mer enn bilder, eller at det til og med kan være lyd. Det er ikke det minste rart.

Det som er en selvfølge for noen, er uforståelig for andre.

Slik er det fatt i vårt land. Kulturbegrepet er blitt så bredt at de færreste får med seg det som skjer i et så smalt felt som billedkunsten. Gapet mellom innvidde og uinnvidde vokser, og skaper mer skepsis enn det som er nødvendig.

For i den grad kunst har betydning i vårt samfunn, er det som noe kjent og kjær, noe man tyr til for å slippe unna det komplekse og vanskelige livet, slik som man tyr til såpeoperaer på TV etter en lang arbeidsdag. Man slipper å anstrenge seg. Sånn sett kan kunst fungere genialt. Men det er dårlig utnyttelse av kunstens potensiale.

MANNEN PRØVER Å HUSKE HVORDAN BARNDOMMENS SANGER LØD.

KANSKJE HAR HAN NOK MED Å KOMME PÅ MELODIEN, BORTE ER IALLEFALL ORDENE, OG SAMMENHENGEN. ER DET EN REGLE, EN SANGLEK FRA SKOLEGÅRDEN, ELLER EN SANG SOM BLE SUNGET AV MOREN? TILBAKE STÅR BARE EN NAKEN MELODI. I MUNNEN PÅ EN VOKSEN MANN MED ØLMAGE OG DÅRLIG ÅNDE (SLIK FORESTILLER JEG MEG HAM), LYDER DET MEST SOM EN KLAGESANG.

Når man er barn liker man enkle og milde smaker, men etter hvert som man blir eldre forlanger man noe som utfordrer

ganen. Når det gjelder kunst, får man ikke sjansen til å utvikle smaken, fordi det serveres så sjelden.

Selv om vi vil, får vi ikke vite noe om ny kunst, enten det er bilder eller lyd. Nysgjerrighet blir ikke belønnet, for makthaverne mener at vi skal være like. Forbrytelsen som begås mot oss er at vi alle skjæres over en kam, og berøves vår egenart. Avvikere med spesialinteresser har vi ikke råd, plass eller tid til i vårt forenklete samfunn. Derfor blir kulturprogram nedlagt, gallerier stengt og snart finnes det vel knapt et bibliotek igjen.

DEN NYNNENDE MANNEN¹ RØRER MEG FORDI AVSTANDEN MELLOM DEN VOKSNE MANNEN OG DEN LILLE GUTTEN HAN ENGANG VAR, ER BLITT SÅ STOR. JEG KJENNER MEG IGJEN: AV OG TIL KAN BARNDOMMENS ENKLE SANGER VIRKE SÅ UENDELIG LANGT UNNA.

Når vi ikke får næring, blir vi slappe og late. Fra latskap er ikke veien lang til passivitet og likegyldighet, og at likegyldighet er farlig har historien mange eksempler på. Kanskje aller farligst for avvikere.

Yngvild Færøy er billedkunstner og medredaktør av *BallongMagasinet*.²

E-post: red@ballongmagasinet.com.

Web-adresse: <http://www.ballongmagasinet.com>.

Noter:

¹ Christian Boltanski heter mannen som nynner, han er fransk billedkunstner, født 1944, kjent for å tematisere identitet og forgjengelighet. Et av hans prosjekter går ut på å rekonstruere sin egen barndom: Tittelen på lydverket som er beskrevet er: *Réconstitution de chansons qui ont été chantées par Christian Boltanski entre 1944 et 1946*. (Sanger som ble sunget for Christian Boltanski mellom 1944 og 1946).

² BallongMagasinet er et visningssted for hørbar kunst, og opptre som radio, lydgalleri, CD-arkiv og live lyd. BallongMagasinet produseres på ideell basis av Yngvild Færøy, Jan Høvo, Søsja Jørgensen og Elin T. Sørensen og startet som radioprogram i 1996 på radiOrakel i Oslo.

I 1999 ble BallongMagasinet et nettsted med aktuell og historisk, nordisk og internasjonal lydkunst. Kåret til årets kunstnettsted i 2000. Støttet av Norsk Kulturråd 1999, avslag på søknad samme sted 2000.

“Bør Norge have et Universitet i sit eget Skjød?”¹

Av Espen Endresen

“Replikk er et human- og samfunnsvitenskaplig tidsskrift drevet av hovedfagsstudenter ved universitetet i Bergen. Tidsskriftet ønsker å formidle og synliggjøre kultur- og forskningsarbeid på hovedfagsnivå. Vår redaksjonelle linje er i all hovedsak å være et talerør for hovedfagstudenten, vi har ingen ideologisk overbygning og ingen andre sensurerende krav enn kvalitet. Replikks redaksjonelle stemme ytrer seg sjeldent, og først og fremst gjennom valg av tema til de innledende samtaler i hvert nummer. Heller ikke i vårt bidrag til Kulturskrift vil redaksjonens egen stemme være det dominerende element. Men det vil falle seg naturlig at vi også her velger utgangspunktet.

Disse tekstutdrag og spredte bemerkninger, fragmentariske og usammenhengende, forsøker på ingen måte å besvare alle de spørsmål som blir reist. Snarere er det å betrakte som leserens oppgave å gi mening og innhold til den enkelte tekst og de enkelte spørsmål, og samtidig finne en indre sammenheng i tekstenes og spørsmålenes ulikhet. (Om det finnes en slik mening og sammenheng.) Mange har allerede forsøkt å besvare spørsmålene. Enkelte har fått andre til å besvare dem for seg. Alle spørsmålene er blitt besvart på en eller annen måte. Og felles for dem alle er at de har fått motstridende svar.

Å kunne artikulere en rettferdiggjørelse av sin egen eksistens er ikke alltid så lett. Man kjenner følelsen, man vet nytten (i det minste for seg selv), men hvordan skal man meddele en slik eksistensberettigelse til andre? Det gjør det ikke enklere at de man ønsker å nå, tilsynelatende ikke engang tilhører samme språkfelleskap. Når de fleste erfaringer og innsikter spriker, hvor skal man da søke et felles utgangspunkt? Hvilken verdi skal man tilskrive de erfaringer og innsikter andre mennesker har gjort seg? Hvordan skal man best ruste seg for å felle dommer med og over andre? Georg Johannesen sa engang “en må plassere misforståelsen tidlig i samtalen dersom en ønsker å få helt rett og samtidig ta feil”.

“Når de andre nevnte et ord og like etterpå gjorde en bevegelse i retning av et eller annet, skjønte jeg at det ord de sa, var navnet på den tingen de ville vise meg, og det husket jeg. At det var nettopp den tingen de mente, fremgikk av kroppens bevegelser, dette naturlige språk som alle folk skjønner. Ved minespill og blikk, ved fakter og ved tonefall i stemmen gir en

til kjenne hva som rører seg i sjelen, hva en ønsker eller setter pris på, hva en vraker eller helst vil slippe. Når jeg således hadde hørt ordene gjentatt ofte i forskjellige setningsforbindelser og med hvert ord på sin plass, lærte jeg litt etter litt hva de betegnet. Så snart jeg hadde temmet min tunge til å bruke disse betegnelsene, kunne jeg nå ved hjelp av dem få sagt hva jeg ville”.

Vår statsråd synes det er en god ide å gjøre den enkelte institusjon mer ansvarlig for å få studenten gjennom studiene på en effektiv og god måte. For eksempel ved å straffe institusjonene økonomisk hvis de ikke produserer så mange ferdige studenter som de har forpliktet seg til. Men hvordan skal vi produseres? Og dette på den mest effektive måte? Hvilke verdier og perspektiver skal kunne tilfredsstillende effektivitetskravet og dermed få en plass ved samlebåndet? Bør ikke også selve studenten ha en rolle i verdisammensetningen? Er det gitt at alle ønsker å bli lagringsbrikker for ferdigformet informasjon? Både mangfoldet blant studentene og mangfoldet i kunnskap og innsikt burde vies større oppmerksomhet. Det ville være langt mer naturlig å forsøke å bygge videre på den egenart og det mangfoldet som det norske universitetssystemet representerer, enn å søke i retning av en forflatning og standardisering. Det er tross alt denne egenarten som har gitt den norske studenten sin forrang.

Wærness: Det en må forsvare er at forskningen er en litt mer langsom virksomhet i et ellers så effektivitetsoptatt samfunn. Det ene er altså langsomheten, å gjenvinne den langsomme tid, og det andre er at en ikke på forhånd vet hva som blir suksess. Vi vet at det er risikofyllt, at vi ikke kan garantere hva resultatet blir. I samfunnsforskningen rapporterer en jo ikke alt det som ble mislykket. Jeg tror kanskje det er noe der ved forskningens vesen som er vanskeligere å forsvare i dagens effektive, raske samfunn.

Rommetveit: Kan en si at det går på betydningen av grunnforskningen som virksomhet om en skal lage et skille mellom grunnforskning og anvendt forskning?

Bleiklie: Jeg tror det er veldig vanskelig å lage dette skillet. Når vi snakker om universitetet som idé så gjelder det ofte disse kjernefunksjonene til universitetet som forskning og undervisning, nyttefunksjonen blir hele tiden nedtonet i den sammenhengen.

“Informasjons- og kommunikasjonsteknologien synes velegnet til det som i dag kalles prosjektbasert læring. Tendensen er klar: Samfunnet etterspør i økende grad mennesker som har

lært å lære, og som er i stand til å løse nye oppgaver i samarbeid med andre.

Ved utdanningsinstitusjonene dreier derfor oppmerksomheten fra læreren til studenten fra ren undervisning, der læreren overfører kunnskap til studentene, til læring, der studentene tillegner seg ny kunnskap gjennom løsningen av konkrete problemer og oppgaver, godt hjulpet av læreren. Mange av av universitets- og høyskolemiljøene kan stille sterkt på dette området, fordi mye av den forskningsbaserte løsningen har vært basert på løsning av konkrete, praktiske oppgaver".

Globalisering og 6.2.2 Bruk av IKT på Campus, eller hva betyr disse ordene for deg?

Wærness: Men det å ikke være fysisk tilstede på samme plass, det at studenter ikke lenger blir kull, kan vi løse det helt opp? Hvor langt kan vi tenke oss at det går? Dersom en går ut fra at studentene blir fullstendig individualiserte, vil det være slutt på at studentene er et kollektiv? En kan jo se på studentpolitikk, hvor mange er det som orker å engasjere seg i det? Studenter er ikke lenger noe kollektiv.

Bleiklie: Jeg tror det er veldig viktig å helle kaldt vann i årene på dem som tror altfor sterkt på IKT-profetier, og 'det virtuelle universitet'. Jeg tror at folk som studerer også vil ha et fysisk fellesskap, treffe hverandre, ha noen å drikke øl med, gå på seminar med og slike ting.

"Det bedre, nye arbejder tager relationerne ud af værket og gør dem til funktioner af rum, lys og betragterens synsfelt. Objektet er blot én af termerne i den nyere æstetik. Den er på sin vis mere reflektiv, fordi ens bevidsthed om selv at være i det samme rum som objektet er stærkere end i tidligere værker, med deres mange interne relationer. Man er mere bevidst end tidligere om, at man selv etablerer relationer, når man opfatter værket fra forskellige positioner og under varierende omstændigheder, hvad angår den lys- og rummæssige kontekst. Ethvert internt forhold reducerer, hvad enten det opstår ved en strukturel deling, en rig overflade, eller hvad man nu vil, objektets offentlige eksterne kvalitet og tenderer mod at eliminere betragteren i en sådan grad, at detaljerne inddrager ham i et intimt forhold til arbejdet og ud af det rum, objektet eksisterer i".

Universitetsreformen slik den nå er foreslått, vil frata Replik både eksistensgrunnlag og eksistensberettigelse. Med den nye gradsstrukturen vil det ikke lenger være plass til den langsiktige og langsomme grunnlagsforskningen utført av studenter som hovedfaget representerer. Fjernes langsiktigheten og

langsomheten, fjernes samtidig mye av grunnlaget og mange av betingelsene for å tilnærme seg den kunnskap og de innsikter mange hovedfagsstudenter etterstreber. Det må fortsatt finnes tid og rom for å kunne ivareta andre krav og verdier enn de markedssamfunnet stiller. Høyeregradsstudiet ved universitetet bør nettopp være et slikt rom. Replik vil forsvare både den langsomme tid, hovedfagsstudiet og sin egen eksistens. Avlives hovedfagsstudiet vil også Replik måtte bøte med livet.

Espen Endresen er medredaktør av studenttidsskriftet Replik ved UiB.
E-post: Espen.Endresen@student.uib.no

Noter:

¹ Priskonkurranse i regi av grev Wedel og Peder Anker forut for opprettelsen av et universitet i Norge.

² Fra Augustins *Bekjennelser* gjengitt i Ludwig Wittgensteins *Filosofiske Undersøkelser*.

³ Det siktes til Trond Giskes innlegg på Dagbladets debattside tirsdag 16.januar 2001.

⁴ Kari Wærness, Kåre Rommetveit og Ivar Bleiklie i samtale om Mjøs-innstillingen i Replik nr.10. Bleiklie er professor og direktør ved LOS-sentret, og har forsket på universitetets historie og utvikling. Rommetveit er direktør ved Universitetet i Bergen og var med i Mjøs-utvalget. Wærness er professor ved institutt for sosiologi, og medlem av verdikommisjonen.

⁵ Utdrag fra Mjøs-innstillingen.

⁶ Replik nr.10.

⁷ Robert Morris *Bemærkninger om skulptur*, hentet fra Søren Ulrik Thomsens *Mit lys brænder*.

Bokhøstens makkverk

Av Jostein Gripsrud:

På onsdag la Cecilie Lund, tidligere leder i Norsk litteraturkritikerlag, fram en rapport om kulturstoffet i norske aviser. Jeg har ikke rukket å lese annet enn Kulturrådets presentasjon på nettet, samt avisomtaler. (*Les Lunds egen beskrivelse av rapporten under kapitlet om SKRIFT SOM KRITIKK... - Red.*) Som god forbrukeropplysning ga dette meg lyst til å lese rapporten: Her har vi et grunnlag for bedre informerte diskusjoner. Den dokumenterer for eksempel at det er mer gratis PR enn kritikk på avisenes kultursider, at musikken – stort sett popmusikk – fyller 34 prosent, film 18 prosent og litteraturen 12 prosent. Og en hovedkonklusjon synes å være at kulturjournalistikken "i liten grad dreier seg om undersøkende, kritisk arbeid".

Opplysningene om Lunds rapport kom som en slags kommentar til Dagbladets utgaver de to dagene før: Mandag hadde Jan Kjærstad en svært god kronikk der, med tittelen "Jeg har sett romanens lys", og tirsdag kom så et 24 siders bok-bilag. Kronikkene er skilt fra kulturstoffet i Dagbladet. De er klemt inn mellom "Noen som passer for meg" og "Kort og godt". Det er kanskje like greit. Kjærstads kronikk viser hvordan en oppegående litteraturkritikk kan se ut, bok-bilaget illustrerer både krittikkens og kulturjournalistikkens utbredte elendighet.

Kronikken gir en inngående, nesten intens presentasjon av svenske Lars Jakobsons nye roman, "I den Røda Damens slott" – inkludert noen kritiske bemerkninger. Men presentasjonen skjer ut fra en innledende karakteristikk av tilstanden i den litterære offentligheten: "Det halvgode hylles som genialt, det gode møtes med en solid dose skepsis, men de fleste er fornøyde, både lesere og kritikere." Ved hjelp av den lett mystiske metaforen "romanens lys" markerer han så en prinsipiell posisjon en gjerne kan kalle modernistisk: Romanlyset "gir et bedre blikk", gjør at "verden tar seg annerledes ut". Det forandrer "ikke bare ens syn som leser, men som menneske, som en borger i virkeligheten." For Kjærstad er romankunsten klart nok en høyt kompetent bruk av språkets fantastiske muligheter, men den handler også grunnleggende om noe annet og mer enn språket og litteraturen selv. Og det er derfor den er viktig.

Bok-bilaget har Marilyn Monroe med halvlukkede øyne og halvåpen munn over hele forsiden. Første sak er et intervju med William Nygaard, der journalistens "spørsmål" fungerer som rene undertitler i intervjuobjektets monolog. Deretter følger et tosiders oppslag med svære bilder av Marilyn og et intervju med en amerikansk forfatter som har skrevet en 700-

siders dokumentarroman om henne, uten at det ser ut til at et eneste nytt synspunkt eller faktum inngår. Dette blir hovedbok i Nye Bøker i juni, står det. Neste sak er en helsides, hemningsløs hyllest til tegneseriemakeren Christopher Nielsen, med ubevisste selvmotsigelser og pseudo-intellektuelt babbel. Videre kommer et oppslag der tenåringer som liker Erlend Loes bøker får antyde hvorfor, mens en litteraturviter som misliker dem stort sett får sagt akkurat det. Vi finner så to sider med seks fotografier av folk som leser, hvorav to, kanskje tre, er gode, fulgt av to sider der kjendiser anbefaler bøker til andre kjendiser, med begrunnelser på maksimum tre korte setninger. Omtrent samme omfang har en medarbeiders anbefalinger av fire barnebøker, en annens anbefaling av ti voksenbøker, og et knippe kjendisers betroelser om hvilke bøker de liker. Til slutt kommer en helside med en tynn spalte om en svensk forfatter som har solgt en halv million i hjemlandet og en side der vi inviteres til å stemme på en av ti utvalgte favorittbøker på nettet, før baksiden passende fylles av en annonse for Egmont Hjemmets tilbud fra den amerikanske kulturindustriens litterære avdeling.

To bidrag er utelatt i denne gjennomgangen av 24 annonsetunge sider. Forfatteren Tore Renberg har formulert et "litteraturmanifest" kalt "12 tanker om litteraturen". Tankene er i virkeligheten færre, og dessuten til dels dumme: "Modernismen var et elitistisk prosjekt. Dette er motsatt litteraturens vesen. Litteraturens innerste er klasseløst og generøst. Litteratur dreier seg om å gi." Eller tese nummer fire: "Jeg vil føle når jeg leser", fremhevet slik i ingressen: "Han savner mer følelser i norske bøker". Det eneste bidraget på akseptabelt nivå, er hovedanmelder Øystein Rottens forsøk på å "ta pulsen på Bok-Norge". Her er det mye fornuft, men i harelabb-stil, om alt fra e-bøker til bokhøstens middels kvalitet. Rottem motsier for eksempel Nygaard ganske direkte, uten at det så å si merkes. Som intellektuelle alibier er disse to innslagene ubrukelige.

Bilaget er et av bokhøstens desiderte makkverk. Det preges av journalistisk kritikkløshet og kritikers tankeslapphet. **Det demonstrerer at kvalitet er et større problem enn kvantitet i norsk kulturjournalistikk.** Med alle sine kjendiser og flokler om litteraturens verdier er bilaget verken for highbrows, lowbrows, eller middlebrows, men for den ferskeste amerikanske publikumskategorien: no-brows.

Jostein Gripsrud er professor i medievitenskap ved UiB. Han har hatt en rekke sentrale verv i medie-Norge de siste tiårene. Fast mediespaltist i *Dagens Næringsliv*. For tiden også leder av prosjektet *Kulturell uorden*.

E-mail: jostein.gripsrud@media.uib.no

Cultural Disorder Project Home Page: <http://www.svf.uib.no/media/kulturell-uorden/>

Må kritikken vike for PR-stoffet?

Av Cecilie Wright Lund

Kritikken av de forskjellige kunstartene har lenge hatt en synlig plass i aviser som prioriterer kulturstoffet høyt, og regnes av kulturinteresserte som viktig stoff. Anmeldelser skaper interesse for ulike kunstgrener og bidrar til å skape et rom i offentligheten der lesere kan reflektere over og diskutere kunst. Samtidig er det i debatter om kulturstoffet blitt hevdet at den seriøse kritikken i dagspressen er blitt redusert i omfang og erstattet av mer markedsstilpassete oppslag og bestselgerstoff, bl.a. gjennom lanseringsintervjuer med de mest kjente kunstnerne, forfatterne og artistene. Andre mener at dette nyhetsstoffet er et nødvendig korrektiv til kritikken, som er basert på en enkelt persons smak og vurdering.

Meningene er mange, men debatten er samtidig preget av at det finnes svært få innholdsanalyser av kulturstoffet i avisene. I hvor stor grad har eventuelt seriøst kulturstoff blitt skjøvet til side for mer rendyrket underholdningsstoff? Spiller kritikk en mindre vesentlig rolle enn lanserings- og PR-stoff? Er det sant at den kritikken som finnes, først og fremst er enkel forbrukerveiledning og overflatiske "tarningkast"? Dette er noen av spørsmålene som er tatt opp i undersøkelsen *Kritikkens rom - rom for kritikk? Kulturstoffets rolle i dagspressen*, som jeg har gjennomført for Norsk kulturråd.

Studien er en innholdsanalyse av stoffet på kultur og underholdningssidene, samt annet kulturstoff, i 12 norske aviser. Disse er ikke typiske for det norske avislandskapet, men omfatter dagsaviser med en jevn og prioritert dekning av kulturstoff og kritikk: Adresseavisen, Aftenposten, Bergensavisen, Bergens Tidende, Dagbladet, Dagsavisen, Fædrelandsvennen, Nationen, Nordlys, Stavanger Aftenblad, VG og Vårt Land. Aviseksemplarene som er med omfatter to eksemplarer per ukedag for hver avis og representerer et tilfeldig utvalg trukket i perioden høsten 1998/våren 1999. Undersøkelsen omfatter i tillegg en komparativ analyse av kulturstoffet i Dagbladet og Aftenposten i 1975/76 og 1998/99.

Innholdsanalysen av de 12 avisene bekrefter, ikke uventet, at nyhetsjournalistikken tar den største delen av spalteplassen også innen kultur- og underholdningsstoffet. Ulike typer nyhetsstoff utgjør samlet noe over halvparten av artiklene i undersøkelsen, mens kritikken representerer en femtedel. Det øvrige er andre kommentarer, debatt, featurestoff, kuriosita og annet småstoff.

Når vi ser på kultur- og underholdningsartiklene samlet, er det store forskjeller mht. hvordan de ulike kunst- og kulturområdene prioriteres. De tre helt dominerende er musikk (34 prosent, med sterk vekt på populærmusikk), film (18 prosent) og skjønnlitteratur (12 prosent). Deretter følger billedkunst, scenekunst og faglitteratur. **Aller nederst, og det er spesielt oppsiktsvekkende, finner vi området "kulturpolitikk" med to prosent av alle artikler og notiser.** Unntakene er i første rekke Nationen og Aftenposten. Selv om noe kulturpolitisk stoff kan være oversett under kodingen fordi det har stått på andre nyhetssider (evt. som en del av budsjettreportasjer), tyder dette på at kulturpolitikk både som nyhets- og kommentarfelt er svært lavt prioritert i de fleste av redaksjonene.

I undersøkelsen er det skilt mellom to hovedtyper nyhetsstoff; forhånds/lanseringsstoff og andre, vanlige nyhetsartikler. Det er (så vidt) mest av det siste, men lanserings- og "PR-stoffet" utgjør så mye som 25 prosent av alle artikler på kultursidene. I mange tilfeller står entusiastiske lanseringsintervjuer i en merkelig kontrast til en mer forbeholden kritikk. **Det kan virke som om nyhetsverdien i stor grad knyttes til en markedsverdi (kjent, berømt), helt uavhengig av den kunstneriske eller kulturelle kvaliteten på det som er utgangspunktet for lanseringen.** Kildereferansene er vanligvis sparsomme, énkildejournalistikken er dominerende. Mye av nyhetsjournalistikken er enkelt registrerings- og lanseringsarbeid. Satsingen i deler av norsk presse på mer kritisk, undersøkende journalistikk (for eksempel på felter som økonomi og politikk) ser i svært liten grad ut til å ha nådd kulturredaksjonenes nyhetsavdelinger.

Kritikk i form av anmeldelser er, med 20 prosent av alle artikler, en prioritert og høyst synlig sjanger, selv om den ikke prioriteres like høyt i alle avisene. Det er et positivt trekk. Kritikken kan gi rom for å reflektere (over) sider ved tilværelsen som ikke nødvendigvis rommes på nyhetssidene i avisene. En seriøs kritikk kan også være viktig for forståelsen av selve verket i offentligheten, og sørge for oppmerksomhet til de kunstuttrykkene som ikke så lett markedsføres gjennom en kjent person. Kritikken, på godt og vondt, kan dessuten ha betydning for å oppnå anerkjennelse for kunstneren/forfatteren.

Kunstgrenene som får overlegent flest kritikker er musikk, film og skjønnlitteratur. Scenekunst, billedkunst og faglitteratur er svakt representert. Materialet viser at for billedkunst spesielt, men også for scenekunst, er andelen *formidlende* stoff som nyheter, forhåndsomtale og annet lanseringsstoff dominerende - og andelen *kommenterende* og problematiserende stoff som kritikker eller debattinnlegg o.a., svært lav. Dessuten

er det mye notis- og kuriosastoff både innenfor film og musikk sammenholdt med de andre kunstområdene.

At musikk, film og skjønnlitteratur dominerer bildet i så stor grad har selvsagt sammenheng med tilgjengeligheten på disse områdene. Distribusjonsapparatet sørger for at nye produkter fra filmindustrien, musikkbransjen og forlagene stadig er der. Det er et stort materiale som retter seg mot et bredt publikum å velge ut fra. Publikumpotensialet gjør dette til godt stoff som redaksjonen av markedsmessige grunner prioriterer. Dette er også felt der produsentbransjene legger forholdene til rette med lanseringsstoff og intervjuavtaler.

Størst betydning har kritikken som sjanger innen faglitteratur og skjønnlitteratur, der anmeldelsene representerer henholdsvis 41 og 38 prosent av alle artikler på områdene. Dessuten står det øvrige kommentar/debattstoffet noe sterkere her enn på andre områder. Det vil si at innen litteratur står kritikken sterkt som sjanger gjennom hele året, ikke bare under det vi kaller "bokhøsten".

Det faglig nivået på kritikken er høyst varierende og varierer fra svært innsiktsfulle framstillinger som følger opp betydningen som ligger i ordet "kritikk", til de mest overflatiske, reklame- eller advarselpregete oppslag. Velvillig lanseringsstoff og forbrukerveiledende kritikk får ofte kulturstoffet til å framstå som en lett fordøyelig konsumvare. **Andelen kritikker med liten vekt på kritisk resonnement og argumentasjon utgjør såpass mye**

som 71 % i dette materialet. Dette drøfter jeg nærmere i undersøkelsen, men emnet blir for omfattende til å utdype her.

Undersøkelsen omfatter som nevnt også en studie av Aftenpostens og Dagbladets kulturdekning i 1975/76 sammenlignet med 1998/99. En viktig endring i utvalgsperiodene er at *antallet* kultur- og underholdningsartikler har økt med over førti prosent i begge aviser, langt mer enn én ekstra søndagsutgave i den siste perioden kan forklare. Begge aviser prioriterer i begge perioder kritikk relativt høyt. Men først og fremst har det blitt mer av det lett tilgjengelige nyhetsstoffet på områder som musikk, film og skjønnlitteratur. Både abonnementsavisen Aftenposten og løssalgsvisen Dagbladet viser sånn sett tegn til parallell utvikling mot å dekke mer av den typen begivenheter og verk som appellerer til det største publikummet.

Det er definitivt ingen som kan si at kultur- og underholdningsstoffet prioriteres lavt i norsk dagspresse. Det er også rom for kritikk. Hovedproblemet er i første rekke den velvillige, ukritiske favoriseringen av den kommersielle kulturindustriens produkter, mangelen på undersøkende journalistikk, omfanget av enkel, forbrukerorientert kritikk og neglisjeringen av kulturpolitiske spørsmål.

Cecilie Wright Lund er tidligere leder i Norsk Litteraturkritikerlag, nå senest prosjektleder for Kulturrådets undersøkelse, "Kritikkens rom, rom for kritikk?". E-post: christian.lund@kulturrad.dep.no. Web-adresse: <http://www.kulturrad.no> (se I rapportserien).

Ulike kunstarters plass i 12 norske avisers kulturdekning 1998/99

Kunstart og stoffområde	Andel %
Musikk	34
Film	18
Skjønnlitteratur	12
Billedkunst	8
Scenekunst	7
Flere kunstarter	3
Faglitteratur	3
Kulturpolitikk	2
Annet/øvtig	12
Alle	100

Lettvinthetens tyranni

– *Continued*

av Morten Harry Olsen

Så jeg det virkelig, eller var det en drøm, et mareritt? På Karl Johan, en bøling forlagsdirektører i fullt firsprang nedover fortauet, viftende med kontraktsformularer og sjekkhefter. De løp etter Christer Falck. De ville ha ham til å skrive en bok. Fortrinnsvis en roman, aller helst en kriminalroman.

Kanskje så jeg det ikke. Ikke desto mindre kunne det ha skjedd. Kanskje har det allerede skjedd. For dette er hvor den norske skjønnlitteraturen befinner seg i øyeblikket, inneklemt mellom etermedienes fjas og de tannløse dusinvarerøkernes lettselgelighet.

Et jærtegn: "Kritikertorget" er nedlagt, i kjølvannet av en rekke andre av NRKs litteratur- og kulturprogrammer. På TV, for å bruke dette mest gjennomslagskraftige mediet som eksempel, betyr det at litteraturdekningen i sin helhet nå består av "Bokbadets" og Anne Grosvolds peiskoselige Se og Hør-pludder, som har høstet høyst berettiget kritikk de siste dagene. Det betyr også, og kanskje mer alvorlig, at NRK TVs litteraturformidling i øyeblikket er et heleid datterselskap av De norske Bokklubbene/Bokklubben Nye Bøker, som sannelig de siste to-tre årene har gjort lite for å fremme kvalitetslitteratur, og heller i stadig større grad konsentrert seg om den like lette som lettselgelige litteraturen.

Et annet jærtegn: Posten Norge skal etablere egen butikkjede med en rekke produkter. Jeg siterer pressetalskvinne Lise Fredriksen i Dagens Næringsliv, 30.10.00: "Målet vårt er at du skal kunne få den siste boken til Anne Holt, en god cd, noen aksjer og et boliglån i samme handlekurv". God handel! Dette sier mye om moderne kremmeres holdning til substans, kompetanse og produktkunnskap, spesielt i et system som idag ikke engang leverer sitt kjerneprodukt på skikkelig vis. Verre for de som ennå er opptatt av litteraturens mangfold, er de signaler som sendes ut gjennom Fredriksens opplisting av Postens vidunderlige nye verden, for i hele reportasjen er det bare *ett* produkt som skiller ut med merkenavn, og det er merkenavnet Anne Holt i sortimentsgruppe bøker. Her angis hverken musikkartist eller mobiltelefonleverandør eller hvilken aksje Posten skal tilby, når det gjelder disse produktene skal man åpenbart kunne *velge*. Det er bare når det kommer til bøker at man skal utsettes for det oppleste og vedtatte og velkjente, "the quick fix". Fredriksens smakløse og respektløse holdning

gir et skremmende signal om hvilken lav status litteraturen har i offentlighetens bevissthet.

Og enda et jærtegn: Det handler ikke lenger om *hva* man sier, men *hvor* og *hvordan* man sier det. Da tidsskriftet Vagant i fjor høst inviterte til en enquete om *strid* som litterært tema oppdaget man, som det sto i svarbrevet jeg fikk fra redaksjonen. "at norske kritikere og forfattere ikke var villige til å tone flagg, ihvertfall ikke hos oss og på vår oppfordring". Dette er helt i tråd med hva essayisten Torunn Borge sa til Dagbladet 20.11.: "Av og til er det vanskelig å se hva som kom først, Erlend Loe eller Akersgata. Det er trist at det bare er den type forfattere som vanker i media. Det ser ut som media bare vil ha en viss type ytringer..." Og videre: "Problemet er enkelte forfatters begeistring over muligheten til å være 'popstjerne', uten en kritisk samtale rundt det som fenomen."

Det har sneket seg inn en lettvinthet i formidlingen av litteratur, og den er i ferd med å utvikle tyranniske trekk. "Popstjerne-syndrom" eller kjendiseri er hva det handler om idag. Det er påfallende at de tre "debutantene" Bokklubben Nye Bøker har presentert de siste ti årene alle hadde mer eller mindre etablerte navn i offentligheten fra før av, uansett hva man nå ellers kan og vil mene om deres litterære bidrag. Det er påfallende at flere og flere forfattere som ikke på noen måte kan sies å bidra med noe nytt, litterært sett, har kjente navn før de kommer med bøker, og at mange av dem kommer med forterkede kriminalromaner; en like lettskrevet som lettsolgt sjanger.

Alt tyder på at en "ferdigpakket målgruppe" har blitt viktigere de siste årene. En person med et etablert publikum vil ha så mye lettere for å ta med seg dette over i ny virksomhet, og gjennom medias velvillighet overfor det allerede kjente etablere seg i "ny virksomhet," så å si — følgelig jaktes det med lys og lykte på A-, B- og C-kjendiseri som er i stand til å krafse noen ord ned på papiret.

Jan Kjærstad refset i august i år litteraturkritikerne for å ha forbigått Lars Amund Vaages bok "Den framande byen", og skrev: "Hvordan kan en slik bok 'forsvinne'? Kan det skyldes en stadig tydeligere tendens - en avis-kritikk som er på vei inn i underholdningsbransjen? ... "Kritikeren er en journalist som leverer sin tekst til forlystelsesspaltene." Selve litteraturkritikeren er ikke tema her. Men det er i hvert fall ikke *bare* den kritiske offentligheten (les: litteraturkritikerne og litteraturanmelderne) som skal pålegges skyld for utviklingen. I langt større grad er det de mindre kritiske *formidlere*: Media (les: desken og – kanskje – journalistene), bokklubber, forlag, og bok-kremmere i alle fasonger. Det er disse som jakter tydeligst på det

som er lettselgelig, det som kommer med ferdigpakke­de mål­grupper og innebygde overskrifter. Kampen for at god litteratur skal kunne betraktes som godt stoff i seg selv, virker tapt i offentligheten og oppgitt av forlag og bokhandlere. **Nå er det "godt stoff" som er det "interessante": Forfatteren har blitt viktigere enn verket.**

Men i dette bildet finnes enda et jærtegn, som – hvis man fortolker det riktig – kan vendes til noe positivt: Norsk Kulturråds innkjøpsordning er igjen under debatt. Påny ser det ut til at man må gå til nye nedskjæringer i støtten. Så langt har disse avkortningene vært underlagt et osthøvelprinsipp, slik at man i praksis har fått oppgjør for eksempelvis 850 av innkjøpsordningens opprinnelige intensjon på 1000 eksemplarer. Dette osthøvelprinsippet er ikke godt; i lengden truer det først og fremst de "vanskelige" bøkene: Lyrikken og de fleste prosautgivelser som ikke går i bokklubb eller blir høyt prioritert av en eller annen salgskanal. Norsk Kulturråd har da også satt i gang en ny evaluering av innkjøpsordningen ved tidligere forlagssjef Halfdan W. Freihow, og bedt om å få forslag til endringer.

Og endringer i innkjøpsordningen er helt nødvendige nå, for å opprettholde det grunnleggende i innkjøpsordningens opprinnelige målsetning: Å bevare kvalitetslitteraturen. Midlene må i mye sterkere grad styres mot den virkelige kvalitetslitteraturen, de titlene som fortjener å bli omfattet av et generelt kulturvern. Økningen i mer eller mindre spekulativt motiverte utgivelser må ikke lenger omfattes av støtteordninger. Dermed holder det ikke lenger med osthøvelendringer, eller med justeringer av vurderingskomitéenes mandat slik at antallet såkalte "nullinger" øker. Det må skarpere lut til, men også klarere retningslinjer overfor forlagene. Og to-tre endringer peker seg ut som både gjennomførbare i praksis og ønskelige ut fra dagens situasjon:

For det første bør man fjerne kriminallitteraturen fra innkjøpsordningen. Inntil 1976 var den ikke omfattet, annet enn ved særskilt søknad, og ble bare innkjøpt hvis den fremviste litterært meritt. Det var en utmerket ordning som man idag med fordel kan vende tilbake til. **For det andre bør man underkaste hovedbøker på bokklubber særskilt vurdering.** Disse bøkene selger godt nok, både for forfatterne å leve av, og for forlagene å tjene på, og deres litterære kvalitet blir mer og mer diskutabel. **Og for det tredje bør man i hvert fall være villige til å diskutere om også debututgivelser skal vurderes særskilt.** Rekruttering er idag ikke et problem i bokbransjen, tvert om kan det diskuteres om ikke overetablering er et legitimt begrep å bruke.

Kanskje vil man ved hjelp av disse håndgrepene demme opp for noen av de styggeste tendensene til vulgarisering av samtidslitteraturen. Kanskje vil man på denne måten få forlagene til å tenke seg om en gang eller to før de tilbyr bokkontrakter til samtlige deltakere i "Baren" og tidligere værdamer fra TV2.

Det foregående skrev jeg i Dagbladet den 09.12.2000. Til det følgende:

Det videre er en lett redigert samling av de synspunkter jeg fremla i mine svar på diverse innlegg, intervjuer og kommentarer i Dagbladet, Dagsavisen, Aftenposten og Klassekampen. Noen gjentakelser og drøye sprang i logikken er uunngåelig på grunn av samskrivingen av tre forskjellige innlegg som er variasjoner av hverandre. De respektive innleggene mine sto i Dagbladet 22.12. ("Holy cow!"), Dagsavisen 23.12. ("La oss snakke om innkjøpsordningen") og Aftenposten 29.12.00 ("Stemland forundrer meg").

Imøtegåelse av diverse innlegg

Mot mitt ønske, men som en uunngåelig konsekvens av min argumentasjon for endringer i innkjøpsordningen (heretter IO) i en kronikk i Dagbladet den 9.12., har jeg kommet til å trekke i gang flere debatter som nå pågår i flere aviser. Enkelte ønsker først og fremst å debattere kriminalbøkene litterære verdi, andre hvordan litteraturen og forfatterne blir presentert i det offentlige rom. Selv ønsket jeg rett og slett å sette i gang en debatt om IO. Og selv om både Dagbladets og Dagsavisens dekning har vært av det saklige og gode slaget, vil jeg gjerne få kommentere noen momenter.

Innkjøpsordningen var en genistrek da den ble innført. Den tilfredsstilte forlagenes, forfatterne og bibliotekenes behov på samme tid. Men det geniale er ikke nødvendigvis perfekt, og det som ikke er perfekt må justeres iblant; derfor mine innspill til den pågående gjennomgang av IO. Siden 1965, da IO kom, har svært mye endret seg i litteratur-Norge, og endrede forutsetninger *må* prege en gjennomgang.

Kriminalbøkene sin posisjon er en slik endret forutsetning, og derfor årsaken til at jeg valgte dem ut som et litterært område som må vurderes nøye. Da Anne Holt debuterte syntes jeg hun var en interessant tilvekst til samtidslitteraturen med sin insider-bakgrunn og skriveførhet. Anne Holt *per se* bekymrer meg fortsatt ikke. Det som bekymrer meg er den formidable posisjon halehenget hennes har fått – Lindell, Rygg, Nesbø, for å nevne noen. Selvsagt var en slik suksess fristende å *forsøke* og kopiere, både for forlag og forfattere; det bekymringsfulle er at det *lyktes*. Man kan heller ikke hevde at kvaliteten på norske kriminalbøker nå er høyere enn tidligere, og at de som

sådan fortjener støtte i større grad enn tidligere, slik William Nygaard later til å mene: Måler man dagens krimforfattere mot Torolf Elster, André Bjerke, Gerd Nyquist, Anker Rogstad og Jon Michelet, for å nevne noen, er kvalitetsnivået nå ikke selv-sagt. Men for meg er det selve titteltallet som er det beste argumentet i denne saken.

Når det gjelder spørsmålet om hvilken litteratur og hvilke forfattere som får en posisjon i offentligheten, synes jeg det blir godt og ironisk illustrert idet man ruller ut Ari Behn for å slå løs på en tomtønne resirkulert fra sommerens diskusjon om hvordan man best kan skråle seg til spaltemillimetrene. At en utmerket forfatter som Hanne Ørstavik nå får større oppmerksomhet slår heller ikke helt og fullt ihjel mine synspunkter; enslige svarer gjør fortsatt ingen sommer.

At enkelte forfattere måtte bli støtt av mitt utspill, var umulig å unngå. Selv ønsket jeg ikke å navngi noen, for å slippe diskusjoner om relative størrelser. Det gjelder såvel kriminalforfattere som andre. I det lengste vil jeg fortsatt unngå en slik debatt, fordi den er vanskelig, stor, og såpass viktig i seg selv at den fortjener sin egen plass.

I sin kommentar 17.12., samt i en slags enquete i Klassekampen den 16.12., trekker Dagsavisens kulturredaktør Cathrine Sandnes så frem et vesentlig moment, nemlig at bokflommen generelt begynner å bli farlig stor. Dette henger etter mitt syn sammen med økningen i antallet kommersielle utgivelser, og igjen sammen med IO's generøsitet. IO's nåværende problem er at den er en nesten *for* stor suksess, i den forstand at den overstimulerer produksjonen. Når Sandnes sier at man ikke må skyte på IO, mener jeg derfor hun tar feil; jeg tror det er nettopp til IO man må skjele for å løse problemene. Jeg tror heller ikke at staten i all fremtid vil være en like velvillig og ekspansiv mesén, og jeg tror derfor at man allerede nå må begynne å se etter andre måter å fordele begrensede ressurser på. I denne sammenheng er det verdt å nevne at norsk essayistikk og oversatt kvalitetslitteratur har et skrikende behov for økte midler. Det jeg altså tar sikte på, er at man *omfordeler* midler, både innenfor IO's nåværende omfang og innenfor en IO med økte midler, ikke at man fjerner dem, slik enkelte har skullet ha det til at jeg mente. Jeg er slett ikke ute etter å rasere en uunnværlig støtteordning, men å justere den for å møte morgendagens krav.

IO er, som Bengt Calmeyer i andre ordelag påpekte i Dagsavisen 16.12., offentlighetens eneste virkelige instrument for å motvirke negative tendenser, slik den også var ment å gjøre da den ble innstiftet i 1965. At de negative tendensene

har endret karakter på disse 35 årene, er soleklart; at IO derfor må justeres følger etter min mening like klart av dette.

Det er ennå ikke grunn til å gå inn i den dypeste depresjon, men det er såvisst grunn til å rope et varsko, slik at bokbransjen ikke fortsetter å bli mer og mer lik popmusikkindustrien. Min bekymring både når det gjelder kriminalbøker og bøker skrevet av folk som tidligere har markert seg på andre måter i offentligheten, er i bunn og grunn en bekymring over tendenser i en utvikling – det er mitt stikkord: Tendenser – i samtidslitteraturen selv, og i formidlingen av den, som vil kreve en motkraft, og IO er denne motkraften. Det var altså IO, og ikke disse tendensene, som var mitt egentlige anliggende. Og jeg har såvisst ikke, som William Nygaard påstår, foreslått at man skal "bygge ned innkjøpsordningen". Hvis han har lest meg slik, er det på tide å oppklare den misforståelsen. IO må opprettholdes og utvides, det er jeg helt enig i. Men jeg tror altså dessverre ikke – muligens i motsetning til Nygaard og Forfatterforeningens formann, som er inne på samme spor – at Staten i all fremtid vil være en like velvillig og ekspansiv mesén. **Det jeg anser som nødvendig er at man omfordeler midler, både innenfor IO's nåværende omfang og innenfor en IO med økte midler, ikke at man fjerner dem.** De tre forslagene jeg fremsatte var i høyeste grad seriøst ment, i den form og med de forbehold og nyanser jeg uttrykte dem; forbehold og nyanser som dessverre i stor grad har blitt borte i den følgende debatten.

Det Eva Bratholm og flere andre har forbigått, er at IO i høyeste grad er en del av offentligheten. Det er derfor ikke helt riktig, som Bratholm skriver, at "den ene store arena er sårbar, uregjerlig og ofte urettferdig, men verneverdig". Ikke er arenaen så "en og stor" som Bratholm skal ha det til, og IO er slett ikke så uregjerlig. Tvert om er IO den delen av offentligheten som kan – og til en viss grad skal – styres. Den ble institusjonalisert som en *motkraft* mot en negativ utvikling; og som en motkraft, men basert på endrede forutsetninger, bør den videreutvikles.

Det er av flere av de ovenstående årsaker følgelig et mildt sagt underlig debattnivå Aftenpostens medarbeidere har lagt seg på i forhold til min kronikk. At avisens kulturredaktør Jan E. Hansen går ut i en konkurrerende avis med en overfladisk avvising av hele problemstillingen, holdt i syrlig nedlatende tone, får nå så være. Jeg føler større ubehag når Aftenpostens anmelder Terje Stemland trækker til i samme stil i en kommentar i Aftenposten 19.12.

Jeg har alltid holdt Stemland for å være et kunnskapsrikt og

vidsynt menneske; at vi i flere år har vært uenige om definisjonen av begrepet "kriminallitteratur", og hva som er godt og dårlig innenfor forskjellige definisjoner av det, har aldri rökket ved det. Desto større er min forundring og skuffelse når Stemland med uvant arroganse i praksis fradømmer meg enhver meningsberettigelse i enhver sak, nå og for all fremtid, uten på noe vis å begrunne styrken i formuleringene. Det kunne ikke falle meg inn å mene at Stemland på grunn av våre like reale som reelle meningsforskjeller om vurderingsspmål burde tre ut av sin litteraturkritikerrolle.

Hva angår *Stemlands* primære anliggende, kriminallitteraturens relative kvalitet, kan jeg ikke annet enn å forundres over at Stemland i sin egen avis avviser enhver sonndring mellom "krim og annen form for *belles lettres*" mens han til bladet *Forfatteren* (nr. 4, 2000), når han blir presentert for det faktum at han i 1999 anmeldte 76 bøker, sier: "Det er mange, men det er på et helt år. Og så er tallet stort fordi jeg anmelder mange krimbøker." Her sonndrer jo Stemland selv i høyeste grad mellom formene, og impliserer med all tydelighet at krim er lettere å lese og/eller går hurtigere å lese enn andre bøker, noe som er helt i tråd med det jeg sa i utgangspunktet for debatten.

Årsaken til at jeg kommer med mine innspill akkurat nå, er selvsagt at IO, ganske sikkert på grunn av titteltallets press på den, i disse dager er til vurdering, med henblikk på endringer. Halfdan W. Freihow, som skal utrede IO, er en kompetent person til dette arbeidet, og jeg trekker overhodet ikke hans vurderingsevne i tvil. Men denne gjennomgangen er kanskje det viktigste som har skjedd i litteratur-Norge siden ordningen ble innført i 1965, og innspill fra såvel som debatt i det offentlige rom er av den grunn likevel nødvendig mens den finner sted.

Det var på denne bakgrunn jeg fremsatte mine tre konkrete forslag til endringer. De tidligere debattene om innkjøpsordningen har vært fattige på konkrete og gjennomførbare forslag, og et sted må man begynne. Alle mine tre forslag har vanskelige sider, men de ville tross alt være mulig å institusjonalisere. Hvis man mener at mine forslag er for dårlige, bør man komme med alternative forslag; jeg skal gladelig støtte dem *fremfor* mine egne hvis jeg mener de er bedre.

Så håper jeg at man i hvert fall kan enes om at IO, i likhet med avisenes og etermedienes litteraturdekning, krever kontinuerlig oppmerksomhet og debatt. Slik krig er for viktig til å overlates til generalene, er hellige kuer kanskje for viktig til å overlates til brahminene, i hvert fall hvis de dobler i rollen som melkekuer.

Morten Harry Olsen er forfatter.

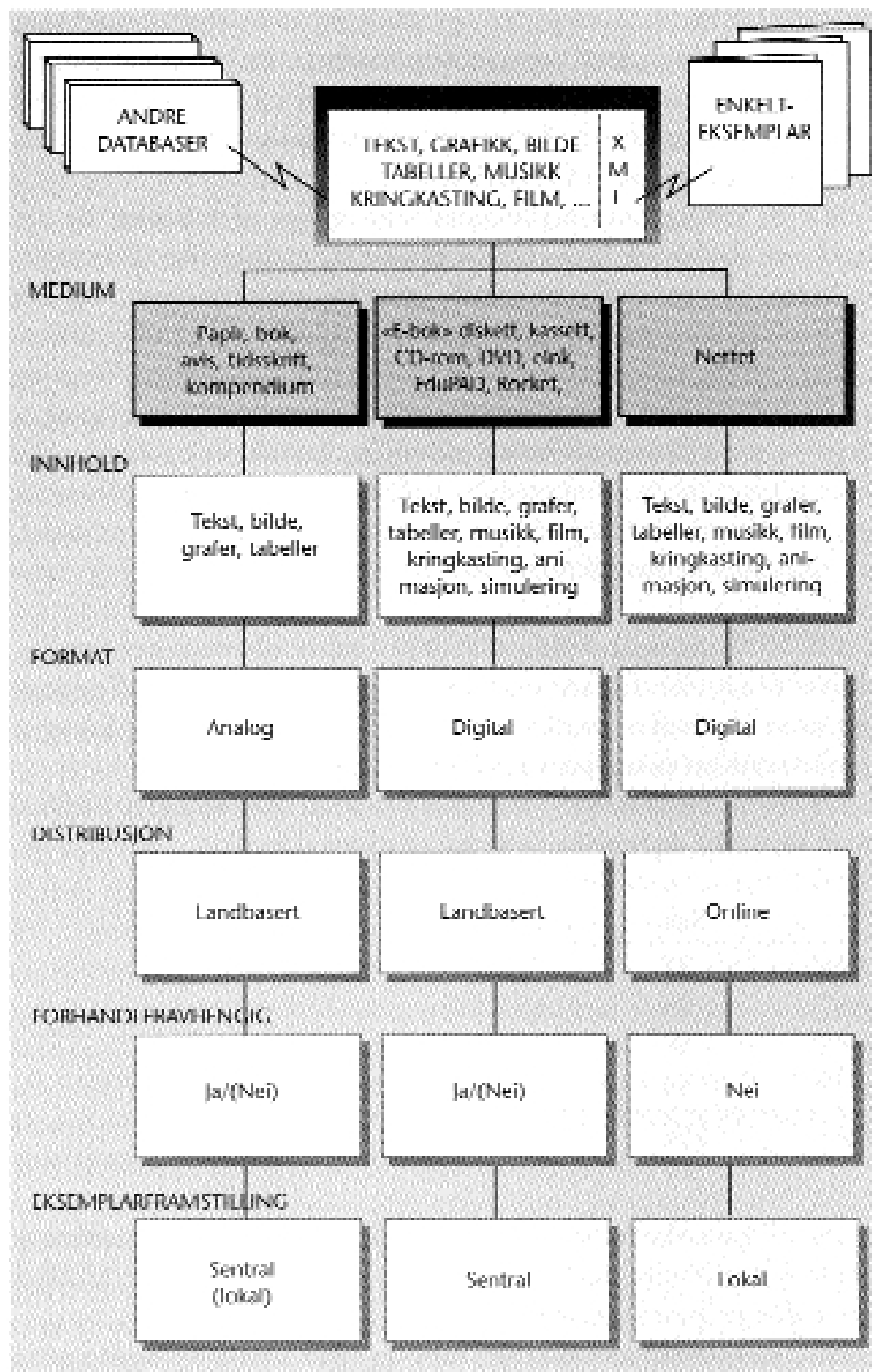
E-post: morten.h.olsen@morten-h-olsen.net.

Web-adresse: <http://www.morten-h-olsen.net/>.

Noen tabeller og figurer fra *Bok-Norge*

BOK-NORGE er en litteratursosiologisk oversikt over nettopp det norske litterære systemet med alle dets aktører, mekanismer og prosesser. Forfatter Trond Andreassen, til vanlig generalsekretær i Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO), kom ifjor med en oppdatert versjon av boken som utkom første gang i 1992. Han har også etablert et eget nettsted – <http://www.bok-norge.com> – med et fyldig tillegg i form av statistikk, avtaler og faktamateriale om Bok-Norge.

Nedenunder finner du utdrag fra boken i form av en figur som viser den nye bokøkonomiens tre hovedmedier: Bok, maskinlesbart medium og Internett.

Forbruket av massemedier per husstand i 1997

<i>Medium</i>	<i>Kroner per husholdning</i>	<i>Prosent av totalt forbruk</i>
Fjernsyn (apparat og lisens) og videospiller	2607	1,1
Aviser	1998	0,9
Hjemme-PC*	1288	0,6
Bøker (eksklusiv skolebøker)**	1231	0,6
Plater, kassetter, videofilmer	1173	0,5
Ukeblad og tidsskrifter***	1091	0,5
Radio, kassett- og platespiller	1053	0,5
Kino	244	0,1
Teater	155	0,1
Sum	10840	4,9

Andel som har benyttet ulike massemedier en gjennomsnittsdag 1991-99

<i>Medium</i>	<i>1991</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
Fjernsyn	81	84	82	84	83	84
Avis	84	84	82	84	81	81
Radio	71	66	59	61	59	60
Plate/kassett/CD	43	38	37	41	42	44
Tekst-TV	–	28	30	31	34	37
Hjemme-PC	–	9	12	13	17	21
Bøker	24	19	19	17	18	19
Ukeblad	21	20	18	17	16	15
Tidsskrift	18	16	16	15	14	15
Tegneserieblad	11	11	10	9	9	9
Video	10	8	9	9	8	9

Tid brukt til ulike massemedier en gjennomsnittsdag 1991-99

<i>Medium</i>	<i>1991</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
Fjernsyn	114	124	117	119	119	134
Radio	106	99	84	87	83	93
Plate/kassett/CD	40	31	30	36	33	34
Avis	39	40	38	36	34	33
Hjemme PC		9	11	12	13	18
Bøker	14	12	12	10	10	11
Video	8	5	7	6	6	7
Ukeblad	8	6	6	5	5	5
Tidskrift	6	5	5	4	4	2
Tegneserieblad	3	3	2	2	2	2
Minutter totalt	338	334	312	317	309	339

Mest leste sjangre 2000

<i>Sjanger</i>	<i>Totalt</i>	<i>Mann</i>	<i>Kvinne</i>
Fagbøker/jobbrelaterte bøker	38	43	32
Romaner og noveller	37	24	52
Leksikon og oppslagsbøker	33	32	34
Barnelitteratur	29	23	34
Hobbybøker/kolebøker	24	18	30
Serielitteratur m/krim og spenning	20	19	22
Biografier, memoarer	10	10	11
Reiselitteratur	9	9	9
Lyrikk/Dikt	5	3	7
Science fiction/fantasy	5	6	3
Ungdomslitteratur	5	3	7
Deharrbøker	4	5	3

Ordene og tallene

Av Hans Marius Hansteen

«Ulysten ved sosialstatistikk, som er så utbredt, beror på at statistiske beskrivelser av samfunnsforhold betoner faktisiteten på bekostning av meningssammenhengene, prosjektene», skriver Dag Østerberg i essayet "Den deskriptive sosialstatistikks gyldighetsområde".¹ Kjartan Fløgstad, som sammen med Østerberg hører til de mest markerte materialistiske tenkerne her i landet, har i boken *Osloprosessen* gitt seg den deskriptive sosialstatistikken i vold. Overfladisk sett mimer boken framstillingsformen i offentlige utgreiinger, med nummererte kapitler og underkapitler, illustrert med plansjer og underbygget av tabeller. Men der offentlige "styringsdokumenter", med Georg Johannesens ord består av eksakte tall omgitt av vage ord, gjør Fløgstad tallene til målestokken som han skriver sin fremstilling av endringsprosesser i hovedstaden opp imot: I møtet med tallenes tale er det ikke sterke meninger, men eksakte formuleringer som kreves.

Osloprosessen stiller spørsmål om og ved den såkalte avindustrialiseringen og dens virkninger for klassebevissthet, ideologiproduksjon og politisk orientering. Tallmaterialet får fram, på en overbevisende måte, det mange har ment: At "avindustrialisering" først og fremst er en flytting av industri, dels fra storbyene til andre landsdeler, men først og fremst fra de såkalte industrialiserte land til andre verdensdeler. Globalt har antallet industriarbeidere, absolutt og relativt aldri vært høyere enn i dag. Hvorfor dette avgjørende trekket ved globalisering er lite synlig i den "offentlige debatten", blir også tatt opp: «Globaliseringa svekkar det materielle i grunnlaget for å forstå globaliseringa.» (10.3 *Globaliseringsoffer*.)

Av en bokanmeldelse forventes vanligvis en mer eller mindre begrunnet kvalitetsvurdering. En vurdering av statistikkens kvalitet, krever imidlertid både tilgang til bakgrunns materialet og metodisk innsikt denne anmelder mangler. I likhet med Fløgstad, må jeg derfor stole på ekspertene, men når det er Statistisk sentralbyrå som på denne måten framstår som medforfatter, er det ingen grunn til å betvile tallmaterialet som sådant. Det bør også tilføyes at det vi har å gjøre med, nettopp er oversikter over tellbare størrelser, som folketall, sysselsetting, boligstørrelse og så videre. Mer problematiske anvendelser av statistiske metoder i samfunnsforskningen, som "meningsmålinger" og liknende, holdes klokkelig utenfor. Denne nøkternheteten er i tråd med Østerbergs avsluttende synspunkt: «For så vidt som mennesker sosialiseres, eller er med i

organisasjoner, eller tilhører en samfunnsklasse, er de ikke atskilt fra hverandre på en måte som deskriptiv statistikk forutsetter. Sosialstatistikks gyldighetsområde forekommer meg å være beskrivelsen av liberale og disiplinerte individer, samt beskrivelsen av faktisitet.»

Fløgstads eget bidrag til boken, teksten som ledsager tabellene, avviker, ikke uventet, fra gjengse samfunnsvitenskaplige utlegninger av statistisk materiale. På denne måten understrekes indirekte et annet av Østerbergs poenger, at statistikken ikke er en nøytral metode: «[D]eskriptiv sosialstatistikk er en sosiologisk teori, enten en feilaktig teori om alle slags forhold mellom mennesker, eller en riktig teori om en del av dem. [...] Den er en teori om sider ved den sosiale virkelighet som er viktige i hvert fall i et samfunn som vårt, og derfor en viktig sosiologisk teori.» Slik sett er det velmotivert når Fløgstad unngår å legge andre sosiologiske teorier mellom statistikken og sine egne kommentarer. Også den gjengse samfunnsvitenskapens framstillinger av statistisk observerte forhold er fortolkninger av fortolkninger, og representerer ikke et privilegert perspektiv, selv om dens skriftpraksiser er mektigere enn litteraturens. **Fløgstads selvbevisste skrift er et beskjedent mottiltak mot den administrativt innrettede samfunnsvitenskapens monopol på fortolkningen av den sosiale virkelighetens faktiske aspekter:** «Tal er sikre data. Tale metadata. / Den viser skilnaden mellom fakta og røyndom, mellom datarøyndomen og den verkelege. / Orda kringset røyndomen. / Litteratur er beleiring.» (Punkt 1.0.2. *Statistikk i strid*.)

Når det gjelder den litterære kvalitetsvurderingen, er det vanligvis slik at genreforventninger angir målestokken. En bok er "god" hvis den innfrir anmelderens mer eller mindre begrunne- de forventninger, og "viktig" i den grad den utfordrer disse: De beste bøkene — det være seg fag- eller skjønnlitterære — er de som innfrir forventninger leseren ikke visste om. Fløgstad hører til de forfattere som alltid legger listen høyt, både for seg selv og leserne, ikke minst ved sine bevisste utfordringer av genremessige og stilistiske konvensjoner. *Osloprosessen* er ikke noe unntak i så måte; hvis den skiller seg fra Fløgstads prosa for øvrig, er det ved å være mer ekstrem. Han har alltid blandet kunnskapsstoff inn i sine skjønnlitterære bøker, og diktningen inn i sin sakprosa. Nytt med denne boken, er på den ene siden mengden av harde fakta, presentert gjennom tall i tabeller; en motsats til den flytende fortellingen og meningsprosaens tankebaner. Og på den andre siden at teksten løses opp i nummererte fragmenter, i poetiske punkt- nedslag, løsrevne observasjoner og påstander. Bokens emne er et historisk forløp, men samles ikke i en fortelling, dens

anliggende er samfunnsanalytisk, men samles ikke i en argumentasjon. Dens diskurs er påpekende og fremvisende: «Og det er det ikkje eg, men kjeldene som seier,» lyder omkvedet.

Vurderingen av bokens kvaliteter må utsettes. Før noe slikt er mulig, må vi innsirkle dens betydning. Denne anmelderen ser det som sin primære oppgave å skissere de sammenhenger boken kan inngå i. To av dem har vi allerede gått inn på, nemlig *Osloprosessens* plass i Fløgstads forfatterskap, og den samfunnsanalytiske sammenhengen, hvor den inngår i en underjordisk dialog med blant annet Østerbergs sosiomaterialisme. Den tredje gir ser ut fra bokens emne, nemlig drøftingen av Oslo som by og hovedstad spesielt, og av utviklingstrekk i urbane fortetninger generelt.

For en nærmere karakteristikk av *Osloprosessen* som del av Fløgstads forfatterskap, kan bokens motto være et utgangspunkt. Det er hentet fra Walter Benjamins *Einbahnstrasse*, som oppfordrer poetene til å lære seg å behandle den moderne billedskriftens fullbyrdede form: Det statistiske og tekniske diagrammet. Den som kjenner litt til Benjamins skrifter, vil ane at det her ligger mer enn den åpenbare interessen for statistikk og koblingen mellom tegn og tall. For nødvendigheten av å lære seg å lese statistiske tabeller, gir seg for Benjamin ut fra den samme erkjennelsesinteressen som Fløgstad forfølger, nemlig å sette litteraturen i stand til å fortolke det moderne livet på en forpliktende måte. Da nytter det ikke å dikte i vei ut fra subjektets indre, også dette er gjennompreget av faktisiteten: Forestillingen om et indre liv er uløselig knyttet til forekomsten av liberale og disiplinerte individer: "Reolbarna", som Fløgstad kallar oss, middelklassebarna som har lært litteraturen å kjenne før vi gjør oss erfaringer med produksjonslivet. Men også den litterære teknikken til Fløgstad har et valgslektskap med Walter Benjamins: Fløgstads velkjente genreblanding, den ureine stilen, ordspillene og siteringen er kunstgrep som tilhører montasjeteknikken, som Benjamin både brukte og teoretiserte.

Montasjeformen skriver seg ikke fra litteraturen alene. Den ble særlig utforsket i dadaistiske kollasjer og i film og teater. I norsk sammenheng er *Vår ære og vår makt* et sentralt eksempel; Nordahl Griegs forbilder var Eisenstein og Brecht. For Benjamin var kjernen i montasjen *det dialektiske bildet*, som iscenesetter en kollisjon mellom motsatte betydninger av et fenomen: Stillbildet kan vise en prosess som et uttrykk for motstridende krefter. **Statistiske tabeller og tallmateriale oppstilt i tidsserier, er i seg selv en form for stillbilder av samfunnsprosessen, og i Fløgstads bok monteres de sammen med tekstfragmenter som nettopp har til hensikt å vise hvilke konflikter**

som er i spill i tilsynelatende rettlinjede og nødvendige endringer.

Bak dette ligger en vilje til samfunnsanalyse, og det er det som utgjør bokens politiske betydning. Bare konkrete analyser kan overvinne den motsetningen mellom voluntarisme og fatalisme som preger den såkalte samfunnsdebatten, der "verdier" settes opp mot "samfunnsøkonomiske nødvendigheter" i et evig spelekkoland. I forhold til dette er Fløgstad kyniker, i beste forstand. Som Machiavelli for fem hundre år siden, lever også vi i en tid hvor fatalismen er utbredt, «på grunn av de store omslag vi har sett og daglig ser, mot all menneskelig forventning, i den herskende tingenes orden». ² Machiavelli valgte å tro at vi er herre over om lag halvdelen av våre handlinger; å stole på lykken og å gi seg over til skjebnen er like dårlige alternativ. Denne tankegangen har affinitet til den situasjonistiske handlingsteorien som Dag Østerberg bygger inn i sin sosiologi, og som ligger til grunn for hans vurdering av sosialstatistikkens betydning for samfunnsanalysen.

En handlingssituasjon kan bare forstås ut fra dialektikken mellom faktisitet og prosjekt; mellom de gitte, sosiomaterielle begrensninger og muligheten for overskridelse av disse. Fatalismen beror på en overvurdering av faktisiteten, men like tvilsom er den voluntaristiske undervurderingen av den: Våre prosjekter blir ikke mer meningsfulle om vi underspiller det faktiske, tvert om. Den som ser vekk fra disse aspektene ved situasjonen, flykter, med Østerbergs uttrykk, inn i det imaginære, til dagdrømmen og den frie fantasi. En motvekt mot dette er sansen for tall.

I Østerbergs mest politiske bøker, *Makt og materiell* og *Samfunnsmotsetninger* fra først på 1970-tallet, var framhevingen av det sosiomaterielle perspektivet en advarsel mot revolusjonsromantikk, mot troen på at det er *viljen* som er avgjørende for en sosialistisk samfunnsforandring. At den grunnleggende riktige troen på arbeiderklassens historiske betydning kunne få slike utslag nettopp på denne tiden, er ikke så merkelig: Andelen av industriarbeidere kulminerte i Norge i 1971. I våre dager framstår slike tendenser nærmest som kuriøse, ettersom alle revolusjonære retninger er blitt marginaliserte i takt med den allmenne svekkelsen av arbeiderbevegelsen i Norge og vesten for øvrig. Men, og dette er noe av det viktigste Fløgstad får frem i *Osloprosessen*: Den *ideologiske* svekkelsen av arbeiderbevegelsen, og marginaliseringen av den marxistisk orienterte samfunnsanalysen er ikke en matematisk funksjon av en nedgang i antall industriarbeidsplasser. Saken er nemlig den at i Oslo, som er sentret for ideologipro-

duskjon i Norge, har denne prosessen vært ulike mye sterkere enn ellers i landet. Hovedstadens næringsstruktur blir stadig mer ensidig:

«Midt på sekstialet var dei fleste industribransjane framleis representerte i Oslo, og bransjefordelinga temmeleg jamn. I dag er dei klassiske industriane og dei store arbeidsplassane i tungindustrien så godt som forsvunne: Skipsbygging, stålverk, mekaniske verkstader. Industrisyssettinga blir dermed konsentrert om nokre få bransjar, som får større relativt betydning. I 1994 var såleis forlagsverksemd/grafisk industri (avisdrift medrekna) utan samanlikning den viktigaste industrigreina i Oslo. Av alle former for industriproduksjon er dette den mest typiske hovudstadsbransjen. Det dreiar seg verken om produktiv eller naudsynleg verksemd i klassisk forstand. Bransjen produserer kommunikasjon og ideologi, og i stadig stigande grad kommunikasjon som ideologi. [...] Samla kan vi slå fast at halvparten av Osloindustrien i dag driv ideologiproduksjon. Om lag 15 prosent forsyner hovudstadsinnbyggjarane med nærings- og nytingsmiddel. Ti prosent av Osloindustrien produserer psykofarmaka for den delen av folket ideologiproduksjonen og nytingsmidla aleine ikkje klarer å tilfredsstilla.» (10.0. *Forlag, nytingsmiddel, angstfordrivarar.*)

Dette kan forklare hvorfor en annen tendens til virkeligheteflukt enn den revolusjonsromantiske gjør seg så sterkt gjeldende i dag, nemlig den radikale individualismen som *Morgenbladet* er et idealtypisk eksempel på. I den — ikke bare i sidetall — tynne boken *Politisk manifest 2000*, gjeberder Erling Fossen, Steen Inge Jørgensen og Morten Andreas Strøksnes seg opposisjonelt og avantgardistisk, uten å fremsette et eneste synspunkt som er i alvorlig motstrid til regjeringens politikk. (Overskriften "Avskaff verneplikten", står for eksempel ikke for et antimilitaristisk program, men for en helhjertet oppslutning om NATOs nye strategikonsept og den aktuelle nedleggingen av det norske forsvaret til fordel for profesjonaliserte utrykningsstyrker.) Det mest radikale innsikten deres, er at "etisk forbruk" bare kan bli et slagkraftig "konsept" dersom staten, som de ellers ikke tror på, støtter forbrukerorganisasjonene med autoriserte merkeordninger. Forresten vil de at også statsformuen investeres moralsk: «Såkalt "etiske investeringer" er i ferd med å bli storindustri på internasjonalt plan — det viser seg at fond som stiller etiske krav kan gjøre det like godt som rent profitorienterte.»³ — Setningen demonstrerer ikke bare en høyt utviklet evne til sirkelslutninger (vi har råd til å sette profitten i andre rekke fordi etikk lønner seg), og en mangelfullt utviklet evne til språklig presisjon (investeringer som storindustri), den er også et pregant eksempel på det

Fløgstad kaller postologier som ikke kommer ut av det ideologiproduerende sentrum: «I staden for å drøfta korleis kapitalen trenger gjennom alt, ser dei på korleis moralen og verdiane blir borte.» (10.1 *Hovudstadsnæringar.*)

Den såkalte "urbanismen" får sitt pass påskrevet i *Osloprosessen*, men dette er mindre viktig enn at tallmaterialet er med på å gjøre slike fenomener forståelige. Sammen med Østerbergs bok *Arkitektur og sosiologi i Oslo* fra 1998, viser *Osloprosessen* hvordan nærings- og materiellstrukturene i den norske hovedstaden på den ene siden produserer liberale og disiplinerte individer med manglende sans for faktisiteten, og på den andre siden en faktisitet som svekker forutsetningene for sosialisering, organisering og klassebevissthet: «Byens materiellstrukturar held fast dei industriskapte klasseforskjellane. Det etterindustrielle samfunnet fører vidare kelaskeskilnadene, men ikkje midla til å motarbeida dei.» (12.6 *Byens materiellstrukturar.*)

Både de konkrete og de prisipielle sidene av Fløgstads og Østerbergs bøker om Oslo er viktige også (og ikke minst?) for oss som lever andre steder enn i hovedstaden. For det første forholder vi oss til Oslo enten vi vil eller ikke, og det er godt å få hjelp til å forstå hva det er som foregår der. Samtidig har analysene betydelig overføringsverdi i forhold til parallelle, men ikke identiske, utviklingstrekk i andre fortetningsområder: Selv kunne jeg for eksempel ønske meg tilsvarende undersøkelser av den utviklingen som er i ferd med å omdanne Bergen til et veikryss mellom Mongstad og Leirvik. Og hva motarbeidelse av klasseforskjeller og byggingen av et annerledes samfunn angår, er muligheten for overskridelse også betinget av en realistisk situasjonsforståelse. ***Osloprosessen underbygger det mange av oss har en følelse av, nemlig at motstanden — ideologisk og praktisk — neppe er sterkest nær maktens sentrum. Men fraværende er motstanden ikke i Oslo heller. For bøker som disse kan bare skrives av ekte oslofolk.*** De undergraver dialektisk fordommene mot Oslo, og den flukten til det imaginære som vår hemmede og hemmende oslohets stundom representerer. Det er ikke sant at alle oslofolk er dumme; noen av dem — for eksempel Fløgstad og Østerberg — skriver skarpe og innsiktsfulle bøker.

*Hans Marius Hansteen er stipendiat ved filosofisk institutt ved UiB. Han har tidligere gitt ut essaysamlingen *Ordet fangar. E-post: hans.hansteen@fil.uib.no.**

Noter:

¹ Østerberg: *Fortolkende sosiologi I*, Oslo 1993

² Machiavelli: *Fyrsten*, norsk utg. v/ H. P. L'Orange, Oslo 1948

³ Fossen m.fl. *Politisk manifest 2000*, Oslo 2000 s 34f.

Den dialogiske journalisten

Av Magne Drangeid

Mange journalistiske artiklar forvrengjer kjeldene sine meininger sjølv om teksten ikkje inneheld faktiske feil. Det er noko med tonen, noko med hovudinntrykket som får intervjuobjektet til å riva seg i håret! Journalisten sukker berre; endå ein av desse maktmenneska, tenkjer han, og det har han ofte rett i. Likevel; kanskje finst det gode grunnar for at journalisten bør ta også slike kverulantiske kjelder meir på alvor?

Den journalistiske artikkelen kan godt samanliknast med eit orkester der kjeldene speler ulike instrument. I dette biletet er journalisten dirigent. Det er han som bestemmer, som opnar opp for solostemmer og som samstundes skal få alle instrumenta til å klinga saman. Journalisten kan dessutan spela sitt eige instrument. Han kan blanda seg inn i andre sine stemmer eller han kan ta hovudrolla og sjølv spela førstefiolin.

Denne samanlikninga mellom skrift og musikk er inspirert av den russiske litteraturvitaren Mikhail Bakhtin (1895-1975) og det han kalla den polyfone eller fleirstemte romanen.

Bakhtins syn på romanen som eit orkester med mange sjølvstendig klingande stemmer, har hatt stor innverknad på tekstomgrepet dei siste 30 åra. Bakhtin skreiv det første store verket sitt, *Problemy poetiki Dostoevskogo*, så tidleg som 1929. Han var lenge fullstendig gløymd, men blei trekt fram igjen på 60-talet, og har sidan vore ein sentral inspirator for poststrukturalistiske teoretikarar.

I Norge har forfattarar som Kjartan Fløgstad, Jan Kjærstad og Jon Fosse interessert seg for Bakhtin, men etter mi meining bør han vera av interesse også for journalistikken. Eg tenkjer då særleg på det kompliserte og ofte problematiske forholdet mellom journalistens eiga skriftstemme, og kjeldene sine stemmer. Bakhtin sine teoriar kan gi journalisten ei djupare forståing av det spelet av betydning som oppstår i møtet mellom desse stemmene - stemmer som også i seg sjølv kan klinga fleirstemt, som er sette saman av ulike ideologiar og sosiolektar.

Problemet for kjeldene er at journalisten ofte, og ikkje utan grunn, vernar om teksten sin på ein ganske autoritær måte. Det er nok å visa til pressens "vær varsom"-plakat, paragraf 3.8:

"Endring av avgitte uttalelser bør begrenses til korrigering av faktiske feil. Ingen uten redaksjonell myndighet kan gripe inn i redigering og presentasjon av

redaksjonelt materiale."

Mange gonger kan likevel kjeldene ha gode grunnar til å visa harme - også i dei tilfella der journalisten ikkje han gripast i ein einaste faktisk feil. Ja, eigentleg er det slik at utan faktiske feil står kjeldene temmeleg svakt, fordi det er så vanskeleg å fastslå nøyaktig kva som er gale med artikkelen. Det kan vera tonen, skrivemåten, noko i formuleringane eller i komposisjonen. Å få journalisten til å "retta opp" ein slik artikkel er ikkje lett. Sjølv etter fleire retterundar er kjelda ofte like misnøgd. Mange kjelder gir berre opp. Dei sluttar å bry seg eller dei nektar å uttala seg ved neste krossveg. Alle journalistar har vel treft på typen. Berre ordet journalist får piggene deira til å strutta.

Særleg dei kjeldene som representerer makt, prøver ofte å pressa ideologien sin gjennom i den journalistiske teksten. Journalisten kan då verna om integriteten sin ved å visa til "vær varsom", paragraf 1.3:

"Pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet. Den kan ikke gi etter for press fra noen som vil hindre åpen debatt, fri informasjonsformidling og fri adgang til kildene."

Det journalisten har lett for å gløyma er at også kjelda har meininger- og språk- og stil med krav på respekt. Igjen er det interessant å visa til "vær varsom", denne gongen punkt 3.7:

"Pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser. Direkte sitater skal gjengis presist."

Når journalisten refererer meningsinnholdet, vil teksten lett bli ei blanding av journalist-stemma og kjelda si stemme.

Journalisten kan la kjelda sine ord- og seiemåtar gjennomsyra sitt eige språk, eller han kan la sin eigen stilltone domine- ra. Då er det ingen ting i vegen for at journalist-stemma kan undergrava kjelda. Kjelda kan bli eit hjelpelaust offer for journalist-dirigentens ironisering. Om dette kan forsvarast vil vera avhengig av saka og situasjonen, men uansett er det viktig at journalisten er klar over kva makt han nyttar seg av.

Verre er det der journalisten gir inntrykk av at kjelda er den som speler solo, men der journalist-stemma likevel snik seg inn og vil vera med å prega dansen. Dette kan skje i direkte replikkar. Problemet, ialfall i norsk praksis, er at ein replikk sjeldan er eit autentisk sitat. Journalisten nyttar ikkje sitateikn, men ein liten replikkstrek, og kjelda sine replikkar blir

ofte brukt berre for å få variasjon mellom direkte tale og gjenforteljning. Slik eg forstår "vær varsom" må kravet vera at direkte tale skal reknast som sitat. Direkte tale skal skrivast slik kjelda har ordlagt seg, med same ordval og setningsstruktur, ikkje renska for meir enn det som er absolutt nødvendig for å gjengi tale i skrift.

I dagens praksis er direkte tale oftast ikkje anna enn eit omtrentleg samandrag, - ofte er det rett og slett journalistens eiga stemme som kling sterkast, men fordekt som kjelda si stemme. Særleg komplisert blir dette der dei to stemmene ikkje berre er stilistisk ulike, men der dei representerer ideologiar som står i opposisjon til kvarandre. I eit slikt tilfelle kan kjelda faktisk bli underminert av ord og uttrykk i sine "eigne" replikkar!

Når kjelda er misnøgd, kan problemet altså liggja i at journalisten har køyrt over kjelda si stemme. Journalisten har då, som Bakhtin seier, gjort teksten monologisk. Dette har han fått til ved å gjera alle elementa til tenarar av sin eigen ideologi. Det motsette vil vera det Bakhtin kallar ein dialogisk diskurs, ein tekst der forteljarens stemme ikkje overdøyver dei framande stemmene, men i staden går inn i ein samtale med dei, orkestrerer dei, let dei bli spelte ut mot kvarandre, men med stor grad av fridom -- omlag som stemmene i barokkens polyfone musikk. På denne måten kan den journalistiske artikkelen bli eit flettverk av subjektive røyster som, sett under eitt, kan tilfredstilla journalistikkens vanskelege objektivitetskrav. I allfall bør det vera mogleg å gjera journalistikken til fair play.

Dette vil ikkje seia det same som at journalisten skal leggja seg flat, eller berre stå fram som ein nøytral organisator av eit tekstleg, ideologisk kjeldeorkester. Journalisten skal vera klar over makta si, og han skal vera villig til å bruka denne makta som ei nødvendig motmakt. Dette kan vera aktuelt når kjeldene speler opp med krav om einsretting og kontroll.

Samstundes må den dialogiske journalisten vera klar over at det eintydige, det autoritative, det offisielle- og undertrykkjande, det som Bakhtin kallar for sentripetale krefter i språket, er krefter som stadig kjempar om makta både i kjeldene sitt - og i journalisten sitt eige språk. Den autoritative diskursen finst overalt rundt oss, den invaderer oss og har stor makt over oss. Motkrafta mot dette einsrettande maktspråket er nettopp det dialogiske, det som Bakhtin kallar heteroglossia, det fleirtydige, samansette ordet, det ustabile og undergravande, dei sentrifugale kreftene som gjer at konteksten alltid overstyrer teksten slik at norm- og meningsberarar aldri

er stabile, men avhengige av tid og stad, av sosiale- historiske og psykologiske tilhøve. I denne kampen mellom det autoritative språket og det undergravande, bør journalisten ta stilling - men han må samstundes forstå at det undertrykkjande alltid ligg der som ein aksent, også i hans eige journalist-språk.

Magne Drangeid er stipendiat ved Høgskulen i Stavanger, der han forskar på Alexander L. Kiellands forfatterskap. Han har tidlegare undervist ved Journalistutdanninga i Stavanger.

E-post: magne.drangeid@hum.his.no.

Web-adresse: <http://www.his.no/~drangeid.hum.vit.his/>.

Litteratur:

Michail Bakhtin:

Dostojevskijs Poetik, Anthropos, Gråbo 1991.

The Dialogic Imagination, University of Texas Press, Austin 1981.

Journalistikkens dialektikk?

Av Georg Johannesen

"Journalistikkens dialektikk?" er et lite utdrag fra essayet *HANS SKJERVHEIM OG DET KOMMUNIKATIVE MISTAKET*. Dette essayet finnes i Retorisk Årbok 2000, som er den årlige publikasjonen fra Retorisk Forum i Bergen, med Johannesen som formann. Årboka kommer i salg fra våren 2001. Essayet er imidlertid å finne i sin helhet også i nettversjonen av KULTURSKRIFT, se <http://www.localmotives.com>. Her inngår essayet i en serie vi har kalt *ESSAYS OM SEINMODERNE (NORSKE) MISTAK*, sammen med "Det instrumentalistiske mistaket", av Hans Skjervheim, og "Det journalistiske mistaket", av Martin Eide.

Sosialfilosofen Gunnar Skirbekk har kalt journalisten en "feudal paternalist". Journalisten tror at han er valgt av markedet fordi hans avis alltid forsvaret gode og avmektige avislesere mot gale, onde og allmektige makthavere i stat, kommune, børs og katedral. Verden er tredelt i 1. ond makt, 2. gode, men svake seere og lyttere, og 3. gode, men sterke journalister. *Journalistene er edle riddere fra europeisk middelalder. Journalisten bruker bjelken i øyet som PC, mikroskop, teleskop, fjernsynskamera, kontaktlinser og baderomsspeil.* Mediateorien er manikeisk: Flisen i maktens øye er det ondes imperium. Makt er Satans galaks. Media er en vitenskapsfiksjon. Verdenshistorien er døgnnet rundt journalistens våkne mareritt, der hans dagdrøm stadig bare er "bad private poetry". Redaktøren har rusk på øyet når han sover. Øyet klør. Øyet er bjelken han ser med, som Hans Skjervheim innså. Aristoteles bandt retorikkens begrep om overtalelse til logikkens begrep om det sannsynlige. Slik oppstod en antropologi som er en retorikk. I essayet med den altomfattende tittelen: "Diktinga sitt forhold til politikken og filosofien" (1967) ga Hans Skjervheim over for mye. Hans Skjervheim skrev ikke ofte nok om *Faidros*, der Platon la Sokrates tett opp mot sofistikken og mot en aksept av retorikken. Hans Skjervheim så ikke retorikkens vendepunkt: "...det er åpenbart like tåpelig å godta overtalelser fra en matematiker som å kreve bevis av en talekunstner" (Aristoteles: *Etikk*, 1997 (Bekker, 1094 ab)). Retorikken ble ikke en sosiologi, men en antropologi. Det retoriske oppdragelsessystemet gjaldt skoler, domstoler, ytringer og levemåter.

Institusjoner er distribusjonsregler i sosiale rom. (Pierre Bourdieu). Profesjonsideologier er ikke kommunikative mistak. Yrker og håndverk er neokorporative livssyn. Det kommunikative mistaket begås av professorer, psykiatere, filosofer, diktere, jurister, prester, redaktører, radikale forfattere og frie essayister. Filosofi fins i en indre og ytre kontekst. Fremstillingen av filosofien er retorisk. Dette er like uunngåelig og selvsagt som at filosofer bruker de grammatiske regler i sitt eget språk. Retorisk innhold har forrang fremfor grammatikkens former. Talerens ethos er minst fire kardinaldygder, som blir bygget ut til minst syv døds- og minst syv levemåter. Eselbro til dygdproblemet: Stolthet er en kristen synd, som er en gresk dygd. Spenningsforholdet er ikke konstant, men blir aktualisert i en ny situasjon. Hans Skjervheim var med Gunnar Skirbekks ord "retta inn mot 'negasjon' av moteriktige synspunkt" (s. 91f.), men oppfatningen av hva som var moteriktig kunne av og til være moteriktig. *Da er Hans Skjervheims filosofisme et instrumentalistisk grep, fremstilt som kommunikativ samhandling. Techne blir doxa og doxa episteme. Journalister taler på vegne av to millioner sannhetskjærlige aviskjøpere. Martin Eide har formulert journalistikkens tredelte ideologi: Verden er: 1. Makten. 2. Folket og 3. Media. Media er for folket og mot makten.* Ulf Torgersen har påpekt at et yrkes oppgang krever forsvinningsnumre opp i den universelle morals mørkeblå himmel. Feltskjærer og barber i år 1700 var i år 2000 opphøyd til katastrofepsykiater og hjertekirurg. Journalister er adlet til riddere for enker og faderløse. Estetikken stod i to hundre år over kunsten med rett til å bestemme om den var ekte kunst.

Georg Johannesen er forfatter og retorikkprofessor. Siste utgivelse er *Litteraturens norske nullpunkt*. Han er formann i Retorisk Forum., som er et av tre iverrfaglige fora under Senter for Europeiske Kulturstudier (SEK) ved UiB. Web-adresse: <http://www.uib.no/sek/retoriskf.htm>.

Skrift om den politiske kulturens kulturskrift

Kulturpolitikk i en mediatid

Av Turid Birkeland

Norge har kunstnere av verdensformat. Over hele landet finnes det et yrende mangfold av profesjonelle utøvere og amatører innen kulturlivet. Hvorfor rynker vi ikke da på nesa over følgende introduksjon i TV2s årskavalkade: "Og nå til kultur - som faktisk ikke er så smalt og kjedelig som man skulle tro..?"

I dag rystes vi til grunnvollene i den norske sjel av rasistisk motiverte drap. For kort tid siden var det globaliseringens mulige overgrep mot nasjonal identitet som skapte frykt. Alt dette er, for å bruke et velkjent slagord fra 1994 – "Et spørsmål om verdier". Et spørsmål om hvilke verdier et samfunn skal holde seg med.

Verdiskaping

Hvorfor får vi ikke en debatt om verdiskaperne i samfunnet? Vel, Verdikommisjonen ble opprettet. Det skjedde uten store politiske protester. Først lenge etterpå, da fiaskoen var et faktum, turde skap-kritikere å le åpenlyst over dette nymoralistiske forsøket på å gjenerobre politikkenes makt over moralbegrepet. Når et slikt meningsvakuum fikk oppstå – er det kanskje ikke til å undres over at en debatt om samfunnets virkelige verdiskapende arena uteblir. Sannsynligvis også fordi kunst- og kulturlivet ikke lenger oppleves som en tydelig nok verdileverandør.

Hvor kommer ufarliggjøringen og gjespet fra? Hvem har skapt holdningene? La meg prøve meg på en liten ansvarsdeling. Men først til de som måtte lese dette og tenke: "Har kunstens posisjon i den almene befolkning egentlig noen betydning?" La meg si det slik - det burde være et tankekors at "Hotell Caesar" og "dritt-sekk-TV-varianter" er de av vår tids kulturuttrykk (*NB! Jeg bruker ikke forstavelsen kunst-!*) som har skapt størst folkelig engasjement i det siste. Særlig bør det være et tankekors for dem som undres over meningsmålingenes sørgelige bevis på navlebeskuelsens frammarsj. **Verdier på norsk betyr enten a) kirkens moralsyn eller b) og som oftest - næringspolitikk.** Der verdiskaping er det som materialiserer seg i næringsutvikling, infrastruktur, tunneler og sykehussenger. Industrisamfunnets materialistiske fokus har vedvart som det politiske credo langt inn i informasjonssamfunnet.

Budsjettkrigen

Et parti taper ikke stemmer på manglende teaterbevilgninger (det kan til og med se ut som tvert imot!), men kan se ettsifrede resultater i møte uten troverdig helsepolitikk. Du dør ikke av

mangel på teater og samtidsmusikk, men du kan dø av manglende helsetilbud. Så banal, men likevel så nådeløs er budsjettlogikken. En slik tradisjon gjør det forståelig at tidligere kulturministre har iscenesatt retoriske prosjekter som "Kultur og helse", "Kultur og eldre" og "Kultur og arbeid", som velmente forsøk på å vise politiske sammenhenger, men først og fremst i jakt på mer generøse pengesekker. Satsing på kultur har vært en vanskelig fane å bære til torgs uten hjelp fra håndgripelige størrelser og velkjente politiske temaer. Det har gjort kulturpolitikken mer konturløs og dens egentlige grunnleggende verdi vanskeligere å få øye på.

Kulturpolitikken formes også av den øredøvende debattvegring feltet omgir seg med. Jeg har aldri vært borti noe politisk område som er mer skjermet fra pressens kritiske blikk. Kulturjournalistikk er i regelen anmelderi, ganske fritt for politiske betraktninger utover den sedvanlige konklusjon: – "større bevilgninger".

Mytevern

Kulturlivets etablerte aktører synes egentlig å befinne seg vel med en slik mangel på belysning og kritikk. Det skal tirres lenge og vel før vi får en virkelig debatt om kulturpolitikk. Slik vi for eksempel endelig har sett skje i forhold til teatrene eller NRK. Det kan synes som det er en regjerende oppfatning at en åpen debatt om kulturlivets egentlige situasjon vil kunne fange politikernes interesse kun slik at de fristes til nedskjæring.

Debattvegring handler også om makt. Penger er makt. Den som sitter med sugerøret ned i et magert kulturbudsjett gir det ikke villig fra seg. Det kan være i disse institusjoners egen interesse å opprettholde status quo og logre med en kulturpolitikk som konsekvent favoriserer det kjente og etablerte uttrykk. Kombinasjonen av manglende politisk reformvilje og manglende påtrykk for endring, gjør at vi lever videre med forestillingen om at kulturpolitikk kun et er spørsmål om mer eller mindre penger på budsjettet. På denne måten kan virkeligheten tilsløres og myter overleve. Myter som for eksempel at ikke-kommersiell kunst = egen post på kulturbudsjettet. Vi ser gjennom fingrene med at våre tyngste kulturinstitusjoner også har et markedstilpasset repertoar, godt tilpasset sitt mest trofaste publikum. Det får lov å skje så lenge billettinntektene er overbevisende og Csardas-fyrstinnen er definert som høyverdige. Manglende tilgjengelighet, svært ulik fordeling av kulturbruk i befolkningen, urettferdig fordeling mellom kunstuttrykk og kunstnergrupper, mangelfull kvalitetsprøving eller sentralistisk styring som hinder for regionalt mangfold - er hver for seg problemstillinger som burde engasjere.

Mens gresset gror, dør kua

Problemet for institusjonene oppstår den dagen de ikke kan hvile på sitt trofaste publikum. Den dagen de for alvor opplever at nye generasjoner har gått til andre scener, andre saler og andre sofaer. Den dagen vil vi kanskje oppleve at FrP får rett - vi vil ikke betale for et kulturtilbud vi ikke bruker. Problemet for kunstproduksjonen som befinner seg utenfor den statlige omsorg, er at den til tross for mangfold, kvalitet og eksperimentering ikke finner finansiering, og vegrer seg derfor med all mulig rett fra å leve opp til myten om at stor kunst skapes i ytterste nød. Det finnes politiske retninger som i særdeleshet er opptatt av å bevare norsk identitet. Og det finnes dem som evner å se at internasjonaliseringen stiller oss overfor andre løsninger enn isolasjon. Felles for dem begge er likevel at industrisamfunnets logikk og sentralistiske virkemidler ikke slipper taket. Ei heller ser det ut til at kunsten og kulturens faktiske betydning så langt har trengt lenger igjennom enn til honorstadiet.

Uten endring av den politiske blikkretningen, vil vi risikere at vårt viktigste redskap for å skape meningsmangfold og verdi-debatt blir fullt ut overlatt andre aktører. Aktører som vi med sikkerhet kan si har større omsorg for inntjeningsmuligheter enn for norsk språk, tilgjengelighet, eksperimentering og meningsmangfold.

Tid for forandring

Etter en slik dommedagsbeskrivelse, skal jeg skynde meg å si to ting.

1. Jeg er ukuelig optimist på kunstens vegne
2. Jeg er også optimist på vegne av kulturpolitikken.

Kunstens kraft vil overleve selv manglende politisk evne, men jeg tror dessuten at vi ser kimer til politisk taktskifte. Mest av alt som resultat av den bevegelse som skjer i tida. Det er i dag en voksende forståelse for behovet for kreativ kapital og kompetanse, ikke minst i næringslivet. Teknologisk utvikling og internasjonalisering kan på en side oppleves som en trussel mot kunstneriske uttrykk, men tydeliggjør samtidig viktigheten av et kompetansebegrep som inkluderer kultur. Fra det enkelte menneskets behov for kulturell ballast i sin selvrealisering, til bedrifter og samfunns behov for kulturforståelse og kreativ kompetanse.

Arbeiderpartiets nye kulturpolitiske programformuleringer er i denne sammenheng faktisk et ganske beskjedent bidrag. Det er likevel mitt håp at den prosessen som jeg de siste to årene har ledet på vegne av partiet, vil bidra til en tettere dialog

mellom kunstliv og politikk – og over tid vil føre fram til spennende endringer av politikk og bevissthet. **Det spiller selvfølgelig en rolle at landets regjeringsparti faktisk vedtar omfattende endringer av den kulturpolitikken som har blitt ført de siste tyve årene.** Det blir i programmet tatt hensyn til at industrisamfunnets tid er forbi, og at vi faktisk har et særlig ansvar for å fortelle vår tids historie. Men som vi alle vet - programmerklæringer er sjelden nok. Virkeliggjøring fordrer et faktisk påtrykk utenfra og en faktisk vilje innenfra. Og antagelig i denne rekkefølgen. Det er i hvert fall min konklusjon etter å ha ledet dette arbeidet fram til landsmøtets behandling høsten 2000. Foruten at Arbeiderpartiet har vedtatt en kraftig årlig økning av kulturbudsjettet framover, kan hovedessensen i rapportens reformforslag beskrives med følgende strekpunkter:

- *Regionalisering.* Et farvel til den sentralistiske tenkning og over til regionalt ansvar. Hvor målet er større nasjonalt kulturelt mangfold og mulighet for kunstnerisk virke i alle landets regioner.
- *Fornyng.* Modernisering av kulturinstitusjonene, gjennom forsøksprosjekter og regional tilpasning. (Det som er en egnet modell i Oslo er det ikke nødvendigvis i Stavanger) Endring av det offentliges tilskuddsordninger til kunst- og kulturformål, med større vekt på kvalitet og innhold.
- *Rettferdig fordeling.* Med vekt på en mer rettferdig fordeling av midler mellom kunstuttrykk, og økt tilgjengelighet for publikum.

(Programmet finnes på Internett: www.dna.no)

Den kvaliteten vi i dag ser innen norsk kulturliv er ikke kommet tilfeldig. Det er det heller ingen grunn til å tro at framtidens kvalitet vil gjøre. **En av de gode tradisjonene vi kan ta med oss videre fra industrisamfunnet, er den vekt etterkrigspolitikerne la på kulturens betydning for den enkeltes livskvalitet og kompetanse.** Med en slik forståelse i bunn må det være lov å håpe at ingen trenger å komme trekkende med kulturtilbud som redningen for avbefolkede bygder, for menneskers helsetilstand eller for meningsfylde i tilværelsen. Og skal vår samtid få en annen historieforteller enn kommersielt underholdnings-TV, er det kanskje på tide at noen og en hver tar bladet fra munnen. Det er utrolig hvor lydhardt det politiske systemet egentlig er.

Turid Birkeland er tidligere kulturminister. Nylig ferdig med to års programarbeid for AP om kunst- og kulturfeltet i Norge.

Web-adresse: <http://www.dna.no/internet/politikk/utredninger/utrednsekr/>

Lenker til de politiske partienes arbeidsprogram for 2001-2005, med eventuelle visjoner for norsk kunst og kultur...

- Birkelandrapporten - <http://www.dna.no/internett/politikk/utredninger/utrednsekr/>
- Arbeiderpartiet - <http://www.dna.no/internett/politikk/program/3732/3741/>
- Fremskrittspartiet - <http://www.frp.no/>
- Høyre - <http://www.hoyre.no/2000/program/gjordetmulig/program-Kultur.html>
- Kristelig Folkeparti - <http://www.krf.no/>
- SV - <http://www.sv.no/politikk/program/utkast/>
- Senterpartiet - http://www.senterpartiet.no/politikk/program01-05/program_intro.html#kunstkultur
- Venstre - <http://www.venstre.no/pol/stvprog/kap2.html#2.4>
- RV - <http://www.rv.no/politikk/prinsippprogram/forslag2001/2.html#frikultur>

REDAKSJONEN GJØR OPPMERKSOM PÅ AT DETTE ER LENKER TIL *FORSLAG TIL ARBEIDSPROGRAM*. DE FLESTE VEDTAS ENDELIG I LØPET AV VÅREN 2001.

REDAKSJONEN VIL GJERNE OGSÅ ANBEFALE EN NORSK POLITISK NETTSIDE SOM TILBYR ET STORT ARSENAL AV PEKERE TIL VIKTIGE LOKALE, NASJONALE OG INTERNASJONALE POLITISKE NETTSIDER. DET ER EN SIDE SOM GODT KAN BRUKES AV ALLE PARTIER:

AKP sin pekeroversikt - <http://www.akp.no/verktoy/pekere.htm>

Fortsatt partipresse

Av Paul Bjerke

Det er 25 år siden avisene innledet 'frigjøringen' fra partiene. Men ledere og kommentarer i norsk dagspresse har fortsatt en overraskende tydelig partipolitisk profil.

Basert på en bevilgning fra Rådet for anvendt medieforskning har jeg analysert alle ledere og kommentarer i norske aviser under regjeringsskrisen i mars i fjor. **Resultatene er entydige: Gamle sentrumsaviser er sentrumsvennlige, gamle ap-aviser er ap-vennlige, mens høyreavisene – liksom høyrefolk flest – deler seg i to grupper: De som vil gjenopprette det borgerlige samarbeidet fra Borten- og Willoch-tida og de som vil ha allianse av det 'moderne' Arbeiderpartiet og Høyre.**

Disse partipolitiske profilene ytrer seg ikke først og fremst ved klare standpunkter til regjeringsskiftet. Bare i åtte prosent av artiklene blir det ytret en klar mening om regjeringsskiftet var til gagn eller ulykke for folk og land. **Den politiske profilen viser seg ved systematisk positiv eller negativ omtale av de ulike alternativene.**

Tydeligst er de gamle sentrumsavisene, paradoksalt nok de samme som først brøt med sitt parti. Det gjelder ikke bare mer 'ideologiske' riksaviser som Vårt Land og Nationen, men også store regionaviser som Stavanger Aftenblad og Bergens Tidende. Av 15 gamle sentrumsaviser er hele 13 'sentrumsvennlige' også i mars 2000,

De tidligere Arbeiderparti-avisene er på samme måte fortsatt Ap-vennlige, kanskje først og fremst gjennom kritikk av Bondevik-alternativet. Av 22 gamle ap-aviser er 15 fortsatt pro Stoltenberg i år 2000.

Monopolaviser

Det har ofte vært hevdet at dominerende aviser og monopolaviser er mindre partipolitiske enn konkurranseutsatte aviser. Det fins empirisk belegg for en slik påstand. Presseforskeren Svennik Høyre kunne allerede på 60-tallet dokumentere at aviser med høy dekning i et område var klart mindre partipolitiske på lederplass enn aviser med lav dekning.

Min undersøkelse viser det samme. Monopolaviser er mindre tydelige i sin politiske profil enn konkurrerende aviser. Men den politiske profilen er slett ikke borte. Tvert i mot. Også aviser med lokalt monopol har en tydelig partipolitisk profil i sine ledere og kommentarer om regjeringsskrisen i mars i fjor.

Den viktigste politiske konklusjonen av disse funnene er følge-

lig at avismonopoler skaper politisk ensretting i offentligheten. Når Harstad, Narvik og Drammen i løpet av de siste månedene har fått avismonopol, har de også fått en form for politisk meningsmonopol og dermed en mer ensidig og svekket offentlighet, til skade for den debatten som demokratiet er avhengig av.

Dette betyr at dessuten et politisk syn får drahjelp av den lokale monopolavisen, men andre politiske syn systematisk blir motarbeidet. Dette er etter mitt syn et demokratisk problem, særlig fordi det i stor grad er eierne og annonsørene, ikke leserne, som avgjør om en konkurranseutsatt avis skal overleve eller ikke. (Eksempelvis hadde Drammensavisa/Fremtiden 40.000 daglige lesere da den ble nedlagt)

Pressestøtten ble i sin tid innført nettopp for å sikre en politisk differensiert presse på flest mulig utgiversteder. Eller for å si det på en annen måte: man ønsket å *sikre* en offentlighet med politisk ulike stemmer.

Orkla-konsernet, en av Norges tre store aviseiere, har de siste årene argumentert for å avskaffe pressestøtten, blant annet begrunnet med at avisene i vår tid er politisk åpne og at det derfor er unødvendig å bruke offentlige midler på å sikre alternative papiraviser. Min undersøkelse viser at dette er direkte galt, i alle fall når det gjelder leder- og kommentarstoffet. Uansett konkurransesituasjon er avisene tydelig partipolitiske på lederplass også i det nye årtusen.

Tallene viser også at pressestøtten fungerer etter hensikten. Den bidrar til variasjon og mangfold ved å opprettholde aviser med alternative politiske profiler. I rikspresen er det først og fremst mellompartiene som nyter godt av dette, i regional- og lokalpressen er det støtten til Arbeiderpartiet som vil bli betydelig redusert hvis pressestøtten faller bort.

For Orkla-konsernet er dette muligens ikke noe problem, men for demokratiet er det utvilsomt et tankekors om pressebildet gjennom bortfall av pressestøtten blir enda mer ensidig.

Leders betydning

Opp mot dette er det vanlig å hevde at ledere og kommentarer har mindre betydning i dagens avislandskap som er mer åpent, der motstridende syn kommer til syne, for eksempel på debattsider. Dette er utvilsomt riktig, selv om påstanden bygger på en noe skjev oppfatning av 60-tallets aviser.

Det er heller ingen tvil om at papiravisenes debattsider er uhyre viktige deler av den politiske offentlighet i norske lokalsamfunn.

Men etter mitt syn er det helt feilaktig å undervurdere leder-skrivingens betydning i offentligheten og meningsdannelsen. Av to grunner: For det første viser både svenske og norske undersøkelser at ledere og kommentarer blir mer lest enn det er vanlig å tro. For det andre er det grunn til å tro at meningene som forfektes har påvirkningskraft. La meg nevne noen grunner:

Vi vet at nyhetsbildet nærmest pr. definisjon er fragmentert. Det er blant annet et resultat av det presse-etiske skillet mellom fakta og mening. En av kommentarjournalistikkens funksjoner er å skape en viss orden i dette fragmenterte bildet. Det er grunn til å hevde at vi alle er avhengig av en viss struktur og orden i tenkningen for å kunne nyttiggjøre oss informasjon

En undersøkelse som Sveriges Radio gjennomførte på 80-tallet viser at seerne i mye høyere grad husker et innslag hvis det la vekt på årsak og konsekvens:

«Resultatene kan forstås slik at dersom hendelsen settes inn i en årsak-konsekvens-sammenheng, får folk en ramme å sette den inn i. Det er ikke bare løsevne bilder som presenteres, men også en modell for å sette bitene sammen og konstruere en helhet» (sitert etter Helge Østbye).

Konstruksjonen av denne modellen og disse forståelsesstrukturene er altså avgjørende. For å kunne si noe om opinionsdanning, er det derfor svært viktig å vite hvordan disse grunnleggende forståelsesstrukturene skapes. Jeg vil tro at kommentarjournalistikken utgjør et element som skaper forståelsesstrukturer.

Kommentarjournalistikken er et forholdsvis stabilt element i en avis. Stort sett mener avisa det samme fra dag til dag. Det skaper tillit og gjenkjennelse samt knagger å henge annen informasjon på.

I den grad det er mulig, velger dessuten leserne aviser de identifiserer seg med. Et av disse identifikasjonselementene er (parti)politisk tilknytning. Folk leser altså aviser for å få sine egne meninger og fordømmer bekreftet. På denne måten foregår et vekselspill mellom leser og avis, der avisa bidrar til å forme leserens forståelse i sine rammer.

Dessuten: Redaktørene mener selv at lederne er viktige og betydningsfulle. Og de skriver ledere for å påvirke lesere.

En undersøkelse gjennomført av Trygve Moe og Stig Finslo for Norsk Redaktørforening viser at 86 prosent av sjefredaktørene

mente leder/kommentarstoffet var ganske eller veldig viktig for avisen. Det er langt mer enn f.eks. riksnyheter, utenriksnyheter, næringslivsstoff og underholdning.

Etter intervjuer med ti redaktører i 1998 oppsummerer Hasle og Ude at deres «syn på egne ledere etterlater liten tvil om at et av deres viktigste delmål: De ønsker å påvirke beslutningstagere enten disse er i lokalpolitikk eller storsamfunnet». Når redaktørene regner med at de kan påvirke beslutningstakere, må de naturligvis også regne med at deres meninger har påvirkningskraft overfor vanlige lesere.

En tradisjonsrik avis framstår med betydelig autoritet. Det formelle bruddet med partiene er delvis gjort nettopp for å styrke denne autoriteten. I en fragmentert verden og et fragmentert nyhetsbilde er den daglige avis og den daglige leder et fast holdepunkt.

Partipressesystemet var på et vis et åpent system. Det var aldri tvil om at en avis støttet et bestemt politisk parti. En rekke aviser markerte dette daglig med ordene 'organ for' i kolumnen. Dermed kunne leserne legge inn denne partitilknytningen som et slags filter i sin lesning.

I dagens 'uavhengige' mediebilde er dette vanskeligere. Når avisen ikke lenger har noe åpent ståsted i sin dekning av politiske konflikter, vil lojalitetene bli skjulte. På mange måter er slike skjulte lojaliteter vanskeligere å håndtere og de-kode for en leser. Og den forståelsesrammen som presenteres blir kanskje lettere akseptert av den enkelte leseren som den eneste rimelige.

Konsernmakt

Norske aviser er i dag i all hovedsak eid av tre landsomfattende, børsnoterte konsern: Schibsted, Orkla og A-pressen. **I hvilken grad har konserntilknytningen betydning for den politiske profilen. Kan man spore konsernmakt i lederspaltene?**

Svaret er usikkert: Det er klar forskjell mellom de tre konsernens aviser, men det er ikke mulig å si om konserntilknytningen er årsak til forskjellene.

A-presseavisene er naturlig nok mest Ap-vennlige. Men med unntak er alle konsernets aviser gamle ap-organer.

Mer interessant er forskjellen mellom Orkla-avisene og Schibsteds aviser.

Blant de siste finner vi tre helt ulike politiske profiler. De gamle sentrumsavisene i konsernet er mer eller mindre trofaste til det ideologiske sentrum, mens høyreavisene deler seg i to ulike

retninger; en ønsker et såkalt felles-borgerlig alternativ til Ap, mens en annen er blitt den fremste talsmann for en formalisering av 'storkoalisjonen' i norsk politikk mellom Arbeiderpartiet og Høyre. Schibsteds gamle hovedavis, Aftenposten, plasserer seg for øvrig et sted mellom 'storkoalisjon' og 'borgerlig samling'. Men Schibsteds høyreaviser har et fellestrekk: De er alle preget av en sterk motvilje mot sentrumsregjeringen og sentrumpolitikken.

Orklas aviser inntar mer likeartede standpunkter og framviser likere politiske profiler, uavhengig av partibakgrunn.

Hvis man går noe nøyere inn i materialet, ser det også ut til at holdningene er gjennomgående mer forsiktige enn i Schibsteds aviser. Nesten hele den negative holdningen til Stoltenberg og Ap skyldes for eksempel to aviser (en høyreavis og en sentrumsavis) Den positive holdningen til Bondevik framkommer ved at nesten alle Orkla-avisene har en svak, positiv holdning til sentrum. Det kan altså se ut til at Schibsteds aviser har distinkte og ulike profiler, mens Orkla-avisene har en mer felles, men samtidig mer diffus, politisk profil.

Årsaker

Hva er årsakene til at avisene fortsatt har såpass klare partipolitiske profiler, 25 år etter at de gamle venstreavisene startet oppbruddet og ti år etter at de aller fleste Ap-avisene opphørte å være «Organ for Det Norske Arbeiderparti».

Min undersøkelse kan strengt tatt ikke gi noe empirisk svar på det. Den forsøker først og fremst å beskrive situasjonen i dag. Men den gir grunnlag for visse foreløpige forklaringer:

Etter mitt syn bør bruddet mellom avis og parti forstås som en funksjon av partienes svekkede betydning i det norske samfunnet. Da de store venstreavisene på rekke og rad ble 'uavhengige' på 70-tallet skyldtes det først og fremst at den siste delingen av Venstre marginaliserte partiet i norsk politikk. Aviser med nær 100 prosent husstandsdekning kan ikke være organisatorisk tilknyttet et parti med promilleoppslutning.

Samtidig ble også de gjenværende store partiene betydelig svekket. Gjennom hele århundret var en rekke aviser økonomisk, politisk og organisatorisk holdt oppe av partiorganisasjonene. Fra og med 70-tallet var dette ikke lenger mulig. Partiene kunne ikke holde kontrollen over avisene, og avisene antok at det både journalistisk og kommersielt var bedre å opptre uavhengig. Samtidig ble lesernes partiloyalitet svekket.

Den organisatoriske tilknytningen mellom partier og aviser brøt

derfor sammen, men den politiske tilhørigheten lar seg ikke uten videre hviske ut på samme måten. Den sitter fast i ulike 'trege, sosiale felt' for å bruke et sosiologisk begrep.

Avisens tradisjon sitter fast 'i veggene' i redaksjonslokalene, i avisenes organisasjon og ikke minst – i forholdet mellom avis og leser. Tradisjon, gjenkjennelighet og forutsigbarhet er viktige elementer både i stabile relasjoner (abonnementsaviser er avhengig av stabilitet i opplaget) og merkevarebygging (som for eksempel Orkla-konsernet mener moderne avisdrift er). Fortsatt mener styret i Stavanger Aftenblad at avisens redaktør må ha aktiv kristelig bakgrunn og livssyn. Et tydelig brudd i politisk profil på lederplass blir vurdert som verken kommersielt eller politisk fornuftig.

Paradoksalt nok kan det derfor se ut til at avisenes partipolitiske profil i dag opprettholdes like mye av økonomiske som av politiske grunner.

Paul Bjerke er forsker ved De Facto – Kunnskapssenter for fagorganiserte. E-post: paul.bjerke@de-facto.no. Web-adresse: http://www.de-facto.net. Du vil finne utdrag av rapporten I nettversjonen av KULTURSKRIFT, http://www.localmotives.com

Tabeller:

Tabell 2.5. Avisenes politiske profil i mars 2000 etter partihistorie. Antall. N=61*

	Pro Bondevik	Nøytral	Pro Stoltenberg	I alt
Sentrum	13	2	0	15
Uavhengig	6	3	0	9
Høyre	5	0	10	15
Ap	3	4	15	22
I alt	27	9	25	61

Tabell 3.2. Politisk profil etter partihistorie og konserntilknytning. N=148

	Høyre		Sentrum	
	Orkla	Schibsted	Orkla	Schibsted
Stoltenberg	-11	9	-24	-45
Bondevik	11	-22	29	5

[parergon]

Vil du bli kulturminister?

Parergon er, i hvert fall foreløpig, et i høyeste grad papirbasert tidsskrift, og for dem vil noe av det viktigste i fremtiden ligge i å utnytte de rike og unike mulighetene dette formatet kan tilby.

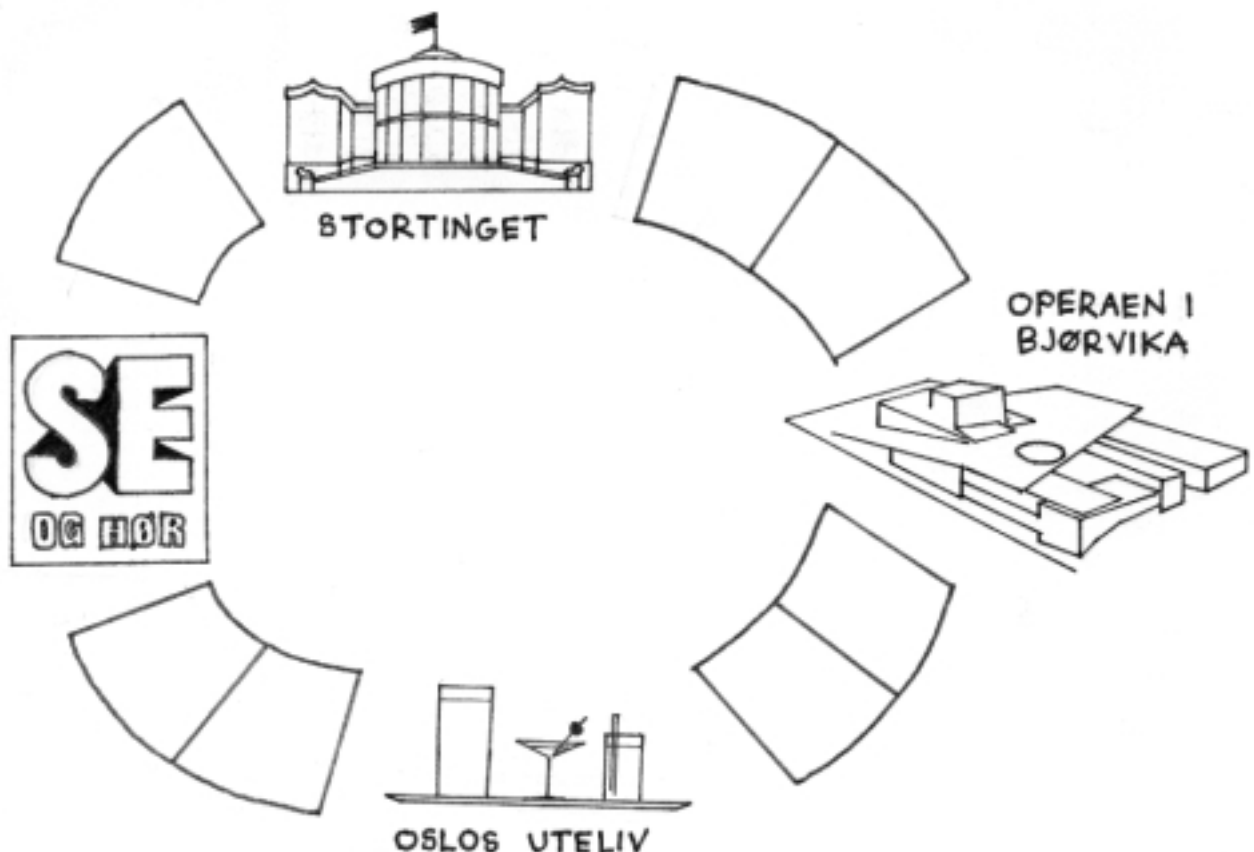
Brettspill er selvsagt et ytterliggående grep, men er likefullt i samsvar med [paregons] ønske om til ethvert tema de drøfter, å finne en unik og original form som i seg selv kan være i stand til å belyse aspekter ved innholdet. Form og innhold bør, om ikke akkurat være ett (det kan man overlate til kunsten), så i hvert fall tangere hverandre, fremholder de.

Blad om - godt spill!

[parergon] presenterer

VIL DU BLI KULTURMINISTER?™

- et spill om kunst og kultur

Spilletts hensikt

I Vil du bli kulturminister?™ spiller deltagerne kjente norske kulturpersonligheter. Spillet er lagt til hovedstadens kulturelle og politiske sirkler, og målet er å bevege seg rundt i disse og styrke sitt kandidatur til kulturministerposten. Vinneren er den deltageren som på slutten av spillet kan tre inn i dette viktige vervet.

Spilletts gang

Før spillet kan begynne må hver deltager velge seg en spillebrikke. Dette gjøres ved å bla igjennom dagens aviser fra Akersgata og klippe ut bildet av en kulturpersonlighet man kan identifisere seg med.

Ved spilletts begynnelse får hver deltager utdelt en kulturell kapital (KK) bestående av 30 poeng. Hver gang deltagerens brikke lander på et av de fire markerte feltene, slår han eller hun terningen for å finne ut hva som skjer på det angitte stedet og hvordan dette påvirker beholdningen av kulturell kapital.

Den deltageren som først mister all sin kulturelle kapital blir kulturminister og kan flytte spillebrikken sin direkte til Stortinget.

STORTINGET

1. Du og komponist John Persen starter en ny kunstneraksjon ved å lenke dere fast til Stortingets talestol. (+2 KK)
2. Statsekretæren i kulturdepartementet ler deg ut av kontoret sitt når du søker støtte til din nye internett-friteatergruppe. (+1 KK)
3. På vei til skytetrening (pistoler er også kultur!) oppdager du at du har glemt pistolen din hjemme. Du stikker innom Jan Simonsens kontor for å låne en av hans. (-1 KK)
4. Gjennom lobbyvirksomhet får du overtalt kulturdepartementet til å overføre 90% av kulturbudsjettet til småbåtfestivalen i Målselv. (-2 KK)
5. En liten fugl hvisker deg i øret at du snart bør melde deg inn i Arbeiderpartiet. (-4 KK)
6. Du er Per Sandberg, Fremskrittspartiets kulturpolitiske talsmann. (-10 KK)

OPERAEN I BJØRVIKA

1. Du sliter i 15 år med en opera basert på Thure Erik Lunds "Zalep". Den blir refusert av Bjørn Simensen. (+2 KK)
2. Din erotiske kammeropera "Det kjem til å gå for nokon" går for halvtom sal på lille scene og blir slaktet av Aftenposten. (+1 KK)
3. Distriktsoperaen oppstår som A/S. Du kjøper 50 folkeaksjer. (-1 KK)
4. Komponist og sakfører Oddvar S. Kvam skriver libretto til din opera basert på Orderud-saken. Fulle hus og tre forsider i VG. (-2 KK)
5. Din nye opera "Harald Hårfagre" blir etter stor suksess i Bergen satt opp i Oslo og genierklæres av Aftenposten (-4 KK)
6. Gjennom organisasjonen Motorveiens Venner leder du et demonstrasjonstog under parolen "Bevar E18 gjennom Bjørvika." (-6 KK)

OSLOS UTELIV

1. Du drikker 15 øl på Café Sara med Thure Erik Lund og går rett hjem for å radikalisere din betenkning til kulturdepartementets høringsrunde over Stortingsproposisjonen "Natur før og nå". (+2 KK)
2. Etter tre flasker vin lager du skandale på Theatercaféen og blir kastet ut av Ari Behn. (+1 KK)
3. Etter 8 halvlitere med Eivind Tjønneland på Apotheket går det opp for deg at du tross alt er ganske kultur-konservativ. (+0 KK)
4. På Fru Blom får du øye på Per Kristian Foss. Etter tre kopper kaffe og to glass sherry tar du mot til deg og går bort til ham for å diskutere den sublime bruken av adagioen fra Mahlers 5. symfoni i filmen "Døden i Venedig". Dere er enige om at den er genial. (-1 KK)
5. På Kunstnernes Hus treffer du Odd Nerdrum og blir invitert hjem til Uranienborg terrasse for en kikk under kjortelen. (-3 KK)
6. Etter fire cocktails på Bar Boca danser du tett salsa på bordet med Anne Grosvold. Du blir første gjest i hennes nye varme og menneskelige portrettserie "Kultur møte". (-8 KK)

SE OG HØR

1. Du og Ole Paus oppsøker Se og Hør for å si Knut Haavik et sannhetens ord. (+2 KK)
2. Se og Hør dukker ikke opp på premierefesten til din helaftens dokumentarfilm om barne- og ungdomskoret i Sagene kirke. (+1 KK)
3. Du blir fotografert med Jan Werner og Dissimilis i forbindelse med deres nye musikal "Har'u parese, eller?" (-1 KK)
4. Du blir fotografert med Jan Werner og Jan Simonsen i forbindelse med deres nye musikal "Erru homo, eller?" (-2 KK)
5. Du blir fotografert med Eva Bratholm og Ingeborg Moræus Hanssen i forbindelse med Oslo Kinematografers 75 års-jubileum. (-4 KK)
6. Du inviterer Se og Hør til en "Hjemme hos"-reportasje og viser frem din unike samling av rosemalte glasselfanter. (-6 KK)

Nettversjon av KULTURSKRIFT

Nettversjonen av dette nummeret om KULTURSKRIFT viser forhåpentligvis noe av styrken med nettet i forhold til papir. Ikke bare er Internett tilgjengelig fra enhver datamaskin, som det vitterlig er en del flere av enn Narvesens kiosker, men det er åpent alle tider av døgnet, og det er ikke begrenset av papirets format eller sidenes antall. Utskrift for lesning tar man kun av de artikler og essays man virkelig har behov for å lese.

I nettversjonen er redaksjonen særlig stolt av å kunne presentere en serie på tre essays som vi har kalt ESSAYS OM SEIN-MODERNE (NORSKE) MISTAK. Serien tar utgangspunkt i det berømte essayet av filosofen Hans Skjervheim, "Det instrumentalistiske mistaket", fra 70-tallet. Senere har medieprofessor Martin Eide i 1998 skrevet "Det journalistiske mistaket", som ble trykket i boken *Det sivile samfunn*, på Aschehoug. Før nå essayist, retorikkprofessor og forfatter Georg Johannesen har skrevet essayet "Hans Skjervheim og det kommunikative mistaket", som vil publiseres i Retorisk Årbok 2000 samt her i nettmagasinet Localmotives. Bare disse sidene utgjør I seg selv en hel og svært god liten bok om det moderne (norske) mediasamfunnet.

Det blir videre mulighet for leseren av nettmagasinet å finne frem til rapporter ad temaet KULTURSKRIFT. Noen av disse legger vi ut smakebiter fra. Det gjelder sentrale rapporter fra det siste året. Atter andre angir vi lenker til, eller vi angir hvordan det er mulig å anskaffe seg slike rapporter i papirformat.

Kritikkens rom – rom for kritikk?, av Cecilie W. Lund

FORFATTERENS kritikk av bokkritikken, fra forfatterens medlemsblad

Litterær mediedebatt 1998, av Pernille Haugen

Fortsatt partipresse – Norske avisers holdning til regjeringsskiftet i mars 2000, av Paul Bjerke

Gratisavisenes gehalt, av Sigurd Høst

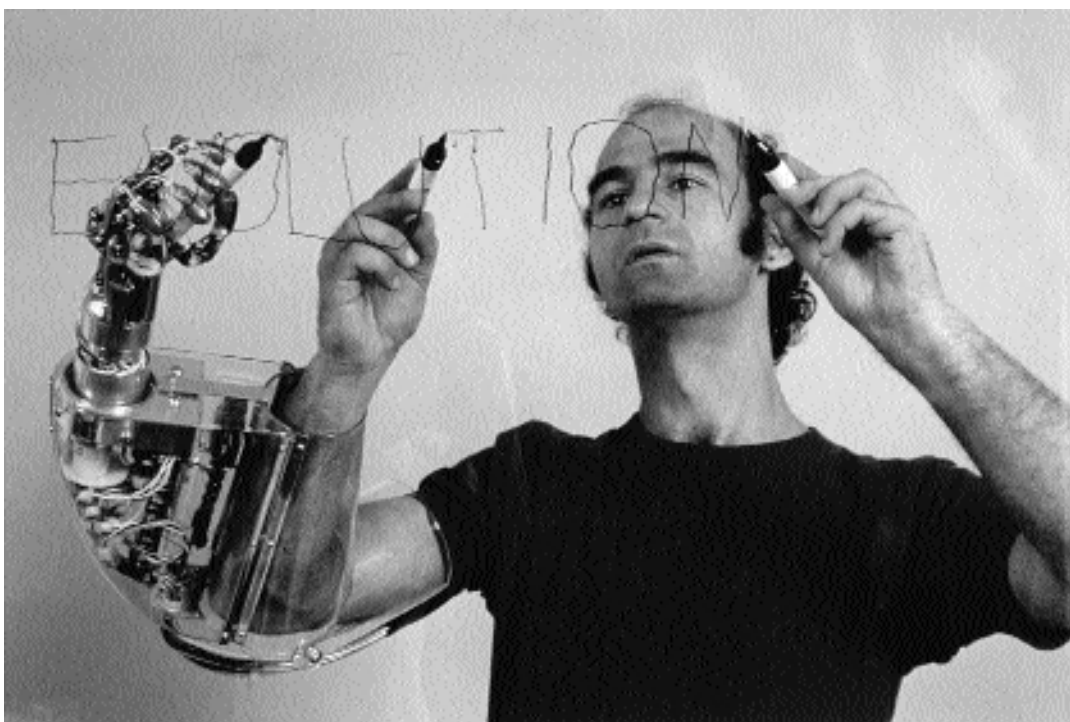
Pressens verdier, Sigurd Allern (red.), *Verdikommisjonens bidrag til Mediedebatten*

Vi anbefaler likedan nettsidene til Rådet for anvendt medieforskning som også tilbyr et større antall rapporter om medie-Norge.

Leseren får også servert et utdrag om "Digital publisering" fra den nye versjonen av Bok-Norge, av Trond Andreassen, som gir den store litteratursosiologiske oversikten over landets litterære system og litterære prosess.

Vår lenkeside ad temaet KULTURSKRIFT vil gi leseren mange gode nettopplevelser. Det betyr god lesning, viktig informasjon, oversikt over landets ressurser, litterære og kunstneriske høydepunkter.

I tillegg presenterer vi kunstprosjektet **[Tekst som bilde]** som består av tegninger av Patrick Nilsson, akvareller av Andreas Soma og skulpturer av Anne Traegde.

Stelarc
*"Writing With 3 Hands
Simultaneously"*
Gjengitt med tillatelse av
kunstneren.

KULTURSKRIFT er den fjerde utgaven av nettmagasinet LOCALMOTIVES. Tidligere nummer er tilgjengelige på nettet.

Nummer 1 - mai 2000

Om HUMOR og NYSIRKUS samt faste spalter som "Utkantfolk", "Tekstenes tekster", "Inspirasjonsverk", m.m. Bidrag fra og om: Torild Wardenær, Georg Johannesen, Hans Marius Hansteen, Mansour Koushan, Jannicke Låker, Vibeke Sjøvoll, Iben Dalgaard, Torfinn Nag, Svein Tang Wa, Elisabeth Gilje, Geir Tore Holm, Søsna Jørgensen, med mange flere.

Nummer 2 - juni 2000

Særskilt om LYDKUNST og POPLYRIKK, samt alle faste spalter. Med bidrag fra og om: Øyvind Berg, The Wooster Group, Nils Henrik Asheim, Audun Lindholm, Agnes Tiffon, Erling Aadland, Leonard Cohen, Bruce Gilchrist, Svein Flygari, Karlheinz Stockhausen, Scanner, Eirik Vassenden, Bob Dylan, med mange flere.

Nummer 3 - september 2000

Særskilt om STEDSUTVIKLING, STEDSTILHØRIGHET, UTOPIA, LANDART, BECKETT, m.m. Bidrag fra og om: Manuel Castells, Dag Østerberg, Trond Borgen, Einar Børresen, Jan W. Hanssen, Samuel Beckett, Eoin O' Brien, Frederik Tygstrup, Julie Arntzen, Tor Arne Samuelsen, Unni Gjertsen, Fintan O'Toole, Stig Sæterbakken, med mange flere.

De neste numrene av nettmagasinet ser ut til å bli som følger:

NETTKUNST?

ARNE GARBERG OG SANDHEDEN

ØKONOMI

ROCK

I tillegg har nettmagasinet en løpende spalte – LOCALMOTIVES 14 – hvor vi presenterer aktuelt eller annet ikke-tematisk stoff i alle genre og uttrykk.

Redaksjonen tar svært gjerne imot tips og råd om temaene, eller forslag til nye tema. Selvsagt er vi interessert i bidrag i alle skrift- og kunstformer. Ikke minst er vi også åpne for nye medlemmer til en storredaksjon rundt nettmagasinet.

I dag består redaksjonen av Jan Inge Reilstad, Geir Egil Bergjord, Susanne Christensen og Helene Selvåg.

Redaksjonen er nylig etablert med eget kontor i Metropolis-bygget (gamle Stavanger Politikammer) i Stavanger.

Redaksjonen takker

Redaksjonen i Localmotives takker alle bidragsytere til KULTURSKRIFT for stor og god innsats.

En spesiell takk til Norsk Kulturråd (www.kulturrad.no) for økonomisk støtte til prosjektet og til nettmagasinet.

Vi synes det er tillitvekkende at Kulturrådet både ser verdien av å forsøke å etablere en tidsskriftredaksjon i Stavanger-regionen, samt verdien av å tilrettelegge for et nettmagasin med tidsskrifttyngde i den norske og skandinaviske webjungelen.

Videre vil vi takke følgende for støtte underveis til etablering og drift av nettmagasinet Localmotives:

Billedkunstnernes vederlagsfond (www.billedkunst.no/)

Bildende kunstneres hjelpefond (<http://kunst.no/kunstavgift>)

Norsk kassetavgiftsfond (<http://odin.dep.no/html/nofovalt/offpub/statskalenderen/1999/2106.htm>)

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO) (www.boknett.no/nff/)

Sandnes kommune (www.sandnes.kommune.no/)

Stavanger kommune (www.stavanger.kommune.no/)

Stavanger 2000 (www.stavanger2000.org/)

Passasje v/ Odd Sama

Postadresse: Localmotives, Bergelandsgt. 6, 4012 Stavanger

E-postadresse: redaksjon@localmotives.com Webadresse: <http://www.localmotives.com>

Telefon: 51 55 77 40 • Mobiltelefon: 997 37 914

Marshall McLuhan – småord

News, far more than art, is artifact.

The content of any medium is always another medium. The content of writing is speech, just as the written word is the content of print, and print is the content of the telegraph.

All media are active metaphors in their power to translate experience into new forms.

In the name of progress, our official culture is striving to force the new media to do the work of the old.

The effect comes before the cause. We have laid out our own electric networks on a global scale by cable, by telegraph, by radio, by all sorts of electric means. These circuits are loaded with data that move instantly and which have become indispensable to all decision makers in business, in education, and in politics. These circuits have a peculiar character not just of connecting us with one another but of involving us with one another. It is because of the speed. With circuitry the feedback occurs at the same moment the event occurs.

Whereas convictions depend on speed-ups, justice requires delay.

With telephone and TV it is not so much the message as the sender that is being *sent*.

Invention is the mother of necessities.

People don't actually read newspapers. They step into them every morning like a hot bath.

Today each of us lives several hundred years in a decade.

When you are on the phone or on the air, you have no body.

Tomorrow is our permanent address.

All advertising advertises advertising.

This information is top security. When you have read it, destroy yourself.

The future of the book is the blurb.

The ignorance of how to use knowledge stockpiles exponentially.

Ours is a brand-new world of allatonce. 'Time' has ceased, 'space' has vanished. We now live in a global village...a simultaneous happening. [...] Electric circuitry profoundly involves men with one another. Information pours upon us, instantaneously and continuously. As soon as information is acquired, it is very rapidly replaced by still newer information. Our electrically-configured world has forced us to move from the habit of data classification to the mode of pattern recognition. We can no longer build serially, block-by-block, step-by-step, because instant communication insures that all factors of the environment and of experience co-exist in a state of active interplay.

The peculiar and abstract manipulation of information is a means of creating wealth.

The user is the content.

Television is teaching all the time. It does more educating than all the schools and all the institutions of higher learning.

Technologies are not simply inventions which people employ but are the means by which people are re-invented.

As automation takes hold, it becomes obvious that information is the crucial commodity, and that solid products are merely incidental to the information movement.

Education is ideally civil defence against media fall-out.

Under electric technology the entire business of man becomes learning and knowing, and all forms of wealth result from the movement of information.

The story of modern America begins with the discovery of the white man by the indians.

Once we surrendered our senses and nervous systems to the private manipulation of those who would try to benefit from taking a lease on our eyes and ears and nerves, we don't really have any rights left. Leasing our eyes and ears and nerves to commercial interests is like handing over the common speech to a private corporation, or like giving the earth's atmosphere to a company as a monopoly.

Today the business of business is becoming the constant invention of new business.

The nature of people demands that most of them be engaged in the most frivolous possible activities - like making money.

Vietnam was lost in the living rooms of America, not in the battlefields of Vietnam.

Men on frontiers whether of time or space, abandon their previous identities. Neighborhood gives identity. Frontiers snatch it away.

Why do the wheels keep hurrying us downtown? It's the filing cabinet, the obsession with the contents of the files that makes it necessary for us to rush back and forth from suburb to downtown. All of these materials could be just as available on closed circuit at home.

In big industry new ideas are invited to rear their heads so they can be clobbered at once. The idea department of a big firm is a sort of lab for isolating dangerous viruses.

The car has become the carapace, the protective and aggressive shell, of urban and suburban man.

The trouble with cheap, specialized education is that you never stop paying for it.

At the speed of light, policies and political parties yield place to charismatic images.

Spaceship Earth is still operated by railway conductors, just as NASA is managed by men with Newtonian goals.

The road is our major architectural form.

A road is a flattened-out wheel, rolled up in the belly of an aeroplane.

The missing link created far more interest than all the chains and explanations of being.

The answers are always inside the problem, not outside.

One of the nicest things about being big is the luxury of thinking little.

Food for the mind is like food for the body: the inputs are never the same as the outputs.

Politics offers yesterday's answers to today's questions.

The specialist is one who never makes small mistakes while moving towards the grand fallacy.

We look at the present through a rear-view mirror. We march backwards into the future.

You mean my whole fallacy's wrong?

sosionc